कोंकणी व्याकरण

9.12.88

हचा पुस्तकाक गोंय शिक्षण खात्यान आपल्या DE/Acad. II/ 77/ PS- 6/ 75-76 570 6.8.1986 हचा पत्रावरवीं अधिकृत व्याकरण म्हणून मान्यताय दिल्या.

कोंकणी व्याकरण

सुरेश जयवंत बोरकार

१९८६

कोंकणी भाशा मंडळ (गोंय)

गोवा कोंकणी अकादमीन दिल्ल्या अनुदानाच्या आधारान हें पुस्तक उजवाडायलां.

निर्मणी सहकार्यः
प्रभाकर भिडे
राजहंस वितरण
पणजी - गोंय. ४०३ ००१

फोटो कंपोझः
तरुण भारत,बेळगांव. ५९० ००१

३० सप्टेंबर १९८६

सजावटः
गोंविद नायक, विलास परब,
दीपक गाड

छापणावळः
श्रीगुरू ऑफसेट प्रिंटर्स
बेळगांव.५९० ००१

उजवाडावपीः
भरत नायक, सरचिटणीस,
कोंकणी भाशा मंडळ,गोंय
४९-बी, एराज्मु काव्हाल्ज्यु मार्ग,
मडगांव - गोंय - ४०३ ६०१

मोलः अठ्ठावीस रुपया

हें पावल म्हत्वाचें

गोंयचे सुटके उप्रांत १९६३ वर्साच्यान गोंयांत कोंकणी भाशेंतल्यान शिक्षणाक आरंभ जालो. मुळाव्यो शाळा कोंकणी माध्यमांतल्यान चलूंक लागल्यो, उप्रांत माध्यमिक पांवड्यार एक विशय म्हणून कोंकणी शिकपाची वेवस्था जाली आनी मागीर गोंयच्या माध्यमीक आनी उच्च माध्यमीक परीक्षा मंडळान एस्.एस्.सी.चे आनी हायर सेकंडरी परिक्षेक कोंकणी हो विशय दवल्लो. आयज पस्तीस हजारांवयर विद्यार्थी माध्यमीक आनी उच्च माध्यमीक पांवड्यार कोंकणी एक विशय म्हणून शिकतात.

मुंबई विद्यापीठात बी.ए. च्या अभ्यासक्रमांत कोंकणीचो आस्पाव कांय वर्सां आदीं केल्लो. गोंय विद्यापिठान तो मानून घेतला. इतलेंच न्हय तर गोंय विद्यापिठान कोंकणीचें अध्यासन सुरू करपाचें थारावन ते दिशेन पावलां घाल्यांत.

शिक्षणाचें माध्यम म्हणून कोंकणीचो उपेग सुरू जातकूच व्याकरणाच्या एका बऱ्या पुस्तकाची गरज उप्रासली. कांय वर्गांखातीर स. बाकीबाब बोरकार हांणी बरयल्लीं ल्हान पुस्तकां कोंकणी भाशा मंडळान उजवाडायल्यांत. पुण विद्यार्थी, शिक्षक आणि कोंकणीचो शास्त्रीय अभ्यास करपी हांचेकडल्यान व्याकरणाच्या पुस्तकाची मागणी वाडत गेली. देखून मंडळान श्री.सुरेश ज. बोरकार हांकां व्याकरणाचें पुस्तक बरोवपाची विनंती केली. तांणी ती मानून घेतली आनी व्याकरणाचें बरें पुस्तक तयार जावचें हे नदरेन बरेच कश्ट घेवन हें पुस्तक तयार केलें.

उप्रांत श्री. बोरकार हांचे इत्शेप्रमाण मंडळान पांच जाणांची एक समिती नेमून व्याकरणाच्या हातबरपाचो चिकित्सायेन विचार केलो. ते चर्चेच्या आदारान श्री. बोरकार हांणी हातबरप छापचेखातीर तयार केलें. ते समितीचे वांगडी अशे:

डॉ. मनोहरराय सरदेसाय
प्रा. प्रकाश थळी
श्री. फेलीमियु कार्दोज
प्रा.सुमन्त केळेकार
श्री. उदय भेंब्रो

हातबरप तयार जालें, पुण तें छापून काडूंक मंडळाकडेन फावो तो दुडू नाशिल्ल्यान तें कांय वर्सां तशेंच उल्लें. उप्रांत गोंय सरकारान गोवा कोंकणी अकादमी घडली. मंडळान ते अकादमीकडेन अनुदान मागलें. अकादमीन व्याकरणाच्या पुस्तकाचें म्हत्व वळखून अनुदानाचें मागणें मानून घेतलें. अकादमीच्या दुडवांच्या पालवान उजवाडाक येवपी हें पयलें पुस्तक. गोवा कोंकणी अकादमीच्या ह्या पालवाखातीर मंडळ उपकारी उरतलें.

व्याकरणाचें हें पुस्तक बरें जावचें हे खातीर खूब यत्न केला. ह्या आमच्या यत्नांक खूब जाणांचो आदार मेळ्ळा. खासा सुरेशबाब बोरकार हांणी आनी श्री. प्रभाकरबाब भिडे हांणी तर खूबच कश्ट घेतल्यात.

श्री. गोविंद नायक, श्री.विलास परब, श्री.दीपक गाड, श्री. सुनील गंवडळकर, श्री. अशोक धोंड हांचोय भरपूर आदार जाला. तांचे उपकार मानून मंडळ तांकां बरें मागता.

गोवा कोंकणी अकादमीन अनुदान दिल्यान आनी ह्या पुस्तकाचो चडांत चड प्रसार जावचो हो मंडळाचो हेतू आशिल्ल्यान मोल उण्यांत उणें दवल्लां.

हें पुस्तक उजवाडायतना मंडळाक उपाट खोस जाता. विद्यार्थी, शिक्षक आनी कोंकणीचो अभ्यास करपी हांची एक व्हड गरज हें पुस्तक भागयतलें हे विशीं आमकां दुबाव ना.

तानाजी हळर्णकार

मडगांव - गोंय
३०-९-१९८६

अध्यक्ष,
कोंकणी भाशा मंडळ

मनोगत

भाशेचो अभ्यास करपी मनशाक व्याकरण आनी शब्दकोश हचा दोन पुस्तकांची गरज आसता. हीं दोनूय पुस्तकां फावो तशीं जालीं नात जाल्यार भाशेच्या अभ्यासांत आडखळी येवं येतात. हो अभ्यास सरळ, सहज आनी सोपे तरेन जावंक जाय. भाशेची वाड तिच्या सगळ्या आंगांच्या अभ्यासांतल्यान जावंक पावता. आनी ती सदांकाळाखातीर एक गिरेस्त पांवडो जोडटा.

गेल्लीं वीस- पंचवीस वर्सां कोंकणीचो अभ्यास जायत आसा. कोंकणींत साहित्य निर्माण जाता. तिचो वापर शासकीय पांवडयाचेर करपाचो हेत सरकारान सध्या परगटायला.

लोक भास उलयले वा उलयतात म्हळ्यार काम जालें अशें न्हय. भास म्हळ्यार एकामेकांमदीं संबंद दवरपाचें साधन. लोकराज्यांत सरकार आनी लोक हांचेमदलो तो दुवो. देखून सरकारी पांवडयावयले लोकांकडेन येवपाचे सगळे संबंद तांचेच भाशेंतल्यान येवंक जाय. सरकाराकडेन आपले संबंद दवरपाखातीर लोक ते भाशेंतल्यान शिक्षण घेता. अशा हचा शिक्षणांतल्यान त्या लोकांची सृजनशक्त उकती जाता. तिकाच साहित्य म्हणटात.

अशे तरेन, सरकारी वापर शिक्षण साहित्य असो भाशेचो उपेग जालो कि ती आपल्या सगळ्या कळांनी फुलता.

हचा तिनूय मळांचेर कोंकणीक आज ना· फाल्यां आपलो हो हक्काचो वांटो उखलचो पडटलोच. तेच दिकेन ती आपली वाट आज चलता. अशा वेळार पुस्तक रुपान तिचें व्याकरण तयार जावप भोव गरजेचें.

कोंकणीखातीर आजमेरेन तिच्या धुवांक आनी पुतांक जायतो वावर करचो पडलो. म्हज्या वांटयाक व्याकरण बरोवपाचो वावर आयलो. आनी म्हजे तांकी प्रमाण हांवें तो केला.

कोंकणी व्याकरणां

हचा आदीं जायत्या व्याकरणकारांनी कोंकणी व्याकरणां बरोवन दवल्ल्यांत. खरें म्हळ्यार भारतीय भाशांमदलें (संस्कृत सोडून) पयलें बरयल्लें व्याकरण कोंकणीचें! आमकां पळोवंक आनी वाचूंक मेळटा तें पाद्री तोमास इश्तेव्हांव हांचें "Arte da Lingua Canarim" हें १६४० वर्सा उजवाडाक आयिल्लें पुस्तक. तांच्याय आदीं कोंकणी व्याकरण तयार केल्लें म्हणटात. पुण तें छापिल्लें वा ताचें हातबरप म्हाका पळोवंक मेळूंक ना [1].

---

[1]. Nevertheless, it was on the victimized speech of the Konkan that the first grammar in any Indian tongue was composed by a goan lay-brother of the College of S. Paulo in Old Goa, whose name we may soon discover, but whom at the moment we must be content to call "The Grammarian of St. Paul's"- Dr. Jose Pereira, Konkani- A language (Pg. 1) (1971)

हयाउपरान्त व्याकरणाचीं जायतीं पुस्तकां उजवाडाक आयलीं. तातूंतलीं कांय म्हत्वाचीं पुस्तकां म्हळ्यार पाद्री माफेयचें "A Grammar of Konkani Language" (1882), कॉनेगु जुझे द एस. रीत इ सौझ हांचें "Elementos da Lingua Concani" (1929), जानीन रांजेल हांचें "A Gramatica da Lingua Concani" (1933), कारेल प्रिफिल हांचें "Principia Linguae Brahmanicae". हयाभायर मो. दाल्गादु हांच्या कोंकणी व्याकरणाचें हातबरप पणजेचे सेंट्रल लायब्ररींत पळोवंक मेळटा.

अभ्यासाचे नदरेन गरजेच्या पुस्तकांची नांवां हांगा दिल्यांत. इतिहासाचे नदरेन म्हत्व आशिल्लीं व्याकरणाचीं आनीक जायतीं पुस्तकां पळोवंक मेळटात.

व्याकरणां बरोवपाफाटलो उद्देश

पोर्तुगेज वा हेर युरोपी मिशनरी पाद्रींनी कोंकणी व्याकरणां कित्याक बरयलीं? उपरान्त कांय गोंयकारांक तीं बरोवपाची उमळशीक कित्याक लागली?

आपल्या व्याकरणाचे प्रस्तावनेंत माफेय म्हणटात,

"हया व्याकरणांत जें बरें तें देवाच्या पालवाक लागून घडलां. त्या देवाची व्हडवीक वाडयतले हे आशेन तें आदीं मिशनरींक भेटयलां आनी उपरान्त खूब काळमेरेन वासपूस सोडिल्ले हे भाशेचो मुखार आनीक अभ्यास करपाची उर्बा जावची हे आशेन तें कोंकणी लोकांक भेटयलां."[2]

मिशनरी पाद्रींनी कोंकणी व्याकरणां कित्याक बरयलीं तें हया उतरांतल्यान उकतें जाता: देवाचें नांव व्हड करूंक. ज्या प्रदेशांत तांकां खिस्ती धर्माखातीर वावुरपाचें आसलें त्या प्रदेशांतल्या लोकांची भास तांकां शिकची पडली. दुसऱ्यांची भास शिकतलो जाल्यार तिचें व्याकरण आपणें जाणां जावंक जाय हें तत्व तांणी मानलें आनी लोकांचे भाशेचें शिकप आपल्या पाद्रींक सोपें जावचें म्हणून तांणी ते भाशेचीं त्या त्या काळार व्याकरणां बरयलीं.

पोर्तुगेजांच्या जुलमाच्या उज्यांत करपूंक लागिल्ली ही भास तिगून उरची आनी तिची वाड जावची हयायखातीर तांणी तीं बरयलीं.

व्ही. जे. जानीन रांजेल हे आपल्या पुस्तकाचे प्रस्तावनेंत म्हणटात, " ...फँकत आपले जल्मभूंयेचे सेवेपसत .... ती एकसंध करून आनी तिचेविशीं पद्धतशीरपणान जाणा जावन घेवन तातूंतल्यान आकारान आनी सरुपायेन गिरेस्त आनी फळादीक अशें साहित्य निर्मुपापसत...." [3]

[2]. "It is offered first to the Missionaries in the hope of its promoting God's glory, to whose help is due whatever good there is in this Grammar and secondly to the Konkani public, in the hope of its stimulating the further study of their long neglected language "– पाद्री आंजेलस फ्रांसिस झेवियर माफेय, "A Konkani Grammar, Preface, Pg. XIV.

[3]. "... Unicamente afim de bem servir a terra do seu berco .... uniformizando e metodizando os conhecimento dela possa dai resultar uma literatura rica e fecunda apurada na forma e na elegancia...."

रीत इ सौझ आपल्या व्याकरणाचे प्रस्तावनेंत म्हणटात, "हे आमचे सोंपूंक आयिल्ले भाशेक वयर काडपाचो वगत आयला अशें म्हाका दिसता."[4]

वयल्या विधानांवयल्यान आमकां एक गजाल समजता आनी ती म्हळ्यार पोर्तुगेज राजवटींत हांगा लोकांचो घुस्मटमार जातालो. आपुण परकी भास कितलीय शिकलों, ते भाशेंतल्यान आपणें कितलेंय बरयलें वा ते भाशेंतल्यान आपणें दीसपट्टे वेव्हार केले जाल्यारूय आपले भाशेची सर तिका केन्नाच येना ही जाणविकाय तांकां जाताली. इतलेंच न्हय तर आपली भास तळाक गेली आनी अशे तिचे दशेक लागून आपुण आपलें नीज वोगडावन बसलों हाची खंत तांचें काळीज कोरांतूंक लागली आनी तातूंतल्यान अशीं व्याकरणां तयार जालीं. हीं व्याकरणां म्हळ्यार परकी भाशेच्या दास्यांतल्यान सुटून आपले भाशेवटयां अभिमानान जियेवपाचे हावेस!

कोंकणींत साहित्य निर्माण जातलें अशी उमेद रांजेलाक जाली आनी पिरायेचीं सत्तर वर्सां हुपून जाल्लीं आसुनूय तांणी अशा साहित्याक आकार दिवंक व्याकरण बरयलें.

निमाणें "कोंकणिची व्याकरणी बांदावळ" हें १९४९ वर्सा उजवाडाक आयिल्लें शणै गोंयबाबाचें पुस्तक म्हळ्यार कोंकणी व्याकरणाच्या इतिहासांतलें एक आकांताचें तेजिश्ट पर्व.

हें पर्व कोणाक पळोवपाचें ना? कोणाक तें दिसना? सुर्याकडेन कोण पळोवंक सोदिना? हें येदें अनमोल रत्न आमचेकडेन आसतना कोंकणीक व्याकरण ना अशें खंयची जीब म्हणटा?

पुण सुर्याच्या उजवाडाकूय काळोख म्हणपी लोक हचा संवसारांत आसात!

प्रस्तुत व्याकरण कित्याक?

वयर सांगल्यांत ती आनी हेर जायतीं व्याकरणां आसतनाय हचा पुस्तकाची गरज कितें?

निव्वळ व्याकरण बरोवन भाशेची उदरगत जातली हचा भ्रमांत कोणें रावचें न्हय. भाशेची उदरगत जावप म्हळ्यार कितें? भाशेची उदरगत म्हळ्यार आपल्या दर एका वावरांत आनी वेव्हारांत ती उपकारावप. तिची उदरगत जातली जाल्यार ती शासकीय भास जावंकूच जाय. एकदां ती सरकारी भास जाली कि ती शिक्षणाचें माध्यम जाता. आनी अशें जालें म्हणटकच साहित्यांतल्यान ती घट जायत वता.

कोंकणीविशीं आज ही गजाल गोंयांत घडटा. आमी जाणात आनी आमी नेणात अशा कोंकणीच्या इतिहासांत पयलेच फावट, कोंकणी वयर सांगल्यांत त्या तीन मळांचेर आज वावुरता. हे पयलींचीं सगळीं व्याकरणां कोंकणीविशींच्या प्रेमान बरयल्यांत. कोंकणीविशींचे लागणुकेक लागून बरयल्यांत.

पुण शणै गोंयबाबाचें व्याकरणं सोडलें जाल्यार हेर सगळीं व्याकरणां कोंकणी सोडून हेर भासांनी आसात. तीं पोर्तुगेजींत आसात, इंग्लिशींत आसात, इतालियन भाशेंत आसात. फकत रांजेलाचें व्याकरण पोर्तुगेजीवांगडा कोंकणींतूय आसा.

---

4. "Suponho que e ja tempo de levantarmos esta nossa lingua de abatimento"

गोंयकरांनी कोंकणीचीं व्याकरणां कोंकणींत कित्याक बरयलीं नात? कोंकणीचें व्याकरण कोंकणींतूच आसूंक जाय ही जाण तांकां नासली. आनी आशिल्लीय जाल्यार परक्या भासांचे ते इतले बंदे जाल्ले कि कोंकणीचें व्याकरण कोंकणींत आसूं येता हाचो दिश्टावो रांजेलाक सोडून कोणाक जालोना.

भास जेन्ना सत्तेर आसना तेन्ना तिची अवस्था कितें जाता तें कुन्ज द रिव्हार हचा विद्वान पोर्तुगेज सेक्रेटरीन सांगलां. ती उलोवपी लोकलेगीत तिका कशे वळखनात आनी आपले भाशेक ते कशे कुस्कुटायतात तें तांणी आपल्या "An Historical Essay on the Konkani Language" हातूंत सांगलां.

ते म्हणटात.

"आवयभाशेविशींचें अज्ञान गोंयांत कितल्या थराक पावलां ताचो हिशेब करूंक; कांय म्हयन्यां आदीं त्याच शारांत सरकारी प्रेसांत एक घडणूक घडली तिचो उल्लेख करतां. एका अभ्यासू मनशान प्रार्थनांचें एक धाकटुलें पुस्तक आपले आवयभाशेंत उजवाडावपाचें थारायलें. छापपाच्या पयशांविशींच्या प्रस्नाचेर भासाभास जाली, आनी कंपोझिटरांनी हचा वावराखातीर २५ टक्के चड मागले, कित्याक काय म्हळचार परके भाशेंत छापपाचो वावर केलो जाल्यार तांकां तितले मेळपाचो कायदो आसलो. अर्विल्ल्या आनी पुर्विल्ल्या भाशांच्या इतिहासांतली अशी ही गजाल सोदून लेगीत मेळपाची ना, अशें आमकां दिसता; पुण आतां प्रेसाकडेन हुज्जत घालपी, खासा संपादकूच, एक गांवठी मनीस, पोर्तुगेज भास म्हळचार आपलीच भास अशें हेरांभाशेनूच एका काळार समजतालो हें जेन्ना आमकां कळटा तेन्ना अशा गजालीचें अजाप दिसना." [5]

अशे परिस्थितींत निव्वळ व्याकरणाचीं पुस्तकां कितें करतलीं? कितेंयतरी घडचें म्हणून रिव्हारान सतराव्या शेंकडयांत बरयल्लीं व्याकरणां आपल्या काळार म्हळचार एकोणिसाव्या शेंकडयांत परतीं छापून घेतलीं. पुण खंय कितें घडलें?

---

[5]. To evaluate how far the ignorance of the mother tongue had reached in Goa, we shall refer to an incident that occurred a few months ago, in the National Press of the same city. A studious person decided to publish a little book of prayer in his mother tongue. The question was discussed regarding the price of printing and the compositors demanded 25 percent more for the work, basing themselves on the rule that this was payable if the work to be printed was in a **foreign tongue**. The fact we believe, is unique in the whole history both of modern and ancient languages, but it is not surprising when we learn that the editor himself, a native, who now disputed with the press, had been influenced, at one time, by general opinion and called the Portuguese language **his own.**"

आपली भास सत्तेर आसता तेन्ना तिका थंय बसोवपाचें कुशीक दवरून लोक कितल्या सोपेपणान सत्तेर आशिल्ले भाशेक दसतात तें वयल्या उतरांतल्यान उकतें जाता. आपलें नीज वोगडावन बशिल्ल्या अशा लोकांक आपले भाशेची लज दिसूंक लागता. सत्तेवयले भाशेचे आपुण बंदे जाले हाची जाण उरना. उरफाटें जाल्यार तातूंत तांकां व्हडपण दिसता. अशा लोकांक जाग हाडपाचो वावर कुन्ज द रिव्हारान एकोणिसाव्या शेंकडयांत केलो.

"Grammatica da Lingua Concani escrita em Portugues – por um missiona'rio Italiano (1850) हचा पुस्तकाक बरयल्ले प्रस्तावनेंत ते म्हणटात:

"आमकां परकी आशिल्ले भाशेविशींची पुस्तकां उजवाडावपाच्या वावराक हात घालपाचें आमी काळीज केलें कशें हाचें अजाप जावं येता हें खरें. पुण अशें काळीज केलें म्हुण आमकां दुशण लावचे आदीं, जांणी आपले आवयभाशेची उदरगत करूंक जाय असली पुण केली ना इतलेंच न्हय तर तिचो अभ्यास करचेबदला तिची निखालस वासपूस सोडल्या, तिका परायपणान कुस्कुटायतात आनी रानटीपणांत दवरतात तांणी-आपणांक तें आदीं लावचें." [6]

गोंयच्या समाजाच्या एका वर्गाची भास दर्यापलतडची जाल्यार दुसऱ्या वर्गाची घाटापेल्यानची! हचा दुसऱ्या वर्गाक जागोवपाचो वावर शणै गोंयबाबांनी केलो. उज्याचें केण कशें एक एक उतर तांचे लिखणेंतल्यान भायर येवन पेटत रावलें. कोंकणीची तांक, तिचो पुर्विल्लो इतिहास, कोंकणी मनशाचें व्हडपण, आपणेंच केल्ली ताणें आपणाली दुर्दशा, आपल्या लोकाक सांगपाक ताणें आपली कूड तशीच लिखणी झरयली. 'ऐन वेळार' हातूंत ते म्हणटात:

"आमी कोंकणे आमगेलें पुर्विल्लें भूत साप विसल्ल्यांत हें येवजून म्हजो आत्मो निरशेता आनी म्हाका खेद जाता. आमी फक्कत आतांचो काळ- आतांची घडकाच-पळेतांत. आज आमी सगळे तरेन खांकनवाळ जाल्यांत."

आनी जशें कुन्ज रिव्हारांनी तरणाटयांक उलो मारून कोंकणीक राणीपदार बसोवंक सांगलें तशेंच शणै गोंयबाबांनी तरणे पिळगेक सांगलें:

---

[6]. "Verdade he que ao primeiro relance se nos pode estranhar a ousadia de nos intromettermos em publicacoes que dizem respeito a uma lingua, na qual somos os primeiros a confessar – nos hospedes mas antes de nos accusarem dessa ousadia, accusem– se primeiro a si proprio de incrivel negligencia aquelles, que podendo e devendo cultivar a sua lingua materna obram tanto, pelo contrario, que nao so promovem o seu estudo, mas..... totalmente a despresam, e a abandonam a corrupcao da cega barbaridade."

"तुमी तुमगेलो पुर्विल्लो भाग्याचो इतिहास बारकायेन विसकून पळयात आनी ते भाशेन तुमी तुमचो आतांचो आनी फुडलो काळ थारायात. तुमच्या धंग- नासपान, निदसुरेपणान, आळसायेन आनी घळयेपणान जे परकी सुवराथी लोक तुमच्या घरांत रिगून तुमच्या हड्डुचार बसल्यात आनी धनीपण चलयतात तांगेलो फर्टाशिचो तडुकी इतिहास तुमी उश्टावं नाकात. तांगेल्या मेंदून तुमी येवजूं नाकात... तुमगेले तेजिश्ट आनी ओजिश्ट बुद्दीन येवजात आनी वावरात. म्हणटकी, तुमी बऱ्याक पावतले."

हचा दोगांयचेय विचार आज गोंयांत किल्लून आयिल्ले आमकां दिसतात. जे पोटतिडकेन तांणी तरण्या भुरग्यांकडेन तांचे भाशेखातीर आनी भुंयेखातीर वावुरचें म्हुण मागलें ते पोटतिडकेचें बीं आज रुजून आयिल्लें आमी पळयतात. हें बीं आज तिनूय मळांचेर किल्लत आसा. खंय खंय ताचीं रोपां जाल्यांत आनी घट बरीं मुळां घेवन तीं वाडत आसात. जाल्यार खंय खंय तीं निकतींच किल्लतात. कोंकणीच्या इतिहासांत अशी ही गजाल पयलेच फावट घडटा.

खंयचेय भाशेक व्याकरणाचें पुस्तक पूरक आसता. वेगळचा वेगळचा मळांचेर भाशेचो वापर जाता तेन्ना व्याकरण तिका फावो ती घटसाण दिता.

अशी घटसाण दिवपाचें काम व्याकरणाच्या पुस्तकाचें आसूंक जाय. तेंच करपाखातीर प्रस्तुत पुस्तक बरयलां.

पुस्तकाची बांदावळ

सर्वसादारणपणान व्याकरणाचे तीन वांटे आसतात.

१. ध्वनीविचार; २. शब्दविचार; ३. वाक्यविचार.

व्याकरण रचपाची ही परंपरेन आयिल्ली पद्धत हचा पुस्तकांत घेवंक ना. आमीच आमचे भाशेचें व्याकरण आमचेचखातीर शिकतात. म्हणटकच व्याकरणाचे सुरवेक ध्वनीविशी विचार करपाची आमकां गरज ना. शाळेंत शिकतना वेगळीं वेगळीं अक्षरां आनी तांचे उच्चार हांची आमकां संवकळ जाल्ली आसता. तेन्ना तांचो शास्त्रीय विचार आमी सुरवेक करूंक जाय म्हुण ना.

व्याकरण म्हळचार उतरांची बांदावळ. ती एका खास उतराभोंवतणी जाल्ली आसा. हें उतर क्रियापद. म्हणुनूच क्रियापदाविशीं विचार हचा पुस्तकांत सगळचांत आदीं केला. क्रियापद विधान करपाखातीर उपकारायतात. जाचेविशीं तें सांगता तें नाम. ताचेविशीं विचार रोखडोच मागीर केला. नामाबदला येवपी उतर सर्वनाम. दोगांचोय विशेश सांगपी विशेशण आनी तांच्यो मोडी म्हळचार विभक्ती अशा क्रमान एका फाटल्यान एक हे विशय घेतल्यात. अशे तरेन पयल्या वांटचांत संदांच गरज लागपी व्याकरणाच्या म्हत्वांच्या विशयांचो आसपाव जाला.

दुसऱ्या वांटचांत वाक्याविशीं भासाभास केल्या. हचाच वांटचांत अव्ययांचोय विचार जाला. अव्ययांक वाक्यांतूच अर्थ आसता.

अशे तरेन दोनूय वांटचांत व्याकरणाचो मुखेल विशय येवन गेल्याउपरान्त ज्या अक्षरांपसून उतरां जातात तांचो विचार तिसऱ्या वांटचांत जाल्यार उतरां घडपाच्यो ज्यो कांय तरा आसात तांचो विचार चवथ्या वांटचांत केला. कोंकणी स्वरांचे उच्चार म्हळचार कोंकणीचो एक आगळोच अलंकार; तेच भाशेन संधी आनी समास हांका लागून जाल्लीं उतरां जितलीं हेर भासांचीं तितलींच तीं कोंकणीचींय कशीं तें

दाखोवपाखातीर हचा दोनूय विशयांचेर खोलायेन भासाभास केल्या. संधी आनी समास म्हळचार संस्कृत भाशेचें आमकां मेळिल्लें दायज. हेर भासांचो जसो हचा दायजाचेर अधिकार आसा तसोच तो कोंकणीचोय आसा. अशीं उतरां उपकारावपाचो सुयोग हचा आदीं कोंकणीक मेळूंक नासलो. हचा मुखार गरज पडली जाल्यार अशीं उतारां उपकारावपाक तिणें अनमनचें न्हय आनी हीं उतरां जितलीं हेर भासाचीं तितलीच तीं कोंकणींची म्हणपाचो इल्लोय दुभाव आमकां उरचो न्हय.

पुस्तकाची व्याप्ती

कोंकणी जशी गोंयची तशीच ती उत्तरेक आनी दक्षिणेक कोंकण देगेचीय. पुण कोंकणीच्यो दोनूय कडल्यो मोडी शिकपाचे यत्न हचा पुस्तकांत करूंक ना. साहित्य, शिक्षण आनी शासन हचा तीन मळांचेर कोंकणी आज गोंयांत होळू होळू आपलीं मुळां घट करता. अशा वेळार हींच मुळां पयलीं घट जावचीं आनी तशीं तीं जाल्याउपरान्तूच जंय जंय कोंकणी पातळूळचा तिचो अभ्यास एकठांय बसून करूंक जमतलो. सध्या फकत गोंयची गरज भागोवपाखातीर व्याकरण आसचें अशें थारायलें. आनी ताका तशो शिमो घाल्यो.

भास एकसंध आसना. ती वेगळे वेगळे तरेन लोक उलयतात. भाशेच्यो हचो वेगळचो वेगळचो मोडी हचा व्याकरणांत ते ते सुवातेर दाखयल्यात.

शुद्धलेखन

हें पुस्तक बरोवन जातकच कोंकणी भाशा मंडळान २ फेब्रुवारी १९८६ हचा दिसा ढवळे एक शिबीर घेवन कोंकणी शुद्धलेखनाचे नेम थारायले. त्याच नेमांक धरून हचा पुस्तकांतलें शुद्धलेखन आसा.

व्याकरण आनी आमी

व्याकरण हो खूब क्लिश्ट विशय. सर्वसादारण मनशाक तो आवडना. भास शिकोवपी आनी शिकपी हांकांच तें वाचचें आनी शिकचें पडटा. पुण कोंकणी व्याकरण ही तशी गजाल न्हय. कोंकणी चळवळीचोच हें पुस्तक एक वांटो जाल्ल्यान जाका तें खंयच आनी कित्याकूच नाका ताकाय तें वाचचेंशें दिसुये. देखून तें चडांत चड सोपें, सरळ आनी सहज जावचें आनी कळचें म्हुण हांगा सगळे तरेचो यत्न केला. चड भासाभास, चड चिकित्सा, हांगा करूंक ना.हचा पुस्तकाक लागून कोंकणीचे उदरगतीक थोडो भोव हातभार लागलो जाल्यार म्हजे कश्ट फुकट गेले नात अशें जातलें.

जे जे कोंकणीखातीर कश्टले आनी तिश्टले, जे अजून कश्टतात आनी तिश्टतात त्या सगळचा ल्हान व्हड भावाभयणींक हें पुस्तक मोटे नमळायेन भेटयतां.

सुरेश जयवंत बोरकार

उपकार

हें पुस्तक बरोवंक घेत पासून तें छापून जायमेरेन म्हाका कांय जाणांचो आनी संस्थांचो पालव मेळ्ळो तांचे उपकार हांव हांगा आठयतां:

उदय भेंब्रो, मडगांव
रोहिदास नागेश तारी, बेतकी
आर.व्ही. भट, पणजी
सुधा लवंदे, पणजी
मनोहरराय सरदेसाय, पणजी
सुमंत केळेकार, प्रियोळ
फेलीसियु कार्दोज, नावेली
प्रकाश थळी, राय
सोमनाथ कोमरपंत, मडगांव
श्रीपाद रघुनाथ देसाय, पेडणे
नारायण सरदेसाय, पणजी
नागेश करमली, पणजी
प्रभाकर भिडे, रायबंदर
व्ही.बी.हुबळी, पणजी
पिया रोद्रिगीश, सान्ताक्रुझ
लुर्दिश कोश्त, पणजी
कोंकणी भाशा मंडळ, मड्गांव
सेंट्रल लायब्ररी, पणजी
गोवा कोंकणी अकादमी, पणजी

- सुरेश ज. बोरकार

कोंकणीखातीर
जे कश्टले आनी तिश्टले
ज़े कश्टतात आनी तिश्टतात
त्या ल्हान व्हड सगळ्यांक

आवयभाशेक तिच्या हक्काची सुवात दिवपाचो वेळ आतां आयला. गोंयकार तरणाटचांनो, तुमच्या गांवभावांचो बौद्धिक आनी सामाजिक पुनर्जल्म करपाचो हो मोटो वावर तुमचे खातीर राखून दवल्ला.

- कुन्ज रिव्हार

(Ensaio Histro'rico da Lingua Concani)

आमीच आमची आवयभास "सुरेख- सुंदर आनी गिरेस्त" भास म्हणून तिका उखलून धल्ल्यार पुरोना. ती कशी आनी कित्याक "सुरेख- सुंदर आनी गिरेस्त" तें आमी दाखोवंक जाय; कित्याक, हेराय लोकान तिका तसली आनी एक वेगळी आनी स्वतंत्र भास म्हुण वळखून घेवंक जाय.

- जोआकीं आंतोतियु फेर्नांदिश

(Konknni Nad-Xastr)

गोंयकारांक संवसारांत वैर माथें काडचें आसल्यार ताणीं परक्या भासांक आपले बुद्दिची स्वतंत्रताय विकून खांकनवाळ बंदे जांवचे भाशेक आपणाले आवयभाशेचो म्हणचे कोंकणिचोच थातो-माथो करचो. ते भाशेंत बरौंक तांका स्फूर्त जातली. ते घरगुतायेन आनी मेकळेपणान बरैतले. नामना जोट्टले आनी जल्मभुंयेचो लोकीक गाजैतले.

- शणै गोंयबाब

मांडावळ

वांटो : १ शब्दविचार
भाग :१: क्रियापद
पाठ एक
विशय प्रवेश

(अ)

१. व्याकरणाचे नदरेन भाशेंत चड म्हत्वाचें उतर क्रियापद. कोणूय वा कितेंय जें करता, जे अवस्थेंत तें आसता वा तिचें जें घडटा तें उकतावपी उतराक **क्रियापद** म्हणटात.

(i) गोंयकार नुस्तें **खाता**. नुस्त्याबगर ताका जेवण **चलना**.

(ii) झाडार फुलां **फुलतात** तेन्ना तीं कितलीं सोबीत **दिसतात**! पुण तीं तोडटकच **बावतात** आनी **सुकतात**.

(iii) उदकांत नुस्तें मेकळेपणान **रावता** पुण उदकाभायर तें **फडफडटा** आनी **मरता**.

वयल्या वाक्यांतलीं **खाता**, **चलना**, **फुलतात**, **दिसतात**, **बावतात** **सुकतात**, **रावता**, **फडफडटा**, **मरता** हीं उतरां क्रियापदां.

२. क्रियापदाक एक मूळ आसता. हें मूळ घेवन क्रियापद आपणाल्या वेगळ्या वेगळ्या रुपांनी भाशेंत घोळटा. ह्या मुळाक **धातू** म्हणटात.

वाक्यः उदक नामून झाडां **सुकतात**. झाडां **सुकलीं** म्हणटकच फुलां **सुकचीं** नात?

हया वाक्यांत **सुकतात, सुकलीं, सुकचीं** हीं एकाच क्रियापदाचीं वेगळीं वेगळीं रुपां. हया सगळया रुपांनीं **सुक** हें मूळ आसा. तेंच त्या क्रियापदाचो **धातू**.

३. धातू कळटकच हेर रुपां वळखूंक वा घडोवंक सोपें जाता. संस्कृत व्याकरणांत धातूंची वळेरीच दिल्ली आसता. तशी वळेरी कोंकणींत दिवपाची गरज ना. सामके सोपे तरेन आमच्यानी धातू वेगळावंक येतात.

४. कोंकणींत क्रियापदाचें सादारण रूप **प** अक्षरान सोंपताः

चल**प**, धांव**प**, पुस**प**, मेळ**प**, मोड**प**,
भोंवडाव**प**, घडघडाव**प**...

५. सादारण रुपांत क्रियापद **तीन** वा **चड** अक्षरी आसता. सोंपतें **प** गळ्ळें कि चडशा क्रियापदांचें उरता तें रूप म्हळचार धातू.

क्रियापदाचें सादारण रूप	**धातू**
पडप	पड-
हांसप	हांस-
मागप	माग-

६. कोंकणींत कांय क्रियापदां **व प** अक्षरांनी सोंपतातः

धांव**प**, ला**वप**, न्हा**वप**, चरचरा**वप**...

अशा क्रियापदांचे धातू वळखूंक तीन तरा आसात. त्यो अशोः

(i) कांय क्रियापदांचे धातू विधान ५ हातूंत दिल्ल्या नेमाप्रमाण वेगळावतातः

धांवप	धांव-
भोंवप	भोंव-
पावप	पाव-

(ii) कांय क्रियापदांत सोंपतें **प** गळटा आनी **व** चें **य** जाताः

लावप	लाय-
खोवप	खोय-
रोवप	रोय-
चोवप	चोय-

(iii) कांय क्रियापदात सोंपतीं **व प** हीं दोनूय अक्षरां गळून पडटात. हीं क्रियापदां अशींः

खावप	खा-
घेवप	घे-
जावप	जा-
जियेवप	जिये-
दिवप	दि-
न्हावप	न्हा-
येवप	ये-

(iv) कांय क्रियापदांत **व** गेल्लें दिश्टी पडटा तशेंच **व** चें **य** जाल्लें दिश्टी पडटा. हीं क्रियापदां अशींः

गावप	गा-/गाय-
धुवप	धु-/धुय-
पिवप	पि-/पिये-

पि- ह्या धातूबरोबर पिये- असोय धातू घोळिल्लो दिश्टी पडटा. तो पियेवप ह्या क्रियापदाचो धातू.

७. विधानां ५ आनी ६ हातूंत सांगिल्ल्या धातूंचें रूप आनी एकवचनांतल्या दुसऱ्या पुरुशाक आज्ञा करूंक उपकारायिल्लें रूप हीं दोनूय सारकींच.

क्रियापदाचें सादारण रूप	धातू	आज्ञा करूंक उपकारायिल्लें रूप
वचप	वच-	(तूं) वच
बसप	बस-	(तूं) बस
खावप	खा-	(तूं) खा
दिवप	दि-	(तूं) दी
हाडप	हाड-	(तूं) हाड
व्हरप	व्हर-	(तूं) व्हर
लावप	लाय-	(तूं) लाय

आडवाद : येवप क्रियापदाचो धातू **ये**- जाल्यार ताचें दुसऱ्या पुरुशाक आज्ञा करूंक उपकारायिल्लें रूप **यो** जाता.

§ कांय क्रियापदांत **प** गळटकच धातूंत मातसो बदल जाता. हीं क्रियापदां अशीं:

क्रियापदाचें सादारण रूप	धातू	आज्ञा करूंक उपकारायिल्लें रूप
आफडप	आफुड-	आफूड
आमडप	आमुड-	आमूड
आंवळप	आंवुळ-	आंवूळ
पांगरप	पांगुर-	पांगूर
पिसडप	पिसुड-	पिसूड
फाफडप	फाफुड-	फाफूड
वावरप	वावुर-	वावूर

८. क्रियापदाचीं वेगळीं वेगळीं रुपां जावचेआदीं धातूचीं दोन धातूविशेशणी मुळावणां जातात. तीं अशीं:

(i) अपूर्ण काळ दाखोवंक

अत कूस लागून अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावण जाता.

(ii) पूर्ण काळ दाखोवंक

ल कूस लागून पूर्ण धातूविशेशणी मुळावण जाता.

क्रियापद	धातू	अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावण	पूर्ण धातूविशेशणी मुळावण
नाचप	नाच-	नाचत	नाचल
रोवप	रोय-	रोयत	रोयल
खावप	खा-	खात	खाल
बसप	बस-	बसत	बसल

(आ)

९. विधान करप हें क्रियापदाचें काम; कोणायविशीं वा कित्यायविशीं तें कितें तरी सांगता. जाचेविशीं तें सांगता ताका **कर्तो** म्हणटात.

(i) **भुरगीं खेळटात.**
(ii) **भुरगीं** बाजारांत **गेलीं.**
(iii) **भुरगीं** सगळेकडेन भोंवन परतीं **येतलीं.**

वयल्या वाक्यांनी **भुरगीं** हें उतर कर्तो. हचा उतराविशीं **खेळटात, गेलीं, येतलीं** हचा क्रियापदांनी वेगळीं वेगळीं विधानां केल्यांत.

१०. जायत्या क्रियापदांची करणी कोणाचेर तरी वा कोणाखातीर तरी घडटा. जाचेर वा जाचेखातीर ती घडटा ताका **कर्म** म्हणटात.

भुरगीं **लाडू** खातात.

हचा वाक्यांत खावपाची करणी **लाडू** हचा उतराचेर जाता. देखून **लाडू** हें उतर **खातात** क्रियापदाचें कर्म.

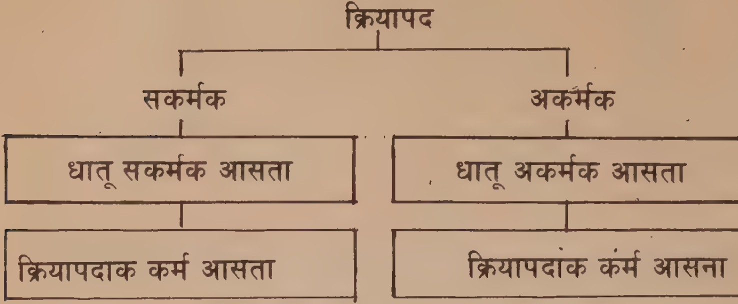
ज्या क्रियापदाची करणी कोणाचेर तरी वा कोणाखातीर तरी घडटा त्या क्रियापदाक **कर्म** आसा म्हणटात. आनी देखून अशा कर्म आशिल्ल्या क्रियापदाक **सकर्मक** क्रियापद म्हणटात.

कांय क्रियापदांची करणी कोणाचेरूच घडना. अशा क्रियापदांक कर्म ना अशें म्हणटात. आनी अशा क्रियापदाक **अकर्मक** क्रियापद म्हणटात.

भुरगीं **नाचतात.**

हचा वाक्यांत नाचपाची करणी कोणाचेरूच जावंक ना. देखून नाचतात हें अकर्मक क्रियापद.

क्रियापदांचें मूळ धातू जाल्ल्यान सकर्मक आनी अकर्मक क्रियापद म्हणपाचे सुवातेर जायतेकडेन सकर्मक आनी अकर्मक धातू म्हणपाची चाल आसा.

पाठ दोन

काळ

११. करणी **फाटीं** घडिल्ली आसता, ती **आतां** घडटा वा ती **फुडें** घडटली. हचाखातीर क्रियापदाक **काळ** आसात अशें म्हणटात. हचाभायर क्रियापदाचीं आनीक जायतीं रुपां भाशेंत घोळटात. तांकां **अर्थ** म्हणटात. **काळांत** वावुरपी रुपांय **अर्थांत** सामाविल्लीं आसतात.

१२. कोंकणींत क्रियापदाचे **तीन काळ** आनी **चार अर्थ** आसात.

(i) **काळ:**

वर्तमान (आतांचो)
भूत (फाटलो)
भविश्य (फुडलो)

(ii) **अर्थ:**

विधानार्थ
संकेतार्थ
आज्ञार्थ
विध्यर्थ

१३. वयर दिल्ल्या तीन काळांनी मेळून क्रियापद सात मुखेल रुपांनी घोळटा. हीं रुपां अशीं:

क्रियापद : **तापप**

धातू	वर्तमानकाळ	भूतकाळ	भविश्यकाळ
ताप-	(१) तापता	(१) तापतालो	(१) तापत
	(२) तापला	(२) तापलो	(२) तापतलो
		(३) तापिल्लो	

१४. क्रियापद वाक्यांत घोळटना **कर्त्याक** घेवन घोळटा. जायतेदां तें **कर्माकूय** बरोबर घेवन घोळटा. अशें घोळटना ताका कांय फावटी **कर्त्याक धरून चलचें पडटा** जाल्यार कांय फावटी **कर्माक धरून चलचें पडटा.**

कर्तो वा कर्म आसपी उतरांच्या मोडींक लागून क्रियापदाक आपणालें रूप थारावचें पडटा. हचो मोडी जावपाचें कारण म्हळचार कर्तो वा कर्म आसपी उतराक **पुरुश, लिंग** आनी **वचन** हचा तीन आंगांक धरून चलचें पडटा.

तांची बारीकसाण अशी:

(i) **पुरुश :**

पयलो पुरुश : **हांव**
दुसरो पुरुश : **तूं**
तिसरो पुरुश : **तो**

(ii) **लिंग :**

पुरुशलिंग : **तो**
स्त्रीलिंग : **ती**
नपुंसकलिंग : **तें**

(iii) **वचन :**

एकवचन
भोववचन

क्रियापदांच्या काळांचो अभ्यास करतना अकर्मक क्रियापदाचो, आनी सकर्मक क्रियापदाचो, असो वेगळो वेगळो तो करप बरो.

(आ)
अकर्मक क्रियापद : तापप

१५. (i) **वर्तमान : १ : अपूर्ण**

		ए. व.		भो. व.
प.पु.	हांव	तापतां	आमी	तापतात (तापतांव)
द.पु.	तूं	तापता	तुमी	तापतात
ति.पु.	तो		ते	
	ती	तापता	त्यो	तापतात
	तें		तीं	

धातू	अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावण	कूस	क्रियापदाचें रूप
ताप-	तापत	आं	तापतां
		आ	तापता
		आ	तापता
		आत (आंव)	तापतात (तापतांव)
		आत	तापतात
		आत	तापतात

१६. **वर्तमान** : १ : **अपूर्ण** : ह्या काळांत क्रियापद **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी वचन हांच्याप्रमाण घोळटा.

१७. (ii) **भूत** : १ : **अपूर्ण**

		ए.व.		भो.व.
पयलो पुरुश : हांव	(पु. लिं.)	तापतालों	आमी	तापताले
	(स्त्रीलिं.)	तापतालीं		तापतालीं
	(न. लिं.)	तापतालें		तापतालीं
दुसरो पुरुश : तूं	(पु. लिं.)	तापतालो	तुमी	तापताले
	(स्त्रीलिं.)	तापताली		तापतालीं
	(न.लिं.)	तापतालें		तापतालीं
तिसरो पुरुश : तो		तापतालो	ते	तापताले
ती		तापताली	त्यो	तापताल्यो
तें		तापतालें	ती	तापतालीं

धातू	अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावण		कूस	क्रियापदाचें रूप
		ए.व.		
ताप-	तापत+आ=तापता		लों-लीं-लें	तापतालों-लीं-लें
			लो-ली-लें	तापतालो-ली-लें
			लो-ली-लें	तापतालो-ली-लें
		भो.व.		
			ले-लीं-लीं	तापताले-लीं-लीं
			ले-लीं-लीं	तापताले-लीं-लीं
			ले-ल्यो-लीं	तापताले-ल्यो-लीं

१८. **भूत: १ : अपूर्ण** : ह्या काळांत क्रियापद **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी वचन हांच्याप्रमाण घोळटा.

टीप : **आमी** आनी **तुमी** स्त्रीलिंगी आसतात तेन्ना **लीं** हें भोववचनी कूस ल्यों/ल्यो अशेंय जाल्लें दिश्टी पडटा. मुखावयल्या रूपांचो अभ्यास करतना हें मतींत धरचें.

आमी (स्त्रीलिं.) तापता**ल्यों**
तुमी (स्त्रीलिं.) तापता**ल्यो**

१९. (iii) **भविश्य : २ : नित्शित**

	ए.व.		भो.व.	
पयलो पुरुश : हांव	(पु.लि.) तापतलों	आमी	(पु.लिं.)	तापतले
	(स्त्रीलिं.) तापतलीं		(स्त्रीलिं.)	तापतलीं
	(न.लिं.) तापतलें		(न.लिं.)	तापतलीं
दुसरो पुरुश : तूं	(पु.लिं.) तापतलो	तुमी	(पु. लिं.)	तापतले
	(स्त्रीलिं.) तापतली		(स्त्रीलिं.)	तापतलीं
	(न.लिं.) तापतलें		(न.लिं.)	तापतलीं)
तिसरो पुरुश : तो	तापतलो	ते		तापतले
ती	तापतली	त्यो		तापतल्यो
तें	तापतलें	तीं		तापतलीं

धातू	अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावण	कूस	क्रियापदाचें रूप
		ए.व.	
ताप-	तापत	लीं-लीं-लें	तापतलों-लीं-लें
		लो-ली-लें	तापतलो-ली-लें
		लो-ली-लें	तापतलो-ली-लें
		भो.व.	
		ले-लीं-लीं	तापतले-लीं-लीं
		ले-लीं-लीं	तापतले-लीं-लीं
		ले-ल्यो-लीं	तापतले-ल्यो-लीं

२०. **भविश्य : २ नित्शित** : हचा काळात क्रियापद **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी वचन हांच्याप्रमाण घोळटा.

टीप : भविश्यकाळ पूर्ण वा अपूर्ण आसूं नजं. भविश्यकाळांत घडपाची करणी नित्शित वा अनित्शित आसूं येता. पुण भविश्यकाळांत कितेंच नित्श्चित नाशिल्ल्यान करणेक पूर्णत्व येवं नजं. देखून हचा काळाक अपूर्ण म्हणपाची चाल आसा. हचा पुस्तकांत हचा काळाक कर्तो नित्शयी आसा म्हणून नित्श्चित भविश्यकाळ म्हळां.

२१. **वर्तमान, भूत आनी भविश्य हचा तिनूय काळांतलीं अपूर्णकाळी रुपां अपूर्ण धातुविशेशणी मुळावणाक कुसां लागून जातात.**

२२. (iv) **वर्तमान : २ : पूर्ण**

		ए.व.		भो व
पयलो पुरुश : हांव	(पु.लिं.)	तापलां	आमी	तापल्यात
	(स्त्रीलिं.)	तापल्यां		तापल्यांत
	(न.लिं.)	तापलां		तापल्यांत
दुसरो पुरुश : तूं	(पु.लिं.)	तापलां	तुमी	तापल्यात
	(स्त्रीलिं.)	तापल्या		तापल्यांत
	(न.लिं.)	तापलां		तापल्यांत
तिसरो पुरुश :	तो	तापला	ते	तापल्यात
	ती	तापल्या	त्यो	तापल्यात
	तें	तापलां	तीं	तापल्यांत

धातू	पूर्ण धातूविशेशणी मुळावण	कूस	क्रियापदाचें रूप
		ए.व.	
ताप-	तापल	आं-यां-आं	तापलां-ल्यां-लां
		आ-या-आं	तापला-ल्या-लां
		आ-या-आं	तापला-ल्या-लां
		भो.व.	
		यात-यांत-यांत	तापल्यात-ल्यांत-ल्यांत
		यात-यांत-यांत	तापल्यात-ल्यांत-ल्यांत
		यात-यांत-यांत	तापल्यात-ल्यांत-ल्यांत

२३. **वर्तमान : २ : पूर्ण :** हचा काळांत क्रियापदाचीं रूपां **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी वचन हांच्याप्रमाण जातात.

२४. (iv) **भूत : २ : पूर्ण**

		ए.व.		भो.व.
पयलो पुरुश : हांव	(पु.लिं.)	तापलों	आमी	तापले
	(स्त्रीलिं.)	तापलीं		तापलीं
	(न.लिं.)	तापलें		तापलीं
दुसरो पुरुश : तूं	(पु.लिं.)	तापलो	तुमी	तापले
	(स्त्रीलिं.)	तापली		तापलीं
	(न.लिं.)	तापलें		तापलीं
तिसरो पुरुश :	तो	तापलो	ते	तापले
	ती	तापली	त्यो	तापल्यो
	तें	तापलें	तीं	तापलीं

धातू	पूर्ण धातूविशेशणी मुळावण	कूस	क्रियापदाचें रूप
		ए.व.	
ताप-	तापल	ओ-ई-एं	तापलो-लीं-लें
		ओ-ई-एं	तापलो-ली-लें
		ओ-इ-एं	तापलो-ली-लें
		भो.व.	
		ए-ई-ईं	तापले-लीं-लीं
		ए-ई-ईं	तापले-लीं-लीं
		ए-यो-ईं	तापले-ल्यो-लीं

२५. **भूत : २ : पूर्ण** : ह्या काळांत क्रियापदाचीं रुपां **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी वचन हांच्याप्रमाण जातात.

२६. (iv) **भूत : ३ : अतिपूर्ण**

		ए.व.		भो.व.
पयलो पुरुश : हांव	(पु.लिं.)	तापिल्लों	आमी	तापिल्ले
	(स्त्रीलिं.)	तापिल्लीं		तापिल्लीं
	(न.लिं.)	तापिल्लें		तापिल्लीं
दुसरो पुरुश : तूं	(पु.लिं.)	तापिल्लो	तुमी	तापिल्ले
	(स्त्रीलिं.)	तापिल्ली		तापिल्लीं
	(न.लिं.)	तापिल्लें		तापिल्लीं
तिसरो पुरुश :	तो	तापिल्लो	ते	तापिल्ले
	ती	तापिल्ली	त्यो	तापिल्ल्यो
	तें	तापिल्लें	तीं	तापिल्लीं

धातू	पूर्णधातूविशेशणी मुळावण		कूस	क्रियापदाचें रूप
		ए.व.		
ताप-	तापल - तापिल		लों-लीं-लें	तापिल्लों-लीं-लें
			लो-ली-लें	तापिल्लो-ली-लें
			लो-ली-लें	तापिल्लो-ली-लें
		भो.व.		
			ले-लीं-लीं	तापिल्ले-लीं-लीं
			ले-लीं-लीं	तापिल्ले-लीं-लीं
			ले-ल्यो-लीं	तापिल्ले-ल्यो-लीं

टीप : तापिल्लो हें अतिपूर्णकाळी रूप **तापल्लो** आनी **तापलेलो** अशींय घोळटात.

२७. **भूत : ३ : अतिपूर्ण** हच्या काळांत क्रियापदाचीं रुपां **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी **वचन** हांच्याप्रमाण जातात.

२८. (vii) **भविश्य : १ : अनित्शित**

		ए.व.		भो.व.
पयलो पुरुश :	हांव	तापन	आमी	तापूं
दुसरो पुरुश :	तूं	तापशी	तुमी	तापशात
तिसरो पुरुश :	तो ती तें	तापत	ते त्यो तीं	तापतीत

धातू		कुसां	क्रियापदाचीं रूपां
	ए.व.		
ताप–		न	तापन
		शी	तापशी
		त	तापत
	भो.व.		
		ऊं	तापूं
		शात	तापशात
		तीत	तापतीत

टीप: कर्तो अनित्शित आशिल्यान ह्या काळाक 'अनित्शित' म्हणटात.

२९. **भविश्य :१: अनित्शित** : ह्या काळांत क्रियापदाचीं रूपां **कर्त्याचो** पुरुश आनी वचन हांच्याप्रमाण जातात.

३०. (i) ते (vii) हातूंत पळयल्ल्या क्रियापदाच्या रुपांवयल्यान कांय गजाली उकत्यो जातात त्यो अशो:

(१) क्रियापदाचें अपूर्ण काळांतलें रूप (भविश्यकाळ : २ : नित्शित धरून) अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावणाचेर आधारिल्लें आसता.

क्रियापद : तापप
धातू : ताप-
अपूर्ण धातूविशेशणी रूप : ताप**त**
अपूर्ण वर्तमानकाळ : ताप**ता**
अपूर्ण भूतकाळ : ताप**तालो**
नित्शित भविश्यकाळ : ताप**तलो**

(२) क्रियापदाचें पूर्ण काळांतलें रूप पूर्ण धातूविशेशणी मुळावणाचेर आधारिल्लें आसता.

क्रियापद : तापप
धातू : ताप-
पूर्ण धातूविशेशणी रूप : तापल
पूर्ण वर्तमानकाळ : तापला
पूर्ण भूतकाळ : तापलो
अतिपूर्ण भूतकाळ : तापिल्लो

(३) **भविश्यकाळ : १ : अनितिशत** : हें रूप सरळ धातुकूच कुसां लागून जाता.

ताप- ताप+त = तापत

(४) **वर्तमानकाळ : १ : अपूर्ण** आनी **भविश्यकाळ : १ : अनितिशत** हे दोन काळ सोडले जाल्यार उरिल्ल्या पांचूय काळांनी क्रियापद कर्त्याचो पुरुश, लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण चलता जाल्यार हचा दोनूय काळांत तें फकत पुरुश आनी वचन हांचेप्रमाण चलता.

(इ)

सकर्मक क्रियापंद : **मागप**

३१. (i) **वर्तमान : १ : अपूर्ण**

	ए.व.		भो.व.	
पयलो पुरुश :	हांव	मागतां	आमी	मागतात
दुसरो पुरुश :	तूं	मागता	तुमी	मागतात
तिसरो पुरुश :	तो		ते	
	ती	मागता	त्यो	मागतात
	तें		तीं	

धातू	अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावण		कुसां	क्रियापदाचीं रुपां
		ए.व.		
माग-	मागत		आं	मागतां
			आ	मागता
			आ	मागता
		भो.व.		
			आत	मागतात
			आत	मागतात
			आत	मागतात

३२. **वर्तमान : १ : अपूर्ण** : हया काळांत क्रियापदाचीं रुपां कर्त्याचो पुरुश आनी वचन हांचेप्रमाण जातात.

टीप : **मागतात** हें पयलो पुरुशी भोववचनी रूप **मागतांव** अशेंय घोळटा. तेच भाशेन दुसरो पुरुशी तुमी **मागताय** आनी तिसरो पुरुशी ते **मागताय** अशींय रुपां घोळटात.

३३. (ii) **भूत : १ : अपूर्ण**

		ए.व.		भो.व.
पयलो पुरुश : हांव	(पु.लिं.)	मागतालों	आमी	मागताले
	(स्त्रीलिं.)	मागतालीं		मागतालीं
	(न.लिं.)	मागतालें		मागतालीं
दुसरो पुरुश : तूं	(पु.लिं.)	मागतालो	तुमी	मागताले
	(स्त्रीलिं.)	मागताली		मागतालीं
	(न.लिं.)	मागतालें		मागतालीं
तिसरो पुरुश :	तो	मागतालो	ते	मागताले
	ती	मागताली	त्यो	मागताल्यो
	तें	मागतालें	तीं	मागतालीं

धातू	अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावण		कुसां	क्रियापदाचीं रुपां
		ए.व.		
माग-	मागत+आ		लों-लीं-लें	मागतालों-लीं-लें
			लो-ली-लें	मागतालो-ली-लें
			लो-ली-लें	मागत्तालो-ली-लें
		भो.व.		
			ले-लीं-लीं	मागताले-लीं-लीं
			ले-लीं-लीं	मागताले-लीं-लीं
			ले-ल्यो-लीं	मागताले-ल्यो-लीं

३४. **भूत : १ अपूर्ण** : हचा काळांत क्रियापदाचीं रुपां **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जातात.

३५. (iii) **भविश्य : २ : निश्चित**

			ए.व.		भो. व.
पयलो पुरुश :	हांव	(पु.लिं.)	मागतलों	आमी	मागतले
		(स्त्रीलिं.)	मागतलीं		मागतलीं
		(न.लिं.)	मागतलें		मागतलीं
दुसरो पुरुश :	तूं	(पु.लिं.)	मागतलो	तुमी	मागतले
		(स्त्रीलिं.)	मागतली		मागतलीं
		(न.लिं.)	मागतलें		मागतलीं
तिसरे पुरुश :	तो		मागतलो	ते	मागतले
	ती		मागतली	त्यो	मागतल्यो
	तें		मागतलें	तीं	मागतलीं

धातू	अपूर्ण धातूविशेशणी मळावण		कुसां	क्रियापदाचीं रुपां
		ए.व.		
माग-	मागत		लों-लीं-लें	मागतलों-लीं-लें
			लो-ली-लें	मागतलो-ली-लें
			लो-ली-लें	मागतलो-ली-लें
		भो.व.		
			ले-लीं-लीं	मागतले-लीं-लीं
			ले-लीं-लीं	मागतले-लीं-लीं
			ले-ल्यो-लीं	मागतले-ल्यो-लीं

३६. भविश्य : २ : **नित्शित** · हचा काळांत क्रियापदाचीं रुपां **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जातात.

सकर्मक क्रियापदाचीं पूर्णकाळी रुपां

३७. सकर्मक क्रियापदाचीं वेगळचा वेगळचा पूर्ण काळांतलीं रुपां जाता आसतना कांय म्हत्वाच्यो गजाली घडटात. त्यो अशो:

(१) सकर्मक क्रियापदाचें पूर्णकाळी रूप **कर्माचें** लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जाता. देखून कर्माक म्हत्व चड.

(२) कर्माचें म्हत्व चड जाल्ल्यान आपसुकूच कर्त्याचें म्हत्व उणें जाता आनी देखुनूच हें उतर तिसरे विभक्तींत वता.

हांव हचा कर्त्याचें रूप **हांवें** जाता. हेच भाशेन हेर पुरुशांचे जाता.(प.वि.२०८)

३८. (iv) **वर्तमान : २ : पूर्ण**

	ए.व. (कर्माचें)	भो.व. (कर्माचें)
पयलो पुरुश : हांवें/ आमी	मागला-ल्या-लां	मागल्यात-ल्यात-ल्यांत
दुसरो पुरुश : तुवें/ तुमी	मागला-ल्या-लां	मागल्यात-ल्यात-ल्यांत
तिसरो पुरुश : ताणें/तांणी तिणें/तांणी ताणें/तांणी	मागला-ल्या-लां	मागल्यात-ल्यात-ल्यांत

धातू	पूर्ण धातूविशेशणी मुळावण	कुसां	क्रियापदाचीं रुपां
		ए.व.	
माग-	मागल	ला-ल्या-लां	मागला-ल्या-लां
		भो.व.	
		ल्यात-ल्यात-ल्यांत	मागल्यात-ल्यात-ल्यांत

३९. **वर्तमान : २ : पूर्ण:** हचा काळांत क्रियापदाचीं रुपां **कर्माचें** लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जातात.

४०. (v) **भूत : २ : पूर्ण**

	ए.व. (कर्माचें)	भो.व. (कर्माचें)
पयलो पुरुश : हांवें/आमी	मागलो-ली-लें	मागले-ल्यो-लीं
दुसरो पुरुश : तुवें/तुमी	मागलो-ली-लें	मागले-ल्यो-लीं
तिसरो पुरुश : ताणें/तांणी तिणें/तांणी ताणें/तांणी	मागलो-ली-लें	मागले-ल्यो-लीं

धातू	पूर्ण धातूविशेशणी मुळावण	कुसां	क्रियापदाचीं रुपां
		ए.व.	
माग-	मागल	ओ-ई-एं	मागलो-ली-लें
		भो.व.	
		ए-यो-ईं	मागले-ल्यो-लीं

४१. **भूत : २ : पूर्ण** : हचा काळांत क्रियापदाचीं रुपां **कर्माचें** लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जातात.

४२. (vi) **भूत : ३ : अतिपूर्ण**

		ए.व. (कर्माचें)	भो.व. (कर्माचें)
पयलो पुरुश :	हांवें/आमी	मागिल्लो-ल्ली-ल्लें	मागिल्ले-ल्ल्यो-ल्लीं
दुसरो पुरुश :	तुवें–तुमी	मागिल्लो-ल्ली-ल्लें	मागिल्ले-ल्ल्यो-ल्लीं
तिसरो पुरुश :	ताणें/तांणी		
	तिणें/तांणी	मागिल्लो-ल्ली-ल्लें	मागिल्ले-ल्ल्यो-ल्लीं
	ताणें/तांणी		

धातू	पूर्ण मुळावण	धातूविशेशणी	कुसां	क्रियापदाचीं रुपां
			ए. व.	
माग-	मागि-	मागिल	लो-ली-लें	मागिल्लो- ल्ली- ल्लें
			भो. व.	
			ले-ल्यो-लीं	मागिल्ले- ल्ल्यो- ल्लीं

४३. **भूत : ३ : अतिपूर्ण**: हचा काळांत क्रियापदाचीं रुपां **कर्माचें** लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जातात.

४४. (vii) **भविश्य : १: अनित्शित**

		ए. व.		भो.व.
पयलो पुरुश:	हांव	मागन	आमी	मागूं
दुसरो पुरुश:	तूं	मागशी	तुमी	मागशात
तिसरो पुरुश:	तो		ते	
	ती	मागत	त्यो	मागतीत
	तें		तीं	

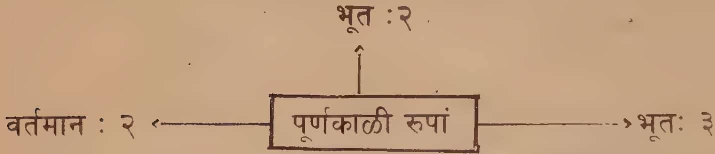
धातू	कुसां	क्रियापदाचीं रुपां
माग-	न	मागन *
	शी	मागशी
	त	मागत*
	ऊं	मागूं
	शात	मागशात
	ईत	मागतीत

टीप: **मागिल्लो** हें अतिपूर्ण काळांतलें रूप **मागल्लो**- आनी **मागलेलो** अशेंय घोळटा.

* हीं रुपां **ईन** आनी **ईत** अशीं कुसां लागुनूय घोळटात: **मागीन, मागीत.**

४५. **भविश्य :१: अनित्शितः** हचा काळांत क्रियापदाचीं रुपां **कर्त्याचो** पुरुश आनी वचन हांचे प्रमाणे जातात.

सकर्मक क्रियापदाचीं पूर्णकाळी रुपां:

(i) हीं रुपां कर्माचें लिंग आनी वचन हांचे प्रमाण घडटात.

(ii) कर्तो तिसरे विभक्तींत आसता.

(ई)

क्रियापद : आसप

४६. तीन काळांतलीं अकर्मक आनी सकर्मक क्रियापदांचीं मुखेल रुपां कशीं घडटात हांचो विचार आतां मेरेन आमी केलो. क्रियापदाचीं आनिकूय रुपां आसात. तीं जातलीं जाल्यार तांकां **आसप** क्रियापदाचो पालव घेवचो पडटा.

आसप क्रियापदाची चाल

४७. **वर्तमान :१: अपूर्ण**

हांव	आसतां	आमी	आसतात
तूं	आसता	तुमी	आसतात
तो		ते	
ती	आसता	त्यो	आसतात
तें		तीं	

४८. **वर्तमान :२: पूर्ण**

हांव	आसां	आमी	आसात
तूं	आसा	तुमी	आसात
तो		ते	
ती	आसा	त्यो	आसात
तें		तीं	

४९. भूत:१: अपूर्ण

हांव	आसतालों-लीं-लें	आमी	आसताले-लीं-लीं
तूं	आसतालो-ली-लें	तुमी	आसताले-लीं-लीं
तो	आसतालो	ते	आसताले
ती	आसताली	त्यो	आसताल्यो
तें	आसतालें	तीं	आसतालीं

५०. भूत:२: पूर्ण

हांव	आसलों-लीं-लें	आमी	आसले-लीं-लीं
तूं	आसलो-ली-लें	तुमी	आसले-लीं-लीं
तो	आसलो	ते	आसले
ती	आसली	त्यो	आसल्यो
तें	आसलें	तीं	आसलीं

५१. भूत:३: अतिपूर्ण

हांव	आशिल्लों-ल्लीं-ल्लें	आमी	आशिल्ले-ल्लीं-ल्लीं
तूं	आशिल्लो-ल्ली-ल्लें	तुमी	आशिल्ले-ल्लीं-ल्लीं
तो	आशिल्लो	ते	आशिल्ले
ती	आशिल्ली	त्यो	आशिल्ल्यो
तें	आशिल्लें	तीं	आशिल्लीं

५२. भविश्य :१: अनित्शित

हांव	आसन	आमी	आसूं
तूं	आसशी	तुमी	आसशात
तो		ते	
ती	आसत	त्यो	आसतीत
तें		तीं	

५३. भविश्य :२: नित्शित

हांव	आसतलों-लीं-लें	आमी	आसतले-लीं-लीं
तूं	आसतलो-ली-लें	तुमी	आसतले-लीं-लीं
तो	आसतलो	ते	आसतले
ती	आसतली	त्यो	आसतल्यो
तें	आसतलें	तीं	आसतलीं

टीपः पयलो पुरुशी भोववचनी रुपां अशीं्य घोळटातः

१. वर्तमान :१: अपूर्णः
आसतात- आसतांव

२. वर्तमान :२: पूर्णः
आसात- आसांव

३. भूत :१: अपूर्ण
पु.लि. आसताले- आसताल्यांव
स्त्री लिं. आसतालीं- आसताल्यों

४. भूतकाळ :२: पूर्ण
पु.लि. आसले- आसल्यांव
स्त्री लिं. आसलीं- आसल्यों

५. भविश्य :२: नित्शित
पु.लि. आसतले- आसतल्यांव
स्त्री लिं. आसतलीं- आसतल्यों.

पाठ तीन
अनियमित क्रियापदां

(अ)

५४. कांय क्रियापदां पाठ २ हातूंतल्या (आ) आनी (इ) उपपाठांत सांगिल्ल्या नेमांप्रमाण सरळ चलनात. हचा क्रियापदांक **अनियमित क्रियापदां** म्हणटात. कांय अनियमित क्रियापदां :

वचप, करप, मरप, व्हरप, येवप, घालप.

हांगा तांचीं अनियमित रुपां दिल्यांत. हेर रुपां सरळ क्रियापदांप्रमाण जातात.

(i) **वचप**

अपूर्ण रुपां

५५. **वर्तमान :१: अपूर्ण**

हांव	वतां	आमी	वतात
तूं	वता	तुमी	वतात
तो		ते	
ती	वता	त्यो	वतात
तें		तीं	

५६. **भूत :१: अपूर्ण**

हांव	(पु.लिं.)	वतालों	आमी	वताले
	(स्त्री लिं.)	वतालीं		वतालीं
	(न. लिं.)	वतालें		वतालीं
तूं	(पु.लिं.)	वतालो	तुमी	वताले
	(स्त्री लिं.)	वताली		वतालीं
	(न. लिं.)	वताल		वतालीं
तो		वतालो	ते	वताले
ती		वताली	त्यो	वताल्यो
तें		वतालें	तीं	वतालीं

५७. भविश्य :२: निश्चित

हांव	(पु.लि.)	वतलों	आमी	वतले
	(स्त्रीलि.)	वतलीं		वतलीं
	(न. लि.)	वतलें		वतलीं
तूं	(पु.लि)	वतलो	तुमी	वतले
	(स्त्रीलि.)	वतली		वतलीं
	(न. लि.)	वतलें		वतलीं
तो		वतलो	ते	वतले
ती		वतली	त्यो	वतल्यो
तें		वतलें	तीं	वतलीं

टीप: तिनूय काळांतलीं हीं रुपां अशींय बरयतात.

(i)

हांव	वेतां/वयतां	आमी	वेतात/वयतात
तूं	वेतां/वयता	तुमी	वेतात/वयतात
तो	वेता/वयता	ते	वेतात/वयतात
ती	वेता/वयता	त्यो	वेतात/वयतात
तें	वेता/वयता	तीं	वेतात/वयतात

(ii) हांव वेतालों-लीं-लें/ वयतालों-लीं-लें
तूं वेतालो-ली-लों/ वयतालो-ली-लें
तो वेतालो/वयतालो
ती वेताली/वयताली
तें वेतालें/वयतालें

(iii) हांव वेतलों-लीं-लें/वयतलों-लीं-लें
तूं वेतलों-लीं-लें/वयतलों-लीं-लें
तो वेतलो/वयतालो
ती वेतली/वयताली
तें वेतलें/वयतालें
आमी वेतले-लीं-लीं/ वयतले-लीं-लीं
तुमी वेतले-लीं-लीं/ वयतले-लीं-लीं
ते वेतले/वयतले
त्यो वेतल्यो/वयतल्यो
तीं वेतलीं/ वयतलीं

पूर्ण रुपां

५८. (iv) **वर्तमान :२: पूर्ण**

हांव	गेलां-ल्यां-लां	आमी	गेल्यात- ल्यांत- ल्यांत
तूं	गेला-ल्या-लां	तुमी	गेल्यात- ल्यांत- ल्यांत
तो	गेला	ते	गेल्यात
ती	गेल्या	त्यो	गेल्यात
तें	गेलां	तीं	गेल्यांत

५९. (v) **भूत :२: पूर्ण**

हांव	गेलों-लीं-लें	आमी	गेले-लीं-लीं
तूं	गेलो-ली -लें	तुमी	गेले-लीं-लीं
तो	गेलो	ते	गेले
ती	गेली	त्यो	गेल्यो
तें	गेलें	तीं	गेलीं

६०.(vi) **भूतकाळ :३: अतिपूर्ण**

हांव	गेल्लों- ल्लीं- ल्लें	आमी	गेल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तू	गेल्लो- ल्ली- ल्लें	तुमी	गेल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तो	गेल्लो	ते	गेल्ले
ती	गेल्ली	त्यो	गेल्ल्यो
तें	गेलें	तीं	गेल्लीं

६१. हें क्रियापद अपूर्ण रुपांत सरळ क्रियापदाभाशेन घोळटा आनी **पूर्ण रुपांत अनियमित जाता.**

करपः सकर्मक क्रियापद

पूर्ण रुपां

६२. **वर्तमान :२: पूर्ण**

	ए.व (कर्माचें)	भो.व. (कर्माचें)
हांवें/आमी	केला-ल्या-लां	केल्यात- ल्यात- ल्यांत
तुवें/ तुमी	केला-ल्या-लां	केल्यात- ल्यात- ल्यांत
ताणें/तांणी		
तिणें/ तांणी	केला-ल्या-लां	केल्यात- ल्यात- ल्यांत
ताणें/तांणी		

६३. भूत :२: पूर्ण

हांवें/ आमी	केलो-ली-लें	केले- ल्यो- लीं
तुवें/ तुमी	केलो- ली- लें	केले- ल्यो- लीं
ताणें/ तांणी		
तिणें/ तांणी	केलो- ली- लें	केले- ल्यो- लीं
ताणें/ तांणी		

६४. भूत :३: अतिपूर्ण

हांवें/ आमी	केल्लो- ल्ली- ल्लें	केल्ले- ल्ल्यो- ल्लीं
तुवें/ तुमी	केल्लो- ल्ली- ल्लें	केल्ले- ल्ल्यो- ल्लीं
ताणें/ तांणी		
तिणें/ तांणी	केल्लो- ल्ली- ल्लें	केल्ले- ल्ल्यो- ल्लीं
ताणें/ तांणी		

मरप

६५. हचा क्रियापदाचीं **पूर्ण काळांतलीं रुपां अनियमित जावन घोळटात** जाल्यार हेर काळांतलीं रुपां सरळ क्रियापदांच्या रुपांभाशेनूच आसतात.

पूर्ण रुपां

६६. वर्तमान :२: पूर्ण

हांव	मेला-ल्यां-लां	आमी	मेल्यात- ल्यांत- ल्यांत
तूं	मेला-ल्यां-लां	तुमी	मेल्यात- ल्यांत- ल्यांत
तो	मेला	ते	मेल्यात
ती	मेल्या	त्यो	मेल्यात
तें	मेलां	तीं	मेल्यांत

६७. भूत :२: पूर्ण

हांव	मेलों- लीं- लें	आमी	मेले-लीं-लीं
तूं	मेलो- ली- लें	तुमी	मेले- लीं- लीं
तो	मेलो	ते	मेले
ती	मेली	त्यो	मेल्यो
तें	मेलें	तीं	मेलीं

६८. **भूत :३: अतिपूर्ण**

हांव	मेल्लों- ल्लीं- ल्लें	आमी	मेल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तूं	मेल्लो- ल्ली- ल्लें	तुमी	मेल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तो	मेल्लो	ते	मेल्ले
ती	मेल्ली	त्यो	मेल्ल्यो
तें	मेल्लें	तीं	मेल्लीं

व्हरपः सकर्मक क्रियापद

६९. हें क्रियापद फकत **पूर्ण काळांत अनियमित जाता**. हेर सगळ्या काळांनी तें सरळ क्रियापदाभाशेन चलता.

७०. **वर्तमान :२: पूर्ण**

	ए. व. (कर्माचें)	भो. व. (कर्माचें)
हांवें/ आमी	व्हेला- ल्या- लां	व्हेल्यात- ल्यात- ल्यांत
तुवें/ तुमी	व्हेला- ल्या- लां	व्हेल्यात- ल्यात- ल्यांत
ताणें/ तांणी		
तिणें/ तांणी	व्हेला- ल्या- लां	व्हेल्यात- ल्यांत- ल्यांत
ताणें/ तांणी		

७१. **भूत :२: पूर्ण**

हांवें/ आमी	व्हेलो- ली- लें	व्हेले- ल्यो- लीं
तुवें/ तुमी	व्हेलो- ली- लें	व्हेले- ल्यो- लीं
ताणें/ तांणी		
तिणें/ तांणी	व्हेलो- ली- लें	व्हेले- ल्यो- लीं
ताणें/ तांणी		

७२. **भूत :३: अतिपूर्ण**

हांवें/ आमी	व्हेल्लो- ल्ली- ल्लें	व्हेल्ले- ल्ल्यो- ल्लीं
तुवें ' मी	व्हेल्लो- ल्ली- ल्लें	व्हेल्ले- ल्ल्यो- ल्लीं
ताणे ंणी		
तिणें, ंणी	व्हेल्लो- ल्ली- ल्लें	व्हेल्ले- ल्ल्यो- ल्लीं
ताणें/ ी		

येवप

७३. ह्या क्रियापदाचीं **पूर्णवळी रुपां अनियमित आसतात.** जाल्यार हेर सगळ्या काळांतलीं रुपां सरळ क्रियापदाभाशेन आसतात.

७४. **वर्तमान :२: पूर्ण**

हांव	आयलां-ल्यां- लां	आमी	आयल्यात- ल्यांत- ल्यांत
तूं	आयला- ल्या- लां	तुमी	आयल्यात- ल्यांत- ल्यांत
तो	आयला	ते	आयल्यात
ती	आयल्या	त्यो	आयल्यात
तें	आयलां	तीं	आयल्यांत

७५. **भूत :२: पूर्ण**

हांव	आयलों- लीं- लें	आमी	आयले- लीं- लीं
तूं	आयलो- ली-लें	तुमी	आयले-लीं-लीं
तो	आयलो	ते	आयले
ती	आयली	त्यो	आयल्यो
तें	आयलें	तीं	आयलीं

७६. **भूत :३: अतिपूर्ण**

हांव	आयिल्लों-ल्लीं- ल्लें	आमी	आयिल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तूं	आयिल्लो- ल्ली-ल्लें	तुमी	आयिल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तो	आयिल्लो	ते	आयिल्ले
ती	आयिल्ली	त्यो	आयिल्ल्यो
तें	आयिल्लें	तीं	आयिल्लीं

टीप: **येवप** क्रियापदाचीं हीं रुपां अशींय घोळटात:

वर्तमान :२: पूर्ण

हांव	येयलां- ल्यां- लां	आमी	येयल्यात- ल्यांत- ल्यांत
तूं	येयला- ल्या- लां	तुमी	येयल्यात- ल्यांत- ल्यांत
तो	येयला	ते	येयल्यात
ती	येयल्या	त्यो	येयल्यात
तें	येयलां	तीं	येयल्यांत

भूत :२: पूर्ण

हांव	येयलों-लीं- लें	आमी	येयले- लीं- लीं
तूं	येयलो- ली- लें	तुमी	येयले- लीं- लीं
तो	येयलो	ते	येयले
ती	येयली	त्यो	येयल्यो
तें	येयलें	तीं	येयलीं

भूत :३: अतिपूर्ण

हांव	येयल्लों- ल्लीं- ल्लें	आमी	येयल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तूं	येयल्लो- ल्ली- ल्लें	तुमी	येयल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तो	येयल्लो	ते	येयल्ले
ती	येयल्ली	त्यो	येयल्ल्यो
तें	येयल्लें	तीं	येयल्लीं

७७. **घालप** हचा क्रियापदाचीं पूर्णकाळी सरळ रुपांबरोबरूच अनियमित रुपां घोळिल्लीं दिश्टी पडटात. तीं अशीं:

वर्तमान :२: पूर्ण : घातला
भूत :२: पूर्ण : घातलो
भूत :३: अतिपूर्ण : घातिल्लो

७८. **म्हणप** हचा क्रियापदाचीं सरळ रुपांबरोबरूच कांय अनियमित रुपां घोळटात:

वर्तमान :२: पूर्ण : (i) म्हळां
(ii) म्हटलां
भूत :२: पूर्ण : (i) म्हळें
(ii) म्हटलें

आनीक कांय आडांगी क्रियापदां

७९. कांय क्रियापदांक **आसप** वांगडा घेवन घोळचें पडटा.

(i) जाय आसप
नाका आसप

(ii) जाणा आसप
नकळ आसप

नाका आसप हें **जाय आसप** हचा क्रियापदाचें न्हयकारी रूप. तेच भाशेन **नकळ आसप** हें **जाणा आसप** हचा क्रियापदाचें न्हयकारी रूप.

वर्तमानः १ आनी वर्तमान : २ हे दोनूय काळ सोडले जाल्यार हेर पांचूय काळांनी हीं क्रियापदां, आसप क्रियापदाचीं त्या त्या काळांतलीं रुपां घेवन आपलीं रुपां थारायता.

	भूत	भविश्य
(i)	जाय आसतालो	जाय आसतलो
	जाय आसलो	जाय आसत
	जाय आशिल्लो	
	नाका आसतालो	नाका आसतलो
	नाका आसलो	नाका आसत
	नाका आशिल्लो	
(ii)	जाणा आसतालो	जाणा आसतलो
	जाणा आसलो	जाणा आसत
	जाणा आशिल्लो	जाणा
	नकळ आसतालो	नकळ आसतलो
	नकळ आसलो	नकळ आसत
	नकळ आशिल्लो	

वर्तमान काळांतल्या दोनूय काळांक मेळून तांचे रूप आसप क्रियापद जासतना जशाक तशें उरता.

(i) जाय
नाका

(ii) जाणा
नकळ

८०. **जाय आसप** आनी **नाका आसप** हचा क्रियापदांच्या सगळ्या काळांनी कर्तो चवथे विभक्तींत आसता जाल्यार **जाणा आसप** आनी **नकळ आसप** हचा क्रियापदांचो पयले विभक्तींत उरता.

नाका आसप, जाणा आसप आनी नकळं आसप हीं वर्तमानकाळांत भोववचनांत आपल्या रुपांक **त** जोडतात.

नाकात, जाणात, नकळंत

कांय देखी:

(i) १. संध्याक खेळूंक आनी नाचूंक जाय.
२. गौरीक शिकूंक जाय.
३. मिलिदाक पुस्तक जाय आसलें.
४. ताका खंयच वचूंक नाका.
५. अंजूक लाडू जाय आसताले.

(ii) १. संतोश क्रिकेट खेळूंक जाणा.
२. सतिश सोरो वायट म्हणून नकळं आसलो.
३. सुभाष हांव येत म्हणपाचें जाणा आसतलो.
४. वेळार येवंक जाय हें राजश्री जाणा आसतलें.
५. ते सगळें जाणात पुण कांयच नकळंत.

पाठ चार

साधीत क्रियापदां

८१. आतांमेरेन जीं क्रियापदां आमी पळयलीं तांचे धातू मुळावे आसले. पुण जायत्या क्रियापदांचे धातू मुळावे नासतात. ते घडयल्ले वा साधयल्ले आसतात. म्हणून तांकां **साधीत धातू** म्हणटात. आनी असले धातू आशिल्ल्या क्रियापदांक **साधीत क्रियापदां** म्हणटात. अशा धातूंक नांवांय तशींच दिल्यांत.

(i) **प्रयोजक वा प्रेरणार्थक धातू**
(ii) **अणकारी धातू**
(iii) **नामधातू**

८२. (i) **प्रयोजक वा प्रेरणार्थक धातू**

दुसऱ्याक वा आपणाक कसलीय करणी करूंक लावचेखातीर जें क्रियापद उपकारायतात ताका **प्रयोजक क्रियापद** म्हणतात. हें क्रियापद **सकर्मक** आसता आनी तें सगळ्या काळांनी त्या त्या नेमांक धरून चलता.

अ

प्रयोजक धातू जावपाच्यो तरा

८३. क. धातूच्या सोंपत्या अक्षराक **इ** लागून तो **इ** स्वरी जाता.

मूळ क्रियापद	**धातू**	**स्वर/कूस**	**प्रयोजक धातू**
माडुप	माडु-	इ	माड्डि-
बुडुप	बुडु-	इ	बड्डि-
भाजप	भाज-	इ	भाजि-

मूळ धातू	**प्रयोजक धातू**
१. गायो भोंविल्ल्यान **तण माडुता.**	**गायो** तण **माड्डितात.**
२. भुरग्याचें आंग **बुडुतालें.**	**भुरगो** आंग **बुड्डितालो.**
३. खोर्नांत **उंडो भाजलो.**	पदेरान **उंडे भाजिले.**

टीपः कांय प्रयोजक धातूंतलो **इ** स्वर लिपून उरता आनी ताका लागून असो धातू मूळ धातूवरीच दिसताः **भाजिता- भाजता**

उंडो भाजता.
पदेर उंडो भाजता.

८४. ख. मूळ धातूक **य** लागता.

मागप	माग-	य	मागय-
बुडप	बुड-	य	बुडय-
आयकप	आयक-	य	आयकय-

मूळ धातू	**प्रयोजक धातू**
१. तो 'राजहंसा'कडेन पुस्तक मागता.	तो 'राजहंसा'कडल्यान पुस्तक मागयता.
२. तें ताका लजता.	तो ताका लजयता.
३. ते काणी आयकतात.	आजी तांकां काणी आयकयता.

८५. ग. धातूच्या सोंपत्या-आदल्या अक्षरांत बदल जाता.

अ चो **आ** जाता.

उ चो **ओ** जाता.

मरप	**मर-**	आ	**मार-**
तरप	**तर-**	आ	**तार-**
तुटप	**तुट-**	ओ	**तोड-**
फुटप	**फुट-**	ओ	**फोड-**

मूळ धातू	**प्रयोजक धातू**
१. सुणो मरता.	ते सुण्याक मारतात.
२. रोस गळटा.	ते रोस गाळटात.
३. खांदी तुटली.	भुरग्यांनी खांदी तोडली.
४. पणस फुटलो.	भुरग्यांनी पणस फोडलो.

टीपः **टन** सोंपपी धातू प्रयोजक जानना **ड** न सोंपता. तुट- तोड फुट- फोड

८६. घ. मुळाव्या धातूक **अड** कूस लागता.

धांवप	धांव-	अड	धांवड-
चाबप	चाब-	अड	चाबड-

टीपः अशे धातू दोडी प्रयोजक धांतू करपाखातीर उपकारायतात.

आ.

दोडी प्रयोजक धातू

८७. मुळाव्या धातूचो जसो प्रयोजक धातू करूंक मेळटा तसोच प्रयोजक धातूचोच आनीक एक प्रयोजक धातू करूंक मेळटा. प्रयोजकाचोच आनीक एक प्रयोजक धातू जाल्ल्यान अशा धातूक **दोडी प्रयोजक धातू** म्हणतात. **आय** लावन हो धातू घडटात.

क्रियापद	**धातू**	**प्रयोजक धातू**	**कूस**	**दोडी प्रयोजक**
धांवप	धांव-	धांवड-	आय	धांवडाय-
चाबप	चाब-	चाबड-	आय	चाबडाय-

मूळ धातू	**दोडी प्रयोजक धातू**
१. गोरूं धांवता.	राखणो गोरवाक धांवडायता.
२. सुणें चाबता.	सुणें हाडूक चाबडायता.

(ii) अणकारी धातू

८८. आमी उलयतना जायत्या फावटी नाद परतो परतो जाल्लो आसता. अशा नादांच्या उच्चारांवयल्यान क्रियापदां तयार जातात. अशा क्रियापदांच्या धातूंक **अणकारी धातू** म्हणटात.

१. आयदनांत उदक तापतना **खता खता** जाता. आमी म्हणटात, उदक **खतखतता.**

२. पावस **शीड शीड** करून पडटा. आमी म्हणटात पावस **शिडशिडटा.**

३. सुणें **गुरू गुरू** करता. आमी म्हणटात सुणें **गुरगुरता.**

खतखतता, शिडशिडटा, गुरगुरता हीं अणकारी क्रियापदाचीं रूपां.

नाद	**क्रियापद**	**धातू**
खता खता	खतखतप	खतखत-
शीड शीड	शिडशिडप	शिडशिड-
गुरू गुरू	गुरगुरप	गुरगुर-

खंयच्याय स्वरान सोंपिल्लो नाद अणकारी धातू जातना **अ** स्वरानूच सोंपता.

अणकारी क्रियापद सगळचा काळांनी चलता.

(iii) नामधातू

८९. कांय क्रियापदां वस्तूंच्या नांवांवयल्यान घडटात. वस्तूंच्या नांवांक **नाम** म्हणटात. देखून जीं क्रियापदां अशा नामांवयल्यान जातात तांच्या धातूंक **नामधातू** म्हणटात.

नामांपासून जाल्ले हे धातू सकर्मक वा अकर्मक आसतात.

सकर्मक धातूः

फातर	फातरावप	फातराय-
थापट	थापटावप	थापटाय-
भुरको	भुरकावत	भुरकाय-

फातर ह्या नामापासून **फातराय-** हो नामधातू जालो. असो तो जातना नाम **आ** स्वरी जाता.

स्त्रीलिंगी नामांचो नामधातू जातना नाम **अ** स्वरी जाता.

बडी	बडोवप	बडय-
गरी	गरोवप	गरय-
उब	उबोवप	उबय-

कांय देखी:

१. लोक चोराक थापटायतात.
२. शाणू खीर भुरकायता.
३. राखणो म्हशीक बडयतालो.
४. जॉनीन नुस्तें गरयलें.
५. कोंबी तांतयां उबयताली.

अकर्मक धातू:

मूय	मुयेवप	मुये-
पानो	पानेवप	पाने-
आशा	आशेवप	आशे-

अकर्मक धातू जातात तेन्ना नामाचें सोंपते अक्षर **ए** स्वरी जाता.

१. बसून बसून ताचो पांय **मुयेलो**.
२. वासराक पळोवन गाय **पानेली**.
३. आवय धुवेक **आशेता**.

नामधातूची सगळ्या काळांनी रुपां जातात.

कांय विशेशणावयल्यानूय धातू जातात. तांकांय **नामधातू** म्हणपाची चाल आसा.

पिसो	पिसावप	पिसाय-
रुंद	रुंदावप	रुंदाय-

१. ते शाण्याक **पिसायतात**. (पिसो करतात)
२. शाणो आपली वाळू **रुंदायता**. (रुंद करता)

पाठ पांच

अर्थ

९०. आतांमेरेन पळयल्ल्या तिनूय काळांतल्या रुपांक **विधानार्थी** म्हणटात. हचा भायर आनिकूय क्रियापदाचीं रुपां तीन अर्थांत येतातः

(i) **संकेतार्थ**

(ii) **आज्ञार्थ**

(iii) **विध्यर्थ**

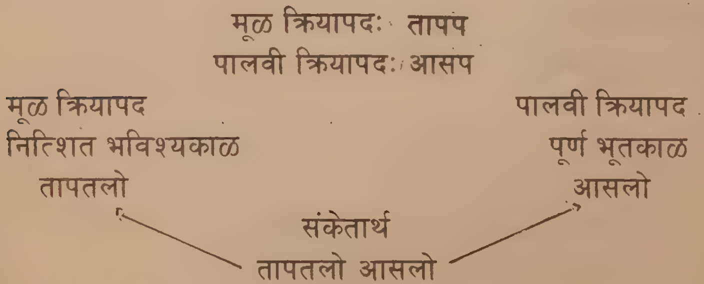
(i) संकेतार्थ

९१. हाका **निमती भविश्य** अशेंय म्हणटात.भविश्यांत घडपाची करणी कसल्याय तरी निमित्ताक लागून घडटा वा घडना. म्हणुनूच ताका **निमती भविश्य** म्हणटात.

तो तापतलो आसलो हचा वाक्यांत कसल्याय तरी निमित्ताक लागून कर्तो तापलो ना.तें निमित्त नाशिल्लें जाल्यार तो **तापतलो आसलो.**

क्रियापदाचें संकेतार्थांतलें हें रूप मूळ क्रियापद, **आसप** क्रियापदाचो पालव घेवन तयार जाता.

हे घडणेंत **मूळ क्रियापदाचें नितिशत भविश्यकाळी रूप** आनी आसप हचा **पालवी क्रियापदाचें पूर्ण भूतकाळी रूप** अशीं दोन रुपां एकठावल्लीं आसतात.

९२. तापप क्रियापदाचो संकेतार्थ

	ए. व.		भो. व.
हांव	तापतलों आसलों	आमी	तापतले आसले
	तापतलीं आसलीं		तापतलीं आसलीं
	तापतलें आसलें		तापतलीं आसलीं
तूं	तापतलो आसलो	तुमी	तापतले आसले
	तापतली आसली		तापतलीं आसलीं
	तापतलें आसलें		तापतलीं आसलीं
तो	तापतलो आसलो	ते	तापतले आसले
ती	तापतली आसली	त्यो	तापतल्यो आसल्यो
तें	तापतलें आसलें	तीं	तापतलीं आसलीं

संकेतार्थांत दोनूय क्रियापदां आपआपणाल्या नेमांक धरून घोळटात.

(ii) आज्ञार्थ

९३. आज्ञा दुसऱ्याक करतात. तशीच ती जायत्या फावटी आपणाक विचारुनूय घेतात. आज्ञा दुसऱ्याक करतात तेन्ना क्रियापदाचीं रुपां जातात तीं अशीं:

ए. व.	भो.व.
बस	बसात
खा	खायात
कर	करात

आज्ञा करतात ती दुसऱ्याक देखून हीं रुपां **दुसरो पुरुशी** आसतात.

आज्ञा विचारतात वा बुद्द घेतात तेन्ना क्रियापदाचीं रुपां जातात तीं अशीं:

ए. व.	भो. व.
हांव बसूं?	आमी बसूं?
हांव खावं?	आमी खावं?
हांव करूं?	आमी करूं?

आज्ञा आपणाकूच विचारून घेतिल्ल्यान हीं रुपां **पयलो पुरुशी** आसतात. हींच रुपां बुद्द घेवपाखातीरूय उपकारायतात.

हांव वाचूं काय बरोवं?

हया वाक्यांत बुद्द घेतल्या.

आज्ञार्थ हचा उतरांत फ़कत फर्मान इतलोच अर्थ आसपावना. जायत्या फावटी तातूंत **मेकळीक दिवंक** आनी **मान्यताय दिवंक** हेय अर्थ आसपावतात. मेकळीक वा मान्यताय दितात ती तिसऱ्याक देखून हीं रुपां **तिसरो पुरुशी** आसतात:

तो बसूं	ते बसूंत
तो वचूं	ते वचूंत
तो करूं	ते करूंत

अशे तरेन आज्ञार्थ तिनूय पुरुशी आसता.

आज्ञार्थी रुपां तिनूय पुरुशी आसतात. आनी दोनूय वचनांत घोळटात. आज्ञार्थी रूप तिनूय लिंगांत एकूच उरता.

९४. क्रियापद : **वाचप**

हांव	वाचूं	आमी	वाचूं
तूं	वाच	तुमी	वाचात
तो	वाचूं	ते	वाचूंत
ती	वाचूं	त्यो	वाचूंत
तें	वाचूं	तीं	वाचूंत

धातू	कुसां		क्रियापदाचीं रुपां	
	ए. व.	भो. व.	ए. व.	भो. व.
वाच-	ऊं	ऊं	वाचूं	वाचूं
	०	आत	वाच	वाचात
	ऊं	ऊंत	वाचूं	वाचूंत

९५. **वप** न सोंपपी क्रियापदांचो आज्ञार्थ:

(i) क्रियापद: **लावप** धातू: **लाय-**

हांव	लावं	आमी	लावं
तूं	लाय	तुमी	लायात
तो	लावं	ते	लावंत
ती	लावं	त्यो	लावंत
तें	लावं	तीं	लावंत

चत्राय. फकत दुसऱ्या पुरुशांत आज्ञार्थाचें एकवचनी रूप धातूवरी जाता आनी तार्चेच भोववचनी रूप **आत** कुस लागून जाता. हांगा: लाय-लायात. हेर सगळ्या रुपांत **वप** हातूंतल्या **व** चेर (ं) अनुस्वार येता.

(ii) क्रियापदः **खावप** धातूः **खा-**

हांव खावं	आमी खावं
तूं खा	तुमी खायात
तो खावं	ते खावंत
तीं खावं	त्यो खावंत
तें खावं	तीं खावंत

चत्रायः फकत दुसऱ्या पुरुशांत एकवचनी आज्ञार्थी रूप धातूवरी जाता आनी ताचेंच भोववचनी रूप आय+ आत अशें जाता. हांगा खा- खायात. हेर सगळ्या रुपांत **वप** हातूंतल्या **व**-चेर (ं) अनुस्वार येता.

धातू	कुसा		क्रियापदाचीं रुपा	
	ए. व.	भो. व.	ए. व.	भो.व.
(i) लाय-	वं	वं	(i) लावं	लावं
(ii) खा-(य)	०	आत	लाय	लायात
	वं	वंत	लावं	लावंत
			(ii) खावं	खावं
			खा	खायात
			खावं	खावंत

९६. कसलीय करणी नित्शयान आनी खोश्शेन करूंक कर्तो आपली आपुण मेकळीक घेता वा आपणाक विचारता अशा अर्थान क्रियापद आज्ञार्थी आसता तेन्ना पयल्या पुरुशाच्या भोववचनी रुपाक **या** कूस जोडपाची चाल कोंकणींत आसाः

(i) **आपणें आपणाक मेकळीक घेवपः**

आमी काम करुंया.

आमी थंय वचुंया.

आमी तांगेर चार दीस रावंया.

(ii) **आपणें आपणाक मेकळीक विचारपः**

आमी काम करुंया?

आमी थंय वचुंया?

आमी तांगेर चार दीस रावंया?

(iii) विध्यर्थ

९७. लागणूक, योग्यताय, इत्सा, शक्यताय अशो गजाली दाखोवंक उपकारायिल्ल्या क्रियापदाच्या रुपांक **विध्यर्थी** म्हणटात.

लागणूक

१) तुमी तुमच्या आवय- बापायक सदांच मान **दिवचो**.

२) आवयभाशेची फावं ती सेवा आपणें **करची**.

३) दिसांतल्यान आपणें थोडेंपुण **बरोवचें** आणि **वाचचें**.

योग्यताय

१)कोंकणीक नांवारुपाक हाडपाचें येदें व्हड एक हाती काम फकत शणै गोंयबाबासारक्या म्हापुरुशाक **जमचें**.

२) फकत स्वाभिमानी लोकांनी स्वतंत्रताय **भोगची**.

३) संतानींच आत्मानंदांत **रावचें**.

इत्सा

१) भुरगेपणांत म्हाका खूब खेळन **दिसचें**.

२) पावस **पडचो** आनी तातूंत आमी **नाचचें**.

३) शिकता आसतना ताणें खूब कविता **वाचच्यो**.

शक्यताय

१) पावस **येवचो** पुण आयलोना.

२) काल म्हजो भाव मुंबयच्यान **पावचो**.

३) खरें म्हळचार ते सगळे हांगा **रावचे**.

९८. फाटीं दिल्ल्या देखींवयल्यान **धातूक चो** प्रत्यय लागून **विध्यर्थ** जाता म्हणपाचें कळटा. अकर्मक आनी सकर्मक अशा दोनूय क्रियापदांक विध्यर्थ आसता हेंय हचा देखींवयल्यान कळटा.

तापपः अकर्मक क्रियापद

ए. व.		भो. व.	
हांव	तापचो- चीं- चें	आमी	तापचे- चीं- चीं
तूं	तापचो- ची- चें	तुमी	तापचे- चीं- चीं
तो	तापचो	ते	तापचे
ती	तापची	त्यो	तापच्यो
तें	तापचें	तीं	तापचीं

मागप: सकर्मक क्रियापद

	ए. व. (कर्माचें)	भो. व. (कर्माचें)
हांवें/ आमी	मागचो- ची- चें	मागचे- च्यो- चीं
तुवें/तुमी	मागचो- ची- चें	मागचे- च्यो - चीं
ताणें/ तांणी		
तिणें/ तांणी	मागचो- ची- चें	मागचे- च्यो- चीं
ताणें/ तांणी		

९९. **वप** न सोंपपी क्रियापदांच्या धातूंक **चो** लागचे आदीं कांय बदल घडटात ते अशे:

(i) **यन** सोंपपी धातूंतल्या **य** बदला **व** येता आनी मागीर **चो** लागता.

धातू: रोय-

विध्यर्थी रूप: रो(य)—›रोव + चो—›रोवचो

देख: आमी आज कावथे **रोवचे**. तांचे फाल्यां माड जातले.

(ii) **व** वा **य** अशा अक्षरांनी सोंपनाशिल्ल्या धातूंक **चो** लागचे आदीं **व** लागता.

धातू: न्हा-

विध्यर्थी रूप: न्हा + व—›न्हाव + चो—› न्हावचो.

देख: आपणें सदांच **न्हावचें**.

१००. कोंकणींत क्रियापदाच्या सादारण रुपाक **चो** कूस लागून विध्यर्थी रुपां घडटात. पुण आदीं सादारण रूप आकारान्त जाता:

क्रि.	**वि. रूप**
तापप	तापपाचो
मागप	मागपाचो
भोंवप	भोंवपाचो
लावप	लावपाचो
खावप	खाव्पाचो

(१) हांव पास जालों ना म्हणून म्हजो बापूय आज म्हजेर **तापपाचो**.

(२) शेजाऱ्याली गाय येवन सगळें पोरसूं **खावपाची**.

(३) आज पावस पडूंक नासलो जाल्यार आमी **भोंवपाचीं**.

१०१. **विध्यर्थी रुपां**

(i) अकर्मक तेचभाशेन सकर्मक क्रियापदाची विध्यर्थी रुपां जातात. अकर्मक क्रियापदाचें विध्यर्थी रूप **कर्त्याचो** पुरुश, लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जाता. सकर्मक क्रियापदाचें विध्यर्थी रूप, कर्तो तिसरे विभक्तींत आसल्यार कर्माच्या लिंग-वचनाभाशेन जाता नाजाल्यार कर्त्याचो पुरुश, लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जाता.

अकर्मक क्रियापदः **बापूय** म्हजेर **तापपाचो**.
आवय म्हजेर **तापपाची**.

सकर्मक क्रियापदः

(क) कर्तो तिसरे विभक्तींतः

तुवें **कावथो रोवचो**.
तुमी **कावथो रोवचो**.
तुवें **कावथे रोवचे**.

(ख) कर्तो पयले विभक्तींतः

गाय पोरसूं **खावपाची**.
गायो पोरसूं **खावपाच्यो**.

(ii) हयाभायर विध्यर्थी रूप तिसरो पुरुशी, एकवचनी आनी नपुंसकलिंगी अशेंय आसता.

हांवें/आमी जाणट्यांक पांयां **पडचें**.
तुवें/ तुमी जाणट्यांक पांयां **पडचें**.
ताणें/तांणी जाणट्यांक पांयां **पडचें**.

पाठ स
(अ)
मूर्धन्य व्यंजनांनी सोंपपी धातू

१०२. कोंकणींत जायते धातू **ट ठ ड ण** आनी **ळ** हचा मूर्धन्य व्यंजनांनी सोंपतात:

झट- उठ-, हा**ड**-, ख**ण**-, खे**ळ**-

१०३.

(i) हातूंतल्या **ट ड ण** आनी **ळ** हया व्यंजनांनी सोंपपी धातूंचीं अपूर्ण काळांतलीं रुपां जातना **त** चें **ट** जाता.

(१) वर्तमान :१: अपूर्ण

झटता	झट्टा
हाडता	हाडटा
खणता	खणटा
खेळता	खेळटा

(२) भूत :१: अपूर्ण

झटतालो	झट्टालो
हाडतालो	हाडटालो
खणतालो	खणटालो
खेळतालो	खेळटालो

(३) भविश्य :२: नित्शित

झटतलो	झट्टलो
हाडतलो	हाडटली
खणतलो	खणटलो
खेळतलो	खेळटलो

(ii) हयाच वर्गांतल्या **ठ** व्यंजनान सोंपपी धातूंची अपूर्ण काळांतलीं रुपां जाता आसतना **त** च्या जाग्यार **ठ** जाता.

(१) वर्तमान :१: अपूर्ण

उठता	उठ्ठा

(२) भूतकाळ :१: अपूर्ण

उठतालो	उठ्ठालो

(३) भविश्यकाळ :२: नित्शित

उठतलो	उठ्ठलो

टीप: **ट** मुखार **ट** येता आनी **ठ** मुखार **ठ** येता तेन्ना हचा दोनूय अक्षरांचो उच्चार एकूच अक्षर आशिल्लेवरी जाता. देखून धातूंतलें **ट** वा **ठ** अर्द करून बरोवपाची चाल आसा.

(आ)

र अक्षरान सोंपपी धातू

१०४. कांय धातू र न सोंपतात.

जशे:

धर-, भर-, मार-

अशा क्रियापदांचीं पूर्णकाळी रूपां जातना **र** चें **ल** जाता आनी पूर्णकाळी कमां **ला** आनी **लो** जाल्ल्यान **ल** अर्द जाता, (ल्).

१. वर्तमान :२: पूर्ण

हांवे धल्ला (धरला)
हांवे भल्ला (भरला)
हांवे माल्ला (मारला)

२. भूत :२: पूर्ण

हांवें धल्लो (धरलो)
हांवें भल्लो (भरलो)
हांवें माल्लो (मारलो)

पाठ सात
(अ)
क्रियापदाचीं दुभावी रुपां

१०५. क्रियापदाचीं आनीक कांय रुपां आसात. तीं **आसप** आनी **जावप** हचा क्रियापदांचो पालव घेवन जातात. हीं रुपां जातना **आसप** वा **जावप** हचा क्रियापदांचीं भविश्यकाळी रुपां उपकारावचीं पडटात. आनी मूळ क्रियापदाचें रूप त्या त्या काळांतलें आसता.

(i) १) चलो म्हजो **न्हिदता आसतलो.**
२) हचा वेळार भुरगीं शाळेंत **शिकतात आसतलीं.**
३) तो जायतें **शिकला आसतलो.**
४) तो जायतें **शिकला आसत**, आमकां कितें?

(ii) १) चलो **न्हिदता जायत** जाल्यार न्हिदय.
२) हचा वेळार भुरगीं शाळेंत **शिकतात जायत?**
३) तो जायतें **शिकला जायत.**
४) चलो **न्हिदता जातलो.**
५) तो पळोवंक ल्हान दिसता. पुण गिरेस्त **आसा जातलो.**

१०६. रुपां फकत अनित्शित भविश्यकाळ सोडून हेर सगळचा स काळांनी जातात.

क्रियापद: तापप

(क) वर्तमान :१: अपूर्ण

(i) तापता आसत	तापता जायत
(ii) तापतालो आसतलो	तापतालो जातलो

(ख) भूत :१: अपूर्ण

(i) तापतालो आसत	तापतालो जायत
(ii) तापतालो आसतलो	तापतालो जातलो

(ग) भविश्य :२: नित्शित

(i) तापतलो आसत	तापतलो जायत
(ii) तापतलो आसतलो	तापतलो जातलो

(घ) वर्तमान :२: पूर्ण

(i) तापला आसत   तापला जायत

(ii) तापला आसतलो   तापलो जातलो

(ङ) भूत :२: पूर्ण

(i) तापलो आसत   तापलो जायत

(ii) तापलो आसतलो   तापलो जातलो

—(च) भूत :३: अतिपूर्ण

(i) तापिल्लो आसत   तापिल्लो जायत

(ii) तापिल्लो आसतलो   तापिल्लो जातलो

१०७. (i) हीं **रुपां आसप** आनी **जावप** हांच्या पालवान घडटात आसलीं जाल्यारूय तांच्या **अर्थांत** कांय फरक आसा. **आसप** हें **स्थिती** दाखोवपी क्रियापद. करणी **दुभावी आसता** तेन्ना ताचो पालव घेतात. **जावप** हेंय स्थिति दाखोवपी क्रियापद. मात स्थिती घडपाफाटल्यान कितेंय तरी कारण आसा अशें हें क्रियापद सुचयता. आनी देखून करणेविशीं दुभाव इल्लो चड वाडटा. आनी अशें जेन्ना सुचोवपाचें आसता तेन्ना **जावप** क्रियापद उपकारायतातः

(१) भुरगो शाळेंत **शिकता आसतलो.**

(२) भुरगो शाळेंत **शिकता जातलो.**

पयल्या वाक्यांत शाळेंत भुरग्याच्या शिकपाविशीं नित्शितपणान सांगूंक ना. मातसो दुभाव दिसता. जालेंय जाल्यार मातसो विश्वासूय दिसता.
दुसऱ्या वाक्यांत शाळेंत भुरग्याच्या शिकपाविशीं दुभाव वाडटा.

(ii) **आसत** आनी **जायत** हीं अनित्शित भविश्यकाळी रुपां दुभाव चड म्हणपाचें सांगतात जाल्यार **आसतलो** आनी **जातलो** हीं नित्शित भविश्यकाळी रुपां दुभावाक उणो वाव दितातः

(क) (१) तो कोंकणी शिकला आसत.
(२) तो कोंकणी शिकला जायत.
(ख) (१) तो कोंकणी शिकला आसतलो.
(२) तो कोंकणी शिकला जातलो.

खं त दिल्ल्यो देखी दुभावाचे नदरेन मातशो उण्यो.

(आ)

१०८. **आसप** क्रियापदाचो पालव घेवन आनीक कांय रूपां जातात तीं अशीं:

(i) मूळ क्रियापदाचो अतिपूर्ण भूतकाळ आनी **आसप** क्रियापदाचें पूर्ण वर्तमानकाळी रूप.

क्रियापद: **तापप**

हांव तापिल्लों-ल्लीं-ल्लें आसां	आमी तापिल्ले-ल्लीं- ल्लीं आसात
तूं **तापिल्लो-ल्ली**-ल्लें आसा	तुमी तापिल्ले- ल्लीं-ल्लीं आसात
तो तापिल्लो आसा	ते तापिल्ले आसात
ती तापिल्ली आसा	त्यो तापिल्ल्यो आसात
तें तापिल्लें आसा	तीं तापिल्लीं आसात

क्रियापद: **मागप**

	ए. व. (कर्माचें)	भो. व. (कर्माचें)
हांवें/ आमी		
तुवें/ तुमी		
ताणें/ तांणी	मागिल्लो- ल्लीं- ल्लें आसा	मागिल्ले- ल्ल्यो- ल्लीं आसात
तिणें/ तांणी		
ताणें/ तांणी		

(ii) मूळ क्रियापदाचें अपूर्ण धातूविशेशणी मुळावण आनी **आसप** क्रियापदाचें वर्तमानकाळी पर्ण रूप.

क्रियापद: **तापप**

ए.व.	भो. व.
हांव तापत आसां	आमी तापत आसात
तूं तापत आसा	तुमी तापत आसात
तो	ते
ती तापत आसा	त्यो तापत आसात
तें	तीं

क्रियापदाचें हें रूप आनी वर्तमानकाळ: १: अपूर्ण हीं सारकीं पुण करणी घडत आसा हें दाखोवंक हें रूप उपकारायतात.

देख: **तो तापता** म्हळ्यार:

१. ताका तापपाची संवय आसा.

२. सध्याक तो तापपाची करणी करता.

दुसऱ्या अर्थान चड स्पश्ट सांगपाचें आसता तेन्ना तो **तापत आसा** हें रूप उपकारायतात.

पाठ आठ
क्रियापदाचो न्हयकार

१०९. **आसप** क्रियापदाचें न्हयकारी रूप **नासप**.

न + आसप = नासप

आसप क्रियापदासारकेंच **नासप** क्रियापद आमच्यांनी चलोवं येता. क्रियापदाचीं न्हयकारी रुपां करतना **नासप** क्रियापदाचीं त्या त्या काळांतलीं रुपां उपकारायतात.

क्रियापदः **नासप**

११०. (i) **वर्तमान :१: अपूर्ण**

ए. व.	भो. व.
हांव नासतां	आमी नासतात
तूं नासता	तुमी नासतात
तो ती नासता तें	ते त्यो नासतात तीं

१११. (ii) **भूत :१: अपूर्ण**

हांव नासतालों- लीं-लें	आमी नासताले- लीं -लीं
तूं नासतालो-लीं-लें	तुमी नासताले-लीं-लीं
तो नासतालो	ते नासताले
ती नासताली	त्यो नासताल्यो
तें नासतालें	तीं नासतालीं

११२. (iii) **भविश्य :२: नितिशत**

हांव नासतलों-लीं-लें	आमी नासतले-लीं-लीं
तूं नासतलो-ली-लें	तुमी नासतले-लीं-लीं
तो नासतलो	ते नासतले
ती नासतली	त्यो नासतल्यो
तें नासतलें	तीं नासतलीं

११३. (iv) **वर्तमान :२: पूर्ण**

हांव नां	आमी नात
तूं ना	तुमी नात
तो	ते
ती ना	त्यो नात
तें	तीं

११४. (v) **भूत :२: पूर्ण**

हांव नासलों- लीं- लें	आमी नासले- लीं- लीं
तूं नासलो-ली- लें	तुमी नासले- लीं- लीं
तो नासलो	ते नासले
ती नासली	त्यो नासल्यो
तें नासलें	तीं नासलीं

११५. (vi) **भूत :३: अतिपूर्ण**

हांव नाशिल्लों- ल्लीं- ल्लें	आमी नाशिल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तूं नाशिल्लो- ल्ली- ल्लें	तुमी नाशिल्ले- ल्लीं- ल्लीं
तो नाशिल्लो	ते नाशिल्ले
ती नाशिल्ली	त्यो नाशिल्ल्यो
तें नाशिल्लें	तीं नाशिल्लीं

११६. (vii) **भविश्य :१: अनित्शित**

हांव नासन	आमी नासूं
तूं नासशी	तुमी नासशात
तो	ते
ती नासत	त्यो नासतीत
तें	तीं

११७. **आसप** क्रियापदाचीं पूर्णकाळी रूपां मोडून हेर रूपांचो न्हयकार आनीक एके भाशेन करतात:

धातू: आस-

आस + ना= आसना

११८. (i) **वर्तमान :१: अपूर्ण**

हांव आसनां	आमी आसनात
तूं आसना	तुमी आसनात
तो	ते
ती आसना	त्यो आसनात
तें	तीं

११९ (ii) **भूत :१: अपूर्ण**

हांव आसनासलों- लीं- लें	आमी आसनासले- लीं- लीं
तूं आसनासलो- ली- लें	तुमी आसनासले- लीं- लीं
तो आसनासलो	ते आसनासले
ती आसनासली	त्यो आसनासल्यो
तें आसनासलें	तीं आसनासलीं

१२०. (iii) **भविश्य :२: निश्चित**

हांव आसचों-चीं-चें ना	आमी आसचे-चीं-चीं नात
तूं आसचो- ची- चें ना	तुमी आसचे- चीं- चीं नात
तो आसचो ना	ते आसचे नात
ती आसची ना	त्यो आसच्यो नात
तें आसचें ना	तीं आसचीं नात

अकर्मक क्रियापदः **तापप**

१२१. (i) **वर्तमान :१: अपूर्ण**

हांव तापनां	आमी तापनात
तूं तापना	तुमी तापनात
तो	ते
ती तापना	त्यो तापनात
तें	तीं

१२२. (ii) **भूत :१: अपूर्ण**

हांव तापनासलों- लीं- लें	आमी तापनासले- लीं- लीं
तूं तापनासलो- ली- लें	तुमी तापनासले- लीं- लीं
तो तापनासलो	ते तापनासले
ती तापनासली	त्यो तापनासल्यो
तें तापनासलें	तीं तापनासलीं

१२३. (iii) **भविश्य :२: नित्शित**

हांव तापचों- चीं- चें ना	आमी तापचे- चीं- चीं नात
तूं तापचो- ची - चें ना	तुमी तापचे- चीं- चीं नात
तो तापचो ना	ते तापचे नात
ती तापची ना	त्यो तापच्यो नात
तें तापचें ना	तीं तापचीं नात

१२४. (iv) **वर्तमान :२: पूर्ण**

हांव तापूंक ना	आमी तापूंक नात
तूं तापूंक ना	तुमी तापूंक नात
तो तापूंक ना	ते तापूंक नात
ती तापूंक ना	त्यो तापूंक नात
तें तापूंक ना	तीं तापूंक नात

१२५. (v) **भूत :२: पूर्ण**

हांव तापलों- लीं- लें ना	आमी तापले- लीं- लीं नात
तूं तापलो- ली- लें ना	तुमी तापले- लीं- लीं नात
तो तापलो ना	ते तापले नात
ती तापली ना	त्यो तापल्यो नात
तें तापलें ना	तीं तापलीं नात

१२६. (vi) **भूत :३: अतिपूर्ण**

हांव तापूंक नासलों- लीं- लें	आमी तापूंक नासले-लीं- लीं
तूं तापूंक नासलो- लीं- लें	तुमी तापूंक नासले- लीं- लीं
तो तापूंक नासलो	ते तापूंक नासले
तीं तापूंक नासली	त्यो तापूंक नासल्यो
तें तापूंक नासलें	तीं तापूंक नासलीं

१२७. (vii) **भविश्य :१: अनित्शित**

ह्या काळाचीं न्हयकारी रुपां स्वतंत्रतरेन करिनात. हाचो न्हयकार नित्शित भविश्य काळावरीच करतात.

सकर्मक क्रियापदः **मागप**

माग + इ - मागि

१२८. (i) **वर्तमान :१: अपूर्ण**

हांव मागिना	आमी मागिनात
तूं मागिना	तुमी मागिनात
तो	ते
ती मागिना	त्यो मागिनात
तें	तीं

१२९. (ii) **भूत :१: अपूर्ण**

हांव मागिनासलों- लीं- लें	आमी मागिनासले- लीं- लीं
तूं मागिनासलो- ली- लें	तुमी मागिनासले- लीं- लीं
तो मागिनासलो	ते मागिनासले
ती मागिनासली	त्यो मागिनासल्यो
तें मागिनासलें	तीं मागिनासलीं

१३०. (iii) **भविश्य :२: निश्चित**

हांव मागचों- चीं- चें ना	आमी मागचे- चीं - चीं नात
तूं मागचो - ची- चें ना	तुमी मागचे- चीं- चीं नात
तो मागचो ना	ते मागचे नात
ती मागची ना	त्यो मागच्यो नात
तें मागचें ना	तीं मागचीं नात

१३१. (iv) **वर्तमान :२: पूर्ण**

	ए. व.(कर्माचें)	भो.व. (कर्माचें)
हांवें/आमी		
तुवें/ तुमी		
ताणें/ तांणी	मागूंक ना	मागूंक नात
तिणें/तांणी		
ताणें/तांणी		

१३२. (v) **भूत :२: पूर्ण**

	ए. व. (कर्माचें)	भो.व. (कर्माचें)
हांवें/आमी		
तुवें/तुमी		
ताणें/तांणी	मागलो-ली-लें ना	मागले- ल्यो- लीं नात
तिणें/तांणी		
ताणें/तांणी		

१३३. (vi) **भूत :३: अतिपूर्ण**

	ए. व. (कर्माचें)	भो. व. (कर्माचें)
हांवें/आमी		
तुवें/तुमी		
ताणें/तांणी	मागूंक नासलो- ली- लें	मागूंक नासले- ल्यो- लीं
तिणें/तांणी		
ताणें/तांणी		

१३४. (vii) **भविश्य :१: अनित्शित**

हया काळांतलें न्हयकारी रूप नित्शित भविश्याच्या न्हयकारावरीच जाता.

संकेतार्थाचो न्हयकार

१३५. **तापप**

(i) हांव तापचों नासलों	आमी तापचे नासले
तापचीं नासलीं	तापचीं नासलीं
तापचें नासलें	तापचीं नासलीं
तूं तापचो नासलो	तुमी तापचे नासले
तापची नासली	तापचीं नासलीं
तापचें नासलें	तापचीं नासलीं
तो तापचो नासलो	ते तापचे नासले
ती तापची नासली	त्यो तापच्यो नासल्यो
तें तापचें नासलें	तीं तापचीं नासलीं

१३६. **वाचप**

ए. व	भो. व.
हांव	आमी
तूं	तुमी
तो वाचूं नाका	ते वाचूं नाकात
ती	त्यो
तें	तीं

आज्ञार्थाचो न्हयकार करतना धातूक ऊं कूस लागता आनी मागीर एकवचनांत **नाका** आनी भोववचनांत **नाकात** हीं न्हयकारी क्रियापदाचीं रुपां लागतात.

१३७. **वप** न सोंपपी क्रियापदांचे धातू कशेंय आसले जाल्यारूय ऊं कूस लागता तेन्ना तांचें रूप **वं** जाता आनी उपरान्त **नाका** आनी **नाकात** हीं रुपां घालून तांचो आज्ञार्थी न्हयकार करतात.

(i) क्रियापदः धांवप
धातूः धांव-
आज्ञार्थी न्हयकार : धांवं नाका
धांवं नाकात

(ii) क्रियापदः रोवप
धातूः रोय-
आज्ञार्थी न्हयकारः रोवं नाका
रोवं नाकात

(iii) क्रियापदः घेवप
धातूः घे-
आज्ञार्थी न्हयकार : घेवं नाका
घेवं नाकात

१३८. अकर्मक क्रियापद: **तापप**

	ए. व.	भो.व.
	हांव तापचो - ची - चें न्हय	आमी तापचे- चीं- चीं न्हय
	तूं तापचो-ची-चें न्हय	तुमी तापचे-चीं- चीं न्हय
	तो तापचो न्हय	ते तापचे न्हय
	ती तापची न्हय	त्यो तापच्यो न्हय
	तें तापचें न्हय	तीं तापचीं न्हय.

१३९. सकर्मक क्रियापद: **मागप**

	ए. व. (कर्माचें)	भो. व. (कर्माचें)
हांवे/आमी		
तुवें/तुमी		
ताणें/तांणी	मागचो- ची -चें न्हय	मागचे- च्यो - चीं न्हय
तिणें/ तांणी		
ताणें/तांणी		

भाग : २
नाम
पाठ णव
विशय प्रवेश

१४०. भाशेंत क्रियापद एकोडें **घोळना**. तें कर्त्याक बरोबर घेवन घोळटा. सकर्मक क्रियापद कर्माकूय बरोबर घेता.

(i) भुरगो **हांसलो**.

(ii) संवसारांतल्या सगळ्या धर्मांनी मोगाची शिकवण **दिल्या**.

हया दोनूय वाक्यांत क्रियापदां कर्त्याक बरोबर घेवन आयल्यांत.

पयल्या वाक्यांत **भुरगो** कर्तो.

दुसऱ्या वाक्यांत **धर्मांनी** कर्तो.

दुसऱ्या वाक्यांतलें क्रियापद सकर्मक. देखून हया वाक्यांत क्रियापदान **कर्माक** बरोबर घेतलां. हया वाक्यांत **शिकवण** कर्म.

कर्तो वा कर्म आसपी अशें उतर म्हळचार **नाम**.

नाम म्हळचार नांव. तें मनशाचें, जिवाचें वा वस्तीचें नांव. तेच भाशेन तांच्यांत आसपी गुण, तांची स्थिती वा तांचे कर्तुप दाखोवपी उतर. तांचेविशीं स्वतंत्रपणान जें जें आसा म्हुण सुचयता तें उतर.

१४१. नामाच्यो दोन मुखेल जाती जातात.

नाम
- मनशाचें, जिवाचें वा वस्तीचें नांव सांगपी उतर — मूर्त नाम
- हांचो गुण, स्थिती वा कर्तुप सांगपी उतर — अमूर्त नाम

१४२. **मूर्त नाम**: जें इंद्रियांक लागून कळटा म्हळचार जाचो समज दोळे, कान, नाक, जीब आनी त्वचा हया पांच इंद्रियांतल्या खंयच्याय एकाक वा चडांक लागून कळटा तें सांगपी उतर.
मनीस, भुरगो, दादलो, बायल, चली, सुणो, म्हस, गाय, रेडो दुकर, कोंबो, कावळो, मूय, पाखो, भिरमूट, पिसोळें, झाड, तण, न्हंय, रेंव, फातर, चंद्र,सूर्य.... .

१४३. **अमूर्त नाम:** जें इंद्रियांक लागून कळना पुण जें आसा म्हणपाचें आमकां समजता तें सांगपी उतर.

मोग, राग, तिडक, न्हीद, झेम, गोडसाण, तीखसाण, घटसाण, धवसाण, सुंदरकाय, जाणवाय, म्हारगाय, नसाय, शाणेपण, पिशेपण, अबुद्दीपण.......

१४४. मूर्त नाम तीन तरांचे आसूं येता:

(i) एके जातींतल्या जिवांचो वा वस्तींचो आसपाव करता तें उतर. ताका **जातीवाचक नाम** म्हणटात.

पुस्तक- हचा उतरांत खंयच्याय पुस्तकाचो आसपाव जाता.

न्हंय- हचा उतरांत खंयचेय न्हंयेचो आसपाव जाता.

भुरगो- हचा उतरांत खंयच्याच भुरग्याचो आसपाव जाता.

देश- हचा उतरांत खंयच्याय देशाचो आसपाव जाता.

(ii) मनशाक, जिवाक वा वस्तीक दिल्लें खाशेलें नांव. अशा नामाक **व्यक्तिवाचक नाम** म्हणटात.

रामायण, बायबल, कुराण- पुस्तकांची खाशेलीं नांवां.

मांडवी, गंगा, नायल- न्हंयांची खाशेलीं नांवां.

(iii) मनीस, जीव वा वस्ती हांचो पुंजो म्हुण सुचोवपी उतर. अशा नामाक **रासनाम** म्हणटात.

जमो- मनशांचो

मेळ- खेळगडयांचो

भिरें- सवण्यांचें

घोंस- फुलांचो, फळांचो

पाठ धा
लिंग

१४५. पुरुशलिंग, स्त्रीलिंग आनी **नपुंसकलिंग** अशा तीन लिंगांमदलें खंयचेंय एक नामाचें लिंग आसता.

सर्वसादारणपणान दादलेपणाचो बोध करपी नाम पुरुशलिंगी आसता. बायलपणाचो बोध करपी नाम स्त्रीलिंगी आसता जाल्यार हचा दोगांचोय बोध जायना अशें नाम नपुंसकलिंगी आसता.

चत्राय: लिंग नामाचें, मनशाचें वा जिवाचें न्हय हें समजप गरजचें. कांय फावटी हांचो सरमिसळ जाता पुण लिंग नामाचेंच आसता.

(i) **रेडो**- पुरुशलिंग
म्हस- स्त्रीलिंग
रेडो म्हळो कि दादलेपणाचो बोध जाता आनी **म्हस** म्हळी कि बायलपणाचो बोध जाता. नीज लिंगाक लागून्य पुरुशलिंग आनी स्त्रीलिंग अशीं हीं दोनूय उतरां आसलीं जाल्यारूय लिंग नामाचें. प्राण्याचें न्हय.

(ii) **माजर**- प्राणी म्हणून **माजर** बायल म्हणपाचें सांगता आसलें जाल्यारूय व्याकरणांत **माजर** हचा नामाचें लिंग नपुंसकलिंग.

१४६. कांय प्राण्यांचें नीज लिंग स्त्रीलिंग आसुनूय व्याकरणांत तीं नपुंसकलिंगी जातात.

पुरुशलिंग	**स्त्रीलिंग**	**नपुंसकलिंग**
बाब	-	बाय
भुरगो	-	भुरगें
चेडो	-	चेडूं
बुकलो (बोकूल)	-	माजर
सुणो	-	कोलूक (कोलगें)
पोर	-	पोँर

१४७. वयर दिल्लीं उतरां सोडलीं जाल्यार नीज लिंग आनी व्याकरणी लिंग समा आशिल्लीं कांय नामां:

पुरुशलिंग	**स्त्रीलिंग**
दादलो	बायल
घोव	बायल
घरकार	घरकान्न
बापूय	आवय
भाव	भयण
पूत	धूव
चलो	चली
न्हवरो	व्हंकल
जांवय	सून
मांव	मांय
मेवणो	मेवणी
नण्डावो	नणन
आजो	आजी
पाडो (बैल)	गाय
रेडो	म्हस
बोकडो	बोकडी

नामाचें लिंग वळखुपाची तरा

१४८. क. पुरुशलिंगी नाम

(i) एकवचनांत ऊ वा ओ स्वरान सोंपता तें नाम चड करून **पुरुशलिंगी.**

(१) **ऊ:** काजू, म्हारू, राजू, लाडू.....

आडवाद: जळू (स्त्री)

(२) **ओ:** आंबो, ताळो, पयसो, बोंडो...

१४९. (ii) सोंपत्या आदल्या अक्षरांतले **अ, ओ** स्वर धांपिल्ले आनी मोटवे आसतात तेन्ना तें **नाम** पुरुशलिंगी.

अ: कद (कंद)
कण (कण)
घड (घड)
घण (घण)
जप (जप)
झड (झड)
चाकर (चाकर)
पापड (पापड)

ओ:- ओंठ (ओंठ)
घोंट (घोंठ)
चोर (चोर)
जोर (जोर)
पोड (पोड)
मोर (मोर)
रोस (रोस)
सोद (सोद)

१५०. (iii) सोंपत्या आदल्या अक्षरांतलो **आ** स्वर मोटवो आसता तेन्ना तें नाम **पुरुशलिंगी**.

फार, भार, पनवार, वास, त्रास, कान, हात.....

१५१. (iv) दोंगर, दर्या, म्हयने, दीस, हांची नांवां पुरुशलिंगी आसतात.

१. हिमालय, सह्याद्री, सोसोगड....
२. हिंदी म्हासागर, अरबी समुद्र......
३. जानेवारी, फेब्रुवारी, मार्च......
४. आयतार, सोमार, मंगळार.....

ख. स्त्रीलिंगी नाम

१५२. कोंकणींत चडशीं स्त्रीलिंगी नामां ई स्वरान सोंपतात.

दांतोणी, फांती, दिवली, वेल्ली.....

आडवादः दुदी (पु.)
लोणी (न.)
पाणी (न.)

हातूंतलीं जायतीं नामां चड करून पुरुशलिंगी नामांचें ल्हान रूप आसतात.

पुरुशलिंगाचीं स्त्रीलिंगी जातात तीं अशीं:

पु. लिं.	स्त्री लिं.
आंबो	आंबली
बांगडो	बांगुल्ली
शेंवटो	शेवटाळी
हारसो	हारशी
कळसो	कळशी

१५३. **अय** वा **अंय** अशा संदीस्वरान सोंपपी नाम चड करून स्त्रीलिंगी आसता.

१. **अय**: आवय, कासय, तळय, पसय, पारय......

२. **अंय**: न्हंय, वंय, संवय......

आड्वाद: भंय

१५४. **आय** संदीस्वरान सोंपपी नाम चड करून स्त्रीलिंगी आसता.

आय: गाय, जाय, दाय, ल्हाय, पिसाय, सासाय.....

१५५. **ऊय** वा **ऊंय** स्वरान सोंपपी नाम चड करून स्त्रीलिंगी आसता.

१. **ऊय**: मूय, जूय, सूय, कूय, ऊय ....

२. **ऊंय**: भूंय

१५६. न्हंयांचीं नांवां स्त्रीलिंगी आसतात.

मांडवी, जुवारी, कोलवाळ, गंगा, ब्रह्मपुत्रा......

१५७. **काय**, **साण**, **टाण**, अशीं सोंपपी अमूर्त नामां स्त्रीलिंगी आसतात.

१. **काय**: सुंदरकाय, सोबीतकाय, ल्हानतीकाय.....

२. **साण**: घटसाण, खारसाण, बारीकसाण.....

३. **टाण**: खंवटाण, नर्कटाण, आमटाण......

ग.नपुंसकलिंग : नाम

१५८. **ईं**, **ऊं**, वा **एं** अशा स्वरान सोंपपी नाम नपुंसकलिंगी आसता.

१. **ईं**:- बीं, तांतीं

२. **ऊं**:- रूं, गोरूं, पोरसूं, वासरूं......

३. **एं**:- केळें, तळें, पेंपारें, माथें, रेबें, वजें.....

१५९. **अ** स्वरान सोंपपी नामांतल्या सोंपत्याआदल्या अक्षरांतलो **अ, ए** वा **ओ** स्वर उकतो (ॅ) आसता तेन्ना तीं नपुंसकलिंगी आसतात.

१. **अः** घर
खत
रगत

२. **एः** मदेर
कदेल
तेल
नाल्लेल
कपेल

३. **ओः** जोख
मोड
पोर
धोण
खातोड

१६०. अन, अण, अन्न, अल्ल अशीं सोंपपी नामां तातूंतलो **अ** उकतो आसल्यार नपुंसकलिंगी आसतात.

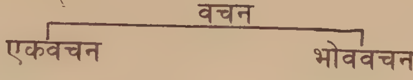
१. **अनः** मन, धन, आयदन, भजन.....
२. **अणः** तण, धांपण, रण.....
३. **अन्नः** अन्न, तन्न......
४. **अल्लः** कल्ल, बल्ल, मल्ल.....

१६१. **पण** कुसान सोंपपी अमूर्त नामां नपुंसकलिंगी आसतात.

पण : शाणेपण, पिशेपण, व्हडपण, फटींगपण......

पाठ इकरा
वचन

१६२. नामाक वचनां दोनः **एकवचन** आनी **भोववचन**. उतर जेन्ना **एक** म्हुण सुचयता तेन्ना तें **एकवचनी** आसता. एकापरस चड म्हुण सुचयता तेन्ना तें **भोववचनी** आसता.

एकवचनी नाम भोववचनी जावपाचे नेमः

१६३. क. पुरुशलिंगी नामाचें भोववचन

(i) मोन्या **अ** स्वरान सोंपपी पुरुशलिंगी नाम भोववचनांत मोन्या **अ** स्वरानूच सोंपता.

ए. व.	भो. व.
हात	हात
रूख	रूख
मनीस	मनीस

(ii) **आ** स्वरान सोंपपी पुरुशलिंगी नाम भोववचनांत **आ** स्वरानूच सोंपता.

ए. व.	भो. व.
मामा	मामा
राजा	राजा
रुपया	रुपया
दर्या	दर्या

(iii) **ई** स्वरान सोंपपी पुरुशलिंगी नाम भोववचनांत **ई** स्वरानूच सोंपता.

ए. व.	भो. व.
दुदी	दुदी
तेली	तेली
हती	हती
तारवटी	तारवटी

(iv) ऊ स्वरान सोंपपी पुरुशलिंगी नाम भोववचनांत ऊ स्वरान सोंपता.

ए. व.	भो.व.
काजू	काजू
चिकू	चिकू
पालू	पालू
बाबू	बाबू
धातू	धातू
लिंबू	लिंबू
शाबू	शाबू
जरदाळू	जरदाळू

(v) ओ (ॅ) उकत्या स्वरान सोंपपी पुरुशलिंगी नाम भोववचनांत ए उकत्या स्वरान सोंपता.

ए.व.	भो.व.
घोडो	घोडे
आंबो	आंबे
चेडो	चेडे
कावळो	कावळे
बांगडो	बांगडे
सोरो	सोरे

(vi) स्वरांचो उच्चार बदलून नामाचें भोववचन जाता.

१. मोन्या अ न सोंपिल्ल्या पुरुशलिंगी नामांत धांपिल्लें अ आसल्यार भोववचनांत ताचो उच्चार उकतो जाता.

ए. व.	भो. व.
रथ	रथ
वड	वड
दुकर	दुकर
मडवळ	मडवळ

२. मोन्या **अन** सोंपिल्ल्या पुरुशलिंगी नामांत धांपिल्लो **ए** वा **ओ** आसल्यार भोववचनांत ताचो उच्चार **उकतो** जाता.

ए. व.	भो.व.
तेर	तेर
देर	देर
नेर	नेर
चेर	चेर
ओंठ	ओंठ
मोर	मोर
पोर	पोर
दोतोर	दोतोर

१६४. ख. स्त्रीलिंगी नामाचें भोववचन

(i) **अ** स्वरान सोंपपी कांय स्त्रीलिंगी नामां भोववचनांत **ई** स्वरान सोंपतात.

ए. व.	भो. व.
रात	राती
काज	काजी
पाल	पाली
कायल	कायली
सायकल	सायकली
केळ	केळी

अ स्वरान सोंपपी कांय दुसरीं स्त्रीलिंगी नामां **ओ** स्वरान सोंपतात.

ए. व.	भो. व
जीब	जिबो
वाट	वाटो
माळ	माळो
भास	भासो

(ii) **आ** स्वरान सोंपपी स्त्रीलिंगी नाम भोववचनांत **आ** स्वरानूच सोंपता.

ए. व.	भो.व.
काया	काया
पिडा	पिडा
फोडा	फोडा
प्रजा	प्रजा
मजा	मजा
तरा	तरा
सया	सया

(iii) ई स्वरान सोंपपी दोन अक्षरी स्त्रीलिंगी नामाचें भोववचन घडटा आसतना उतर **अ** स्वरी जाता आनी उपरान्त ताका **यो** कूस लागता. हो **अ** स्वर मोटवो उरता.

ए. व.	भो. व.
तोपी	तोपयो
तळी	तळयो
नळी	नळयो
फांती	फांतयो
राणी	राणयो

(iv) ई स्वरान सोंपपी तीन वा चड अक्षरी स्त्रीलिंगी नामाचें भोववचन घडटा आसतना **अ** स्वर अर्दो जाता आनी मागीर ताका **यो** कूस लागता.

ए. व.	भो. व.
कापटी	कापट्यो
नडणी	नडण्यो
दिवली	दिवल्यो
पिपरी	पिपऱ्यो
पिशवी	पिशव्यो
समजणी	समजण्यो
सरपळी	सरपळ्यो

(v) **ऊ** स्वरान सोंपपी स्त्रीलिंगी नामाचें भोववचन घडटा आसतना **ऊ** स्वर **अ** जाता आनी मागीर **वो** कूस लागता. **अ** स्वर मोटवो जाता.

ए. व.	भो. व.
जळू	जळवो
ताळू	ताळवो
वाळू	वाळवो

(vi) **अय, अंय, आय, आंय, ऊय, ऊंय, ओय, ओंय** अशा संदीस्वरांनी सोंपपी स्त्रीलिंगी नामाचें भोववचन **ओ** स्वरान सोंपता.

ए. व.	भो. व.
बय	बयो
वंय	वंयो
गाय	गायो
बांय	बांयो
मूय	मुयो
भूंय	भुंयो
सोय	सोयो
पोंय	पोंयो

१६५. ग. नपुंसकलिंगी नामाचें भोववचन

(i) मोन्या **अ** स्वरान सोंपपी नपुंसकलिंगी नाम भोववचनांत **आं** स्वरान सोंपता.

ए. व.	भो. व.
तण	तणां
कणस	कणसां
कापड	कापडां
तळप	तळपां

(ii) **ई** स्वरान सोंपपी नपुंसकलिंगी नामाचें भोववचन जाता आसतना **ई** स्वरा जाग्यार **अ** स्वर जाता आनी मागीर **यां** कूस लागता. **अ** स्वर मोटवो उरता.

ए. व.	भो. व.
तांतीं	तांतयां
मोतीं	मोतयां

ई स्वरान सोंपपी उतर **एक अक्षरी** आसता तेन्ना फकत **यां** कूस लागता. **ई** हो लांबोडो स्वर **इ** असो मोटवो स्वर जाता.

बीं	बिंयां

(iii) **ऊं** स्वरान सोंपपी दोन अक्षरी नपुंसकलिंगी नामाचें भोववचन जाता आसतना **ऊं** स्वराच्या जाग्यार **अ** स्वर जाता आनी मागीर **वां** कूस लागता. **अ** स्वर मोटवो उरता.

ए. व.	भो. व.
तारूं	तारवां
कालूं	कालवां
गोरूं	गोरवां

ऊं स्वरान सोंपपी उतर **एक अक्षरी** आसता तेन्ना **ऊ** लांबोडो स्वर **उं** जाता आनी मागीर ताका **वां** कूस लागता.

रूं	रुंवां
जूं	जुंवां

(iv) **ऊं** स्वरान सोंपपी उतर तीन वा चड अक्षरी आसता तेन्ना **ऊं** चें **आं** जाता.

पोरसूं	पोरसां
वासरूं	वासरां

(v) **एं** स्वरान सोंपपी नपुंसकलिंगी नाम भोववचनांत **ईं** स्वरान सोंपता.

आबोलें	आबोलीं
तवशें	तवशीं
भुरगें	भुरगीं
गाराणें	गाराणीं

(vi) **अ** स्वरान सोंपपी नामांत उकतो **ए** वा उकतो **ओ** आसत जाल्यार भोववचनांत नपुंसकलिंगी उतर **आं** जाता:

शेत	शेतां
न्हेसण	न्हेसणां
पोर	पोरां
तोर	तोरां
दोर	दोरां
बोर	बोरां
बोट	बोटां

पाठ बारा

सर्वनाम

१६६. नामाबदला **जायत्या** फावटी दुसरें उतर उपकारायतात. ताका **सर्वनाम** म्हणटात. नाम जशें लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण बदलता तशेंच सर्वनामूय बदलता.

(i) शाणो बाजारांत गेलो.

तो बाजारांत नुस्तें घेतलो.

तो उतर **शाणो** हचा उतराबदला आयलां. म्हुण **तो** सर्वनाम.

(ii) हांव वाचतालों तें पुस्तक ह्याडशी?

हें घे.

हें उतर **पुस्तक** हचा उतराबदला आयलां. म्हुण **हें** सर्वनाम.

१६७. क. पुरुश सर्वनाम

मनीस आपणाक लेखून उलयता तेन्ना तो **हांव** म्हणटा. तो दुसऱ्याकडेन ताकाच लेखून उलयता तेन्ना तो **तूं** म्हणटा. तो तिसऱ्याक लेखून उलयता तेन्ना तो ताका **तो** म्हणटा.

उलोवपी **हांव** हाका व्याकरणांत **पयलो पुरुश** (प्रथम पुरुश) म्हणटात. जाचेकडेन उलयता तो **तूं** हाका **दुसरो पुरुश** (द्वितीय पुरुश), जाचेविशीं उलयता तो **तो** हाका **तिसरो पुरुश** (तृतीय पुरुश) म्हणटात.

हांव, तूं तो हीं सर्वनामां.

तीं पुरुश दाखयतात म्हुण तांका **पुरुश सर्वनामां** म्हणटात. तीं पुरुशलिंगी आसूं येतात, स्त्रीलिंगी आसूं येतात वा नपुंसकलिंगी आसूं येतात. तशेंच तीं एकवचनी वा भोववचनी आसूं येतात.

हीं तीन सर्वनामां वेगळ्या वेगळ्या लिंगांनी आनी वचनांनी अशीं उपकारायतात:

	एकवचन			भोववचन		
	प. पु.	दु. पु.	ति. पु.	प. पु	दु. प.	ति. पु.
पुरुशलिंग	हांव	तूं	तो	आमी	तुमी	ते
स्त्रीलिंग	हांव	तूं	ती	आमी	तुमी	त्यो
नपुंसकलिंग	हांव	तूं	तें	आमी	तुमी	तीं

फकत तिसरो पुरुश सोडलो जाल्यार दुसऱ्या दोनूय पुरुशांनी (म्हळयार पयलो पुरुश **हांव** आनी दुसरो पुरुश **तूं**) हीं रुपां तिनूय लिंगांत तशींच उरतात. तेच भाशेन **आमी** आनी **तुमी** हींय भोववचनी रुपां तशींच उरतात.

१६८.

ख. दर्शक सर्वनाम

"तुवें म्हजो रेडियो पळयला?"

"**हो** न्हय?"

"न्हय. थंय आसा **तो** हाडशी?"

वयर दिल्ल्या वाक्यांनी **हो** आनी **तो** हीं सर्वनामां. हचा सर्वनामांचो उपेग दाखोवपाखातीर करतात म्हुण तांकां **दर्शक सर्वनामां** म्हणटात.

लागिंच्याक लेखतना **हो** सर्वनाम उपकारायतात.

पयसुल्याक लेखतना **तो** सर्वनाम उपकारायतात. दर्शक सर्वनामां सदांच तिसरो पुरुशी आसतात. लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण तीं बदलतात.

	ए. व.		भो. व.	
	तिसरो पुरुश		तिसरो पुरुश	
पुरुशलिंग	हो	तो	हे	ते
स्त्रीलिंग	ही	ती	हयो	त्यो
नपुंसकलिंग	हें	तें	हीं	तीं

१६९.

ग. संबंदी सर्वनाम

"हो तो गांव, **जो** सदांच सुखांत आसता."

वयल्या वाक्यांत **जो** हें उतर सर्वनाम. तें संबंद दाखयता देखून ताका **संबंदी सर्वनाम** म्हणटात.

हेंय सर्वनाम तिसरो पुरुशी आसता. दर्शक सर्वनामावरीच हातूंत लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण बदल घडटात.

	ए. व.	भो. व.
	तिसरो पुरुश	तिसरो पुरुश
पुरुशलिंग	जो	जे
स्त्रीलिंग	जी	ज्यो
नपुंसकलिंग	जें	जीं

१७०. **घ. प्रस्नार्थी सर्वनाम**

"**कोण** आयला भायर?"

"**कितें** जाय?"

प्रस्न करूंक **कोण** आनी **कितें** उपकारायल्यांत तीं उतरां सर्वनामां. प्रस्न करूंक तीं उपकारायल्यांत म्हुण तांका **प्रस्नार्थी सर्वनामां** म्हणटात.

कोण हें सर्वनाम तिनूय लिंगांत आनी दोनूय वचनांत तशेंच उरता. **कितें** हें सर्वनाम सदांच नपुंसकलिंगी.

१. **कोण** म्हणटा कोंकणी एक गिरेस्त भास जाल्यार **कोण** म्हणटा कोंकणी भासूच न्हय.

२. आपले भाशेक वळखनाशिल्ल्या लोकांक **कितें** म्हणचें तेच कळना.

हचा दोनूय देखींनी आयिल्लीं **कोण** आनी **कितें** हांका प्रस्नार्थी सर्वनामां म्हणूंक नजं. दिस्तूच कोण वा कितें तें हचा उतरांतल्यान उकतें जायना हचाखातीर अशा वाक्यांनी हचा सर्वनामांक **अनित्शित सर्वनामां** म्हणटात.

१७१. **ङ. आत्मवाचक सर्वनाम**

"**आपुण** कोण हें मनशाक कळूंक जाय."

" **आपुण** गरीब म्हुण भुरगीं गरीब उरचीं अशें ना."

आपुण हें वयल्या वाक्यांनी आयिल्लें उतर सर्वनाम. तें खंयच्या नामाबदला आयलां? पयल्या वाक्यांत तें **मनीस** (**हांव** हचा अर्थान)नामाबदला आयलां. दुसऱ्या वाक्यांतूय तें **मनीस** (**हांव** हचा अर्थान) हचा उतराबदला आयलां. **हांव** हांचो भावार्थ मनशांतलो आत्मो. देखून **आपुण** हचा सर्वनामाक **आत्मवाचक सर्वनाम** म्हणटात. हचाभायर **स्वतः** हेंय सर्वमान उपकारायतात. तें तिनूय **पुरुशी** आनी दोनूय वचनी आसता

सर्वनामां

क. पुरुश सर्वनाम : **हांव, तूं, तो**

ख. दर्शक सर्वनामः **हो, तो**

ग. संबंदी सर्वनामः **जो**

घ: प्रस्नार्थी-सर्वनामः **कोण, कितें**

ङ. आत्मवाचक सर्वनामः **आपुण**

हे भाशेन कोंकणींत हीं मुखेल **णव** सर्वनामां आसात.

१७२. सर्वनामां **दोडीं** जावनूय घोळटात. तांका **दोट्टी सर्वनामां** म्हणटात.

हांव तो	हो तो
तूं तो	जो तो
तो तो	कोण कोण
	......

१. "आरे, तूं म्हाका वळखना? **हांव तो** फ्रांसिस्क."
२. "**तू तो**? हांव समजलों तो जानू म्हुण."
३. "बसकेक **कोण कोण** आयिल्ले?"
४. "**जो तो** म्हणटा आपुण शाणो."
५. "**हो तो** एक पिसो! आमची फाट कशीच सोडिना."

१७३. दुभाव दाखोवंक सर्वनामाबरोबर **काय** हें उतर उपकारायतात.

हांव काय	हो काय
तूं काय	कोण काय
तो काय	

१. "शाण्या, **तूं काय** कितें रे थंय काळखांत?"
२. "तांगेर आयला तो **कोण काय**?"
३. "हांव **तो काय** म्हणटालो. पुण तो न्हय.
४. "**हो काय** तांचो भाव? **हांव काय** नकळं."

भाग : ३
पाठ तेरा
विशेशण

१७४. नामाविशीं जें उतर खास वा विशेश अशें सांगता ताका **विशेशण** म्हणटात.

घर म्हळें कि आमच्या मुखार घराची एक आकृताय येता. **ल्हान घर, मोटें घर**, म्हणटकच घराचें एक खाशेलेंपण कळटा. हातूंत **ल्हान, मोटें** ह्या उतरांक लागून त्या त्या **घराचें** खाशेलेंपण कळटा.

१७५. विशेशण नामावांगडा वा क्रियापदावांगडा येता.

(i) नामावांगडा विशेशणः

१. म्हजो **व्हडलो** भाव मुंबयच्यान आज येतलो.

२. **घट** मनशाक भियेवपाची गरज ना.

३. तो **ल्हान** खोंपटांत रावतालो.

(ii) क्रियापदावांगडा विशेशणः

१. हांगा भुरगीं **शार्णी** जातात.

२. घरचें जेवण सदांच **गोड** आसता.

३. दर एकले आवयक आपलें भुरगें **सुंदर** दिसता.

१७६. जायत्या फावटी विशेशण नाम कशें जावन येतां. तेन्ना तें विशेशण उरना पुण **नाम** जाता.

ल्हान जाले म्हान. ल्हानः नाम

म्हानः नाम

ह्या वाक्यांत **ल्हान** म्हळ्यार ल्हान मनीस. **म्हान** म्हळ्यार मोटे मनीस.

१७७. विशेशण **मुळावें** आसता. तशेंच **घडिल्लेंय** आसता. क्रियापदाच्या पूर्ण धातूविशेशणापसून जाल्ल्या विशेशणाक **घडिल्लें** विशेशण म्हणटात.

(i) **सोबीत** फुलां सगळ्यांकूच आवडटात.

म्हजे धुवेक **फुलिल्लो** कळो आवडटा.

(ii) वतांत भोवन भोवन ताका **खूब** तान लागिल्ली.

ताचो **तानेल्लो** जीव उदक मेळटकूच धादोशी जालो.

वयल्या देखींनी **सोबीत** आनी **खूब** हीं मुळावीं विशेशणां जाल्यार **फुलिल्लो** आनी **तानेल्लो** हीं घडिल्लीं विशेशणां.

फुलल हचा पूर्ण धातूविशेशणावयल्यान **फुलिल्लो** जालें.
तानेल हचा पूर्ण धातूविशेशणावयल्यान **तानेल्लो** जालें.

१७८. मुळावें विशेशण दोन तरांचें आसता.

क. नामाचो गुण दाखोवपी. ताका **गुणविशेशण** म्हणटात.

१. **ल्हान** घरांत सुख आसता.
२. कश्ट करून तो **गिरेस्त** जालो.
३. **निळें** मळब आनी **पाचवीं** शेतां गोंयचे सुंदरकायेंत भर घालतात.

ख. नामाची संख्या दाखोवपी. ताका **संख्याविशेशण** म्हणटात.

१. **बत्तीस** रुपया **एका** किलोक अशी आतां च्याची दर जाल्या.
२. प्रवासी जावपाक **दोन** गजाली जाय.
३. मोगाक **दुसरी** भास समजना.
४. लोकांनी हचा विशयाचीं **खूब** फकाणां माल्लीं.

संख्याविशेशण नामाची संख्या दाखयता.

(i) ही संख्या पूर्ण आसूं येता.

१. हांवे पोरसांत **तीन** केळी रोयल्यात.
२. फुटबॉल खेळांत **इकरा** गडे आसतात. जाल्यार कबड्डींत **सात** गडे आसतात.
३. **शंबर** कौरव आनी **पांच** पांडव हांचेमदीं आकांताचें **झूज** जालें.

तीन, इकरा, सात, शंबर, पांच हीं पूर्ण संख्याविशेशणां. तांका **पूर्णांक विशेशणां म्हणटात.**

(ii) ही संख्या अपूर्ण आसूं येता.

१. बापायन आपणाले येणावळीचो **पांचवो** वांटों धुवेक दिलो.
२. बक्षिसाचो **तिसरो** वांटो आपणाक मेळ्ळो म्हुण ताका खोस जाली.
३. भाटाच्या **धाव्या** वांटयान ताका गिरेस्त केलो.

पांचवो, तिसरो, धावो हीं अपूर्ण संख्याविशेशणां. तांकां **अपूर्णांक विशेशणां** म्हणटात.

(iii) ही संख्या पांवडो दाखोवपी आसूं येता.

१. आपलो पूत **पयलो** आयलो म्हुण आवय खुशालभरीत जाली.

२. धांवपाचे सर्तींत म्हजो चलो **पांचवो** आयलो.

३. आपलो पंगड **चवथो** आयलो म्हुण ताका वायट दिसलें.

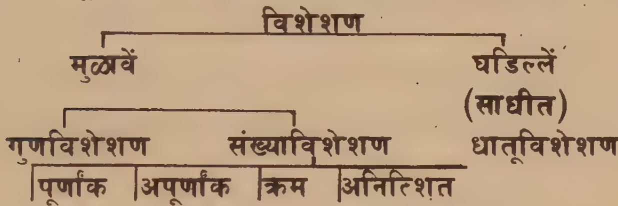
पयलो, पांचवो, चवथो हीं उतरां क्रम दाखयतात. तांकां **क्रमविशेशणां** म्हणटात.

(iv) ही संख्या अनित्तिशत आसूं येता.

१ **कांय** भुरगे घरा गेले. **कांय** भुरगे रावले.

२. **थोडे** लोक शाणे आसतात. जाल्यार **थोडे** लोक पिशे आसतात.

कांय, थोडे हीं उतरां नित्तिशत कितली संख्या तें सांगिनात. देखून हचा विशेशणांक **अनित्तिशत विशेशणां** म्हणटात.

१७९. जायत्या फावटी सर्वनामां विशेशणांभाशेन उपकारायतात. तांकां **सर्वनामी विशेशणां** म्हणटात.

(i) गोंयचे रेंदेर सदांच कांतारां म्हणटात. **त्या** रेंदेरांचो आवाज गोड आनी तांचीं कांतारां म्होवाळ.

(ii) केन्ना केन्ना दिसता:

ही काळखी रात केन्नाच सोंपपाची ना. आनी धीर सुट्टा.

निर्शेणेच्या **हचा** खिणांतून जिस्त फांतोड सुरू जाल्ली आसता.

त्या, ही, हचा, हीं सर्वनामां नामावांगडा विशेशणाच्या रुपांत आयल्यांत. देखून तांकां **सर्वनामी विशेशणां** म्हणटात.

१८०. कांय विशेशणां सर्वनामाचें काम करतात. तांकां **विशेशण सर्वनामां** म्हणटात.

(i) सोरो पियेता **तसलो** दादलो खंयचे बायलेक मानवत?

(ii) **तसलो** हो आसत हें कोणाक खबर?

पयल्या वाक्यांत **तसलो** हें विशेशण. मात दुसऱ्या वाक्यांत तेंच उतर **सर्वनाम** जावन आयलां. देखून दुसऱ्या वाक्यांत **तसलो** हें सर्वनाम.

असलीं कांय विशेशणां कोंकणींत आसातः

(i) **असो**

१. महात्मा गांधी भारतांचो भाग्यविधातो. **असो** पुरुश फुडल्या हजार वर्सांत जायत काय?

२. **असो** जावप कठीण.

१. पयल्या वाक्यांत **असो** विशेशण.

२. दुसऱ्या वाक्यांत **असो** सर्वनाम.

(ii) **जसो, तसो**

१. **जसो** राजा **तशी** प्रजा.

२. केन्ना केन्ना आमच्या बऱ्याची गजाल आमकां नाकाशी दिसता आनी वायटाची गजाल जायशी दिसता. झुजाचीय गजाल **तशीच**.

१. पयल्या वाक्यांत **जसो** आनी **तशी** हीं विशेशणां.

२. दुसऱ्या वाक्यांत **तशीच** सर्वनाम.

(iii) **असलो**

१. आपल्या कोल्लांखातीर मनीस दुसऱ्यांचो जीव लेगीत घेवंक फाटीं सरनात. **असले** मनीस संवसारांत जायते जावन गेल्यात.

२. **असले** सदांच येतले.

१. पयल्या वाक्यांतलें **असले** विशेशण.

२. दुसऱ्या वाक्यांतलें **असले** सर्वनाम.

(iv) **जितलो, तितलो**

१. **जितले** लोक चड **तितले** प्रस्न चड.

२. दिसनाशिल्ल्या आनी रूप नाशिल्ल्या देवाची वळख हाका **जितली** मेळ्ळ्या **तितलीच** आमकां मेळ्ळ्या.

१. पयल्या वाक्यांतलीं **जितले** आनी **तितले** हीं उतरां विशेशणां.

२. दुसऱ्या वाक्यांतली **जितली** आनी **तितली** हीं उतरां सर्वनामां.

विशेशणाचें लिंग आनी वचन

१८१. ओ स्वरान सोंपपी सगळ्या विशेशणांचीं रुपां नामाच्या लिंग - वचनाप्रमाणं जातात.

	ए. व.	भो. व.
पुरुशलिंग	ओ	ए
स्त्रीलिंग	इ	यो
नपुंसपलिंग	एं	ईं

	ए. व.	भो.व.
१.पुरुशलिंग	बरो दादलो	बरे दादले
स्त्रीलिंग	बरी बायल	बऱ्यो बायलो
नपुंसकलिंग	बरें भुरगें	बरीं भुरगीं
२.पुरुशलिंग	काळो रेडो	काळे रेडे
स्त्रीलिंग	काळी म्हस	काळयो म्हशी
नपुंसकलिंग	काळीं रेडूक	काळीं रेडकां
३.पुरुशलिंग	शाणो राजा	शाणे राजा
स्त्रीलिंग	शाणी प्रजा	शाण्यो प्रजा
नपुंसकलिंग	शाणें राज्य	शाणीं राज्यां

१८२. हेर खंयच्याय स्वरान सोंपिल्ल्या विशेशणांचें रूप तिनूय लिंगांत आनी दोनूय वचनांत एकूच उरता. हीं सगळीं चड करून अकारान्त, ईकारान्त वा ऊकारान्त आसतात.

	ए. व.	भो.व.
१.पुरुशलिंग	ल्हान आंबो	ल्हान आंबे
स्त्रीलिंग	ल्हान पोपाय	ल्हान पोपायो
नपुंसकलिंग	ल्हान केळें	ल्हान केळीं
पुरुशलिंग	सोबीत गांव	सोबीत गांव
स्त्रीलिंग	सोबीत न्हंय	सोबीत न्हंयो
नपुंसकलिंग	सोबीत सैम	सोबीत सैमां
पुरुशलिंग	हुशार भुरगो	हुशार भुरगे
स्त्रीलिंग	हुशार बायल	हुशार बायलो
नपुंसकलिंग	हुशार सुणें	हुशार सुणीं
२.पुरुशलिंग	आळशी भुरगो	आळशी भुरगे
स्त्रीलिंग	आळशी बायल	आळशी बायलो
नपुंसकलिंग	आळशी भुरगें	आळशी भुरगीं
३.पुरुशलिंग	कोडू काजरो	कोडू काजरे
स्त्रीलिंग	कोडू गुळी	कोडू गुळयो
नपुंसकलिंग	कोडू कारातें	कोडू कारातीं

१८३. कांय **अकारान्त** आसपी विशेशणां जायत्या फावटी **ओन** सोंपिल्ली दिश्टी पडटात. जेन्ना तीं **अकारान्त** आसतात तेन्ना तींच रुपां तिनूय लिगांत आनी दोनूय वचनांत उरतात. पण जेन्ना तीं **ओन** सोंपतात तेन्ना **१६३**. त सांगिल्ल्या नेमाप्रमाण **तीं** चालतात.

			ए. व.	भो.व
(i) **अकारा..**	१.	पुरुशलिंग	गोड आंबो	गोड आंबे
		स्त्रीलिंग	गोड पोपाय	गोड पोपायो
		नपुंसकलिंग	गोड केळें	गोड केळीं
ओकारान्त	२.	पुरुशलिंग	गोडो झरो	गोडे झरे
		स्त्रीलिंग	गोडी न्हंय	गोडचो न्हंयो
		नपुंसकलिंग	गोडें उदक	गोडीं उदकां
(ii) **अकारान्तः**	१.	पुरुशलिंग	खार वारो	खार वारे
		स्त्रीलिंग	खार पेज	खार पेजो
		नपुंसकलिंग	खार जेवण	खार जेवणां
ओकारान्तः	२.	पुरुशलिंग	खारो बांगडो	खारे बांगडे
		स्त्रीलिंग	खारी वेल्ली	खाऱ्यो वेल्ल्यो
		नपुंसकलिंग	खारें नुस्तें	खारीं नुस्तीं

१८४. विशेशण जायत्या फावटी क्रियापदावांगडा येता. तेन्ना ताका **विधी विशेशण** म्हणटात.

(i) हो आंबो **गोड** लागता.

हचा वाक्यांत **गोड** हें विशेशण क्रियापदावांगडा आयलां.

(ii) तो हालीं **हुशार** जाला.

हचा वाक्यांत **हुशार** हें विशेशण क्रियापदावांगडा आयलां.

(iii) मळब **काळें** जालां.

हचा वाक्यांत **काळें** हें विशेशण क्रियापदावांगडा आयलां.

हीं वाक्यां वाचता आसताना तांचे वांटे जातात ते अशेः

(i) हो आंबो/ **गोड** लागता.

(ii) तो/ हालीं **हुशार** जाला.

(iii) मळब/ **काळें जालां**.

क्रियापदावांगडा येवन विधेयाचो वांटो जाता म्हणून अशा विशेशणाक **विधी विशेशण** म्हणटात.

भाग : ४

पाठ चवदा

विभक्ती

१८५. नाम वा सर्वनाम हांचो क्रियापदावांगडा संबंद येता. असो संबंद दवरतना नाम वा सर्वनाम मूळ रुपांत उरताच अशें ना. जायल्या फावटी तें मोडटा आनी ताका कुसां लागतात. कुसां लागिल्ल्यान तांचीं मातशीं वेगळीं रुपां जातात. नामांच्या वा सर्वनामांच्या हचा मोडींक **विभक्ती** म्हणटात. तांच्या रुपांक **विभक्तीरुपां** म्हणटात. आनी तांच्या संबंदांक **कारक संबंद** म्हणटात.

"म्हज्या चल्याचें नांव **बाबुलो**.

हांव **बाबुल्याक** खेळयतां. **बाबुल्यान** कितेंय केलें जाल्यार हांव ताका कांयच करिना. **बाबुल्याक** हांव जाय जाय तें दितां. **बाबुल्याकूय** बरो भुरगो तुमी दाखयशात? **बाबुल्यालीं** आडांगपणां सोंसपाचीं न्हय. **बाबुल्यांत** गुण आसात ते पळोवन हांव धादोसभरीत जातां. बाबुलो म्हाका दिश्टी पडलो ना जाल्यार हांव ताका उलो मारतां,

"**बाबुल्या.**"

वयले देखींत **बाबुलो** हें उतर **बाबुल्याक, बाबुल्यान, बाबुल्याकूय, बाबुल्यालीं, बाबुल्यांत, बाबुल्या** अशें बदलून आयलां. **बाबुलो** हचा नामाचींच हीं रुपां. तीं बदलल्यांत आनी जायतेकडेन तांकां कुसांय लागल्यांत. नामाच्या हचा मोडींक **नामाची विभक्ती** म्हणटात. आनी जीं कुसां लागल्यांत तांकां **प्रत्यय** म्हणटात. नामाचीं हीं रुपां आठ पंगडांत बसोवंक मेळटात. देखून नामाच्यो आठ विभक्ती आसात.

त्यो अशो:

कंसांत दिल्लीं उतरां विभक्तीचीं संस्कृत नांवां.

१. पयली विभक्ती (प्रथमा)

२.दुसरी विभक्ती (द्वितीया)

३. तिसरी विभक्ती (तृतीया)

४. चवथी विभक्ती (चतुर्थी)

५. पांचवी विभक्ती (पंचमी)

६. सवी विभक्ती (षष्ठी)

७. सातवी विभक्ती (सप्तमी)

८. आठवी विभक्ती (संबोधन)- हे विभक्तीक उल्या विभक्ती अशेंय म्हणटात.

अ. नामाची विभक्ती

१८६. पयले विभक्तींत **नाम** मूळ रुपांत उरता. उरिल्ल्या सात विभक्तींनी मात तें बदलता. हातूंतले आठवे विभक्तीक **संबोधन** म्हणटात. हें विभक्तीरूप म्हळयार नामाक उलो मारून जाल्लें रूप.

नाम	**उलो**
चांफो	चांफ्या
केळ	केळी
शेवंतें	शेंवत्या

१८७. विभक्तीचे प्रत्यय लागचेपयलीं नामाचें एक खेरीज रूप जाता. ताका **सामान्यरूप** म्हणटात. उलो मारूंक नामाचें जें रूप उपकारायतात तें रूप आनी सामान्यरूप हीं सारकींच आसतात.

नामः पाडो

सामान्यरूपः पाड्या-   उलो : पाड्या

विभक्ती रूपः पाड्याक

नामाचें सामान्यरूप कांय नेमांक धरून जाता.

१८८. (i) पुरुशलिंगी आनी नपुंसकलिंगी नामांचें सामान्यरूप जाता आसतना सोंपत्या अक्षरांतले स्वर ना जातात आनी सोंपत्या व्यंजनाक **आ**, **वा** नाजाल्यार **या** हे प्रत्यय लागतात.

पणस	पणस्=(अ)	पणस् = आ	पणसा-
कणस	कणस्= (अ)	कणस् = आ	कणसा-
म्हारू	म्हार्= (ऊ)	म्हार् = वा	म्हारवा-
गोरूं	गोर्= (ऊं)	गोर् = वा	गोरवा-
घोडो	घोड् = (ओ)	घोड् = या	घोड्या

१. **अ** स्वरान सोंपपी **पुरुशलिंगी** आनी **नपुंसकलिंगी** नामांक **आ** स्वर लागता.

(पु.)	फातर	फातरा-
	मोर	मोरा-
	खेळ	खेळा-
(न.)	तण	तणा-
	पान	पाना-
	मळब	मळबा-

२. **आ** स्वरान सोंपपी **पुरुशलिंगी नामांत आ** च स्वर उरता.

(पु.) राजा राजा-
बाबा बाबा-
मामा मामा-

३. **ई** स्वरान सोंपपी **पुरुशलिंगी** नामांतलो **ई** स्वर वचून **या** लागता.

(पु.) तारवटी तारवट्या-
दुदी दुदया-
बरोवपी बरोवप्या-

§ दुदी हें दोन अक्षरी उतर. अशा दोन अक्षरी उतरांचें सामान्यरूप जातना उतर **अ** स्वरी जाता आनी उपरान्त **या** लागता.

हती हतया

४. **ऊ** स्वरान सोंपपी पुरुशलिंगी नामांचें सामान्यरूप जातना हो स्वर गळून पडटा आनी नामाक **वा** प्रत्यय लागता.

(पु.) राजू राजवा-
म्हारू म्हारवा-
लाडू लाडवा-

आडवाट: **बून** सोंपपी पुरुशलिंगी नामांतलो **ऊ** वचून ताका **आ** लागता. कांय कडेन **ब** दोट्टी जाल्लें दिश्टी पडटा.

शाबू शाब्बा
लिंबू लिंबा
चेंबू चेंबा

५. **ऊं** स्वरान सोंपपी **दोन अक्षरी नपुंसकलिंगी** नामांचें सामान्यरूप जातना हो स्वर गळून पडटा आनी नामाक **वा** प्रत्यय लागता.

(न.) गोरूं गोरवा-
तारूं तारवा-
मेरूं मेरवा-

६. **ऊं** स्वरान सोंपपी **तीन** वा **चड अक्षरी** नामांतलो ऊं स्वर गळून पडटा आनी ताका **आ** स्वर लागता.

(न.) पोरसूं पोरसा-
वासरूं वासरा-

७. **ओ** स्वरान सोंपपी पुरुशलिंगी नामांतलो **ओ** स्वर गळटा आनी **या** प्रत्यय लागता.

(पु.) पाखो	पाख्या-
कोलो	कोल्या-
बांगडो	बांगडचा-
मणकुटो	मणकुटचा-

१८९. स्त्रीलिंगी नामांचें सामान्यरूप:

१. **अ** स्वरान सोंपपी कांय स्त्रीलिंगी नामांतलो हो स्वर गळून पडटा आनी तांकां **ई** स्वर लागता.

(स्त्री) रात	राती-
साल	साली-
पाल	पाली-

२. **अ** स्वरान सोंपपी कांय स्त्रीलिंगी नामांतलो **अ** गळून पडटा आनी तांकां **ए** स्वर लागता.

(स्त्री) मान	माने-
सून	सुने-
खूण	खुणे-

३. **आ** स्वरान सोंपपी स्त्रीलिंगी नामाचो मूळ स्वर गळून पडटा आनी ताका **ए** स्वर लागता.

(स्त्री) पिडा	पिडे-
प्रजा	प्रजे-
मजा	मजे-

४. **अय, अंय, आय, आंय, ऊय, ऊंय** अशा संदीस्वरांनी सोंपपी **स्त्रीलिंगी** नामांतलो सोंपतो **अ** स्वर गळून पडटा आनी तांकां **ए** स्वर लागता.

(स्त्री) आल्लय	आल्लये-
पारय	पारये-
वंय	वंये-
न्हंय	न्हंये-
गाय	गाये-
सासाय	सासाये-
बांय	बांये-

मांय	मांये-
सूय	सुये-
मूय	मुये-
भूंय	भुंये-

अंय, आंय, आनी **ऊंय** अशीं सोंपपी कांय दोन अक्षरी स्त्रीलिंगी उतरांनी सोंपतो **अ** तसोच उरता.

न्हंय	न्हंये-/ न्हंय-
बांय	बांये-/ बांय-
भूंय	भुंये-/ भुंय-

१९०. नामांचें सामान्यरूप जातंना कांय नामांनी बदल घडटात.

१. **अ** स्वरान सोंपपी नामांतलें सोंपत्या आदलें अक्षर **ई** वा **ऊ** स्वरी आसलें जाल्यार हे स्वर **इ** आनी **उ** जातात.

(पु.)	कीर	किरा-
	तीर	तिरा-
	पीळ	पिळा-
	खूर	खुरा-
	पूल	पुला-
	पूत	पुता-
(स्त्री)	कीट	किटी-
	खीर	खिरी-
	चील	चिली-
	धूव	धुवे-
	भूंय	भुंये-
	सूय	सुये-
(न.)	बीळ	बिळा-
	पील	पिला-
	मील	मिला-
	फूल	फुला-
	मूळ	मुळा-
	तूप	तुपा-

२. **स** अक्षरान सोंपपी स्त्रीलिंगी नामां

(i) **एकारान्त** जातात तेन्ना **शे** अशीं सोंपतात.

भास	भाशे-
मिजास	मिजाशे-
खरस	खरशे-

(ii) **ईकारान्त** जावपी **शी** अशीं सोंपतात.

धोंस	धोंशी
खोस	खोशी-
कास	काशी-

३. **सो** अक्षरान सोंपपी **पुरुशलिंगी** नामां सामान्यरुपांत **शा** अशीं सोंपतात.

सोंसो	सोंशा-
वांसो	वांशा-
पयसो	पयशा-

४. कांय अकारान्त पुरुशलिंगी आनी नपुंसकलिंगी उतरांत सोंपत्या अक्षराफाटलें अक्षर **ई** स्वरी, **ऊ** स्वरी वा **ओ** स्वरी आसलें जाल्यार सामान्यरुपांत अशें अक्षर चड करून **अ** स्वरी जाता.

(पु.)	हुंदीर	हुंदरा-
	खुरीस	खुरसा-
	मनीस	मनशा-
	कापूर	कापरा-
	पुरुस	पुरसा-
	कापूस	कापसा-
	गोबोर	गोबरा-
	सोरोप	सोरपा-
	काळोख	काळखा-
(न.)	नातूक	नातका-
	पाडूक	पाडका-
	बेबूक	बेबका-
	हाडूक	हाडका-
	साळीक	साळका-

आ. विभक्तींच्यो कांय देखी

एकवचनी नामां

१. पुरुषलिंग

१९१.

(i) नाम : मोर (अ)

सामान्यरूप: मोरा- (आ)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	मोर
दुसरी	मोरा-	क	मोराक
तिसरी	मोरा-	न	मोरान
चवथी	मोरा-	क	मोराक
पांचवी	मोरा-	कूय	मोराकूय
सवी	मोरा-	चो	मोराचो
सातवी	मोरा-	ंत	मोरांत
आठवी	मोरा-	-	मोरा

१९२.

(ii) नाम : राजा (आ)

सामान्यरूप : राजा- (आ)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	राजा
दुसरी	राजा-	क	राजाक
तिसरी	राजा-	न	राजान
चवथी	राजा-	क	राजाक
पांचवी	राजा-	कूय	राजाकूय
सवी	राजा-	चो	राजाचो
सातवी	राजा-	ंत	राजांत
आठवी	राजा-	-	राजा

१९३. (iii) नाम : दुदी (ई)

सामान्यरूप : दुदया- (या)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	दुदी
दुसरी	दुदया-	क	दुदयाक
तिसरी	दुदया-	न	दुदयान
चवथी	दुदया	क	दुदयाक
पांचवी	दुदया-	कूय	दुदयाकूय
सवी	दुदया-	चो	दुदयाचो
सातवी	दुदया-	ंत	दुदयांत
आठवी	दुदया-	-	दुदया

१९४. (iv) नाम : म्हारू (ऊ)

सामान्यरूप: म्हारवा- (वा)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	म्हारू
दुसरी	म्हारवा-	क	म्हारवाक
तिसरी	म्हारवा-	न	म्हारवान
चवथी	म्हारवा-	क	म्हारवाक
पांचवी	म्हारवा-	कूय	म्हारवाकूय
सवी	म्हारवा-	चो	म्हारवाचो
सातवी	म्हारवा-	ंत	म्हारवांत
आठवी	म्हारवा-	-	म्हारवा

१९५. (v) नाम : उजो (ओ)

सामान्यरूप : उज्या- (या)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	उजो
दुसरी	उज्या-	क	उज्याक
तिसरी	उज्या-	न	उज्यान
चवथी	उज्या-	क	उज्याक
पांचवी	उज्या-	कूय	उज्याकूय
सवी	उज्या-	चो	उज्याचो
सातवी	उज्या-	ंत	उज्यांत
आठवी	उज्या-	-	उज्या

२. स्त्रीलिंग

१९६. (vi) नाम : पाल (अ)

सामान्यरूप: पाली- (ई)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	पाल
दुसरी	पाली-	क	पालीक
तिसरी	पाली-	न	पालीन
चवथी	पाली-	क	पालीक
पांचवी	पाली-	कूय	पालीकूय
सवी	पाली-	चो	पालीचो
सातवी	पाली-	ंत	पालींत
आठवी	पाली-	-	पाली

१९७. (vii) नाम : पारय (अ)

सामान्यरूप : पारये- (ए)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	पारय
दुसरी	पारये-	क	पारयेक
तिसरी	पारये-	न	पारयेन
चवथी	पारये-	क	पारयेक
पांचवी	पारये-	कूय	पारयेकूय
सवी	पारये-	चो	पारयेचो
सातवी	पारये-	ंत	पारयेंत
आठवी	पारये-	-	पारये

१९८. (viii) नाम : प्रजा (आ)

सामान्यरूप : प्रजे- (ए)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	प्रजा
दुसरी	प्रजे-	क	प्रजेक
तिसरी	प्रजे-	न	प्रजेन
चवथी	प्रजे-	क	प्रजेक
पांचवी	प्रजे-	कूय	प्रजेकूय
सवी	प्रजे-	चो	प्रजेचो
सानवी	प्रजे-	ंत	प्रजेंत
आठवी	प्रजे-	-	प्रजे

१९९. (ix) नाम : चली (ई)

सामान्यरूप : चलये- (ये)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	चली
दुसरी	चलये-	क	चलयेक
तिसरी	चलये	न	चलयेन
चवथी	चलये	क	चलयेक
पांचवी	चलये	कूय	चलयेकूय
सवी	चलये	चो	चलयेचो
सातवी	चलये	ंत	चलयेंत
आठवी	चलये	-	चलये

२००. (x) नाम : दिवली (ई)

सामान्यरूप: दिवले- (ए)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	दिवली
दुसरी	दिवले-	क	दिवलेक
तिसरी	दिवले-	न	दिवलेन
चवथी	दिवले-	क	दिवलेक
पांचवी	दिवले-	कूय	दिवलेकूय
सवी	दिवले-	चो	दिवलेचो
सातवी	दिवले-	ंत	दिवलेंत
आठवी	दिवले-	-	दिवले

३. नपुंसकलिंग

२०१. (xi) नाम : कणस (अ)

सामान्यरूप : कणसा- (आ)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	कणसा
दुसरी	कणसा-	क	कणसाक
तिसरी	कणसा-	न	कणसान
चवथी	कणसा-	क	कणसाक
पांचवी	कणसा-	कूय	कणसाकूय
सवी	कणसा-	चो	कणसाचो
सातवी	कणसा-	ंत	कणसांत
आठवी	कणसा-	-	कणसा

२०२. (xii) गोरूं (ऊं)

सामान्यरूप : गोरवा- (वा)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	गोरूं
दुसरी	गोरवा-	क	गोरवाक
तिसरी	गोरवा-	न	गोरवान
चवथी	गोरवा-	क	गोरवाक
पांचवी	गोरवा-	कूय	गोरवाकूय
सवी	गोरवा-	चो	गोरवाचो
सातवी	गोरवा-	ंत	गोरवांत
आठवी	गोरवा-	-	गोरवा

२०३. (xiii) नाम : मानगें (एं)

सामान्यरूप : मानग्या- (या)

विभक्ती	सामान्यरूप	विभक्तीप्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	-	मानगें
दुसरी	मानग्या-	क	मानग्याक
तिसरी	मानग्या-	न	मानग्यान
चवथी	मानग्या-	क	मानग्याक
पांचवी	मानग्या-	कूय	मानग्याकूय
सवी	मानग्या-	चो	मानग्याचो
सातवी	मानग्या-	ंत	मानग्यांत
आठवी	मानग्या-	-	मानग्या

इ. नामांच्या भोववचनी रुपांची विभक्ती

२०४. भोववचनी नामाची विभक्ती घडटा आसतना नामाचें **आकारान्त** रूप जाता, आनी मागीर विभक्तीप्रत्यय लागतात. विभक्तीप्रत्यय लागचेपयलीं आदीं नामाच्या सोंपत्या अक्षराचेर अनुंस्वार येता.

१. पुरशलिंग

(i) **अ** स्वरान सोंपिल्लें नाम

दीस	दिसां-
खेळ	खेळां-
चोर	चोरां-

(ii) आ स्वरान सोंपिल्लें नाम

राजा	राजां-
मामा	मामां-
काका	काकां-

(iii) ई स्वरान सोंपिल्लें नाम

दुदी	दुदयां-
हती	हतयां-
तारवटी	तारवटयां-

(iv) ऊ स्वरान सोंपिल्लें नाम

राजू	राजवां-
लाडू	लाडवां-
म्हारू	म्हारवां-

(v) ओ स्वरान सोंपिल्लें नाम

बांगडो	बांगड्यां-
आंबो	आंब्यां-
कोलो	कोल्यां-

२. स्त्रीलिंग

(i) अ स्वरान सोंपिल्लें नाम

सूय	सुयां-
सून	सुनां-
गाय	गायां-

(ii) आ स्वरान सोंपिल्लें नाम

फोडा	फोडां-
पिडा	पिडां-
प्रजा	प्रजां-

(iii) ई स्वरान सोंपिल्लें नाम

राणी	राणयां-
सळी	सळयां-
दिवली	दिवल्यां-

(iv) ऊ स्वरान सोंपिल्लें नाम

वाळू	वाळवां-
जळू	जळवां-

३. नपुंसकलिंग

(i) अ स्वरान सोंपिल्लें नाम

पान	पानां-
फूल	फुलां-
तण	तणां-

(ii) ई स्वरान सोंपिल्लें नाम

तांतीं	तांतयां-
मोतीं	मोतयां-

(iii) ऊं स्वरान सोंपिल्लें नाम

तारूं	तारवां-
गोरूं	गोरवां-
पोरसूं	पोरसां-

(iv) ए स्वरान सोंपिल्लें नाम

तळें	तळ्यां-
आबोलें	आबोल्यां-
सवणें	सवण्यां-

आडवादः (i) अ न सोंपपी कांय स्त्रीलिंगी नामां ह्या नेमांत बसनात. हांकां भोववचनी विभक्तीप्रत्यय लागचेपयलीं तीं ईकारान्त जातात आनी ई चेर अनुस्वार (ं) येताः

पाल	पालीं-
रात	रातीं-
कायल	कायलीं-

(ii) ऊ न सोंपपी कांय स्त्रीलिंगी नामां भोववचनी विभक्तीप्रत्यय लागचेपयलीं तीं ऊ न सोंपतात. आनी ऊ चेर अनुस्वार (ं) येताः

भालू	भालूं-

कांय भोववचनी नामाचीं विभक्तीरूपां

(१) पुल्लिंग घोडें

विभक्ती	प्रत्यय	विभक्तीरूप
पयली	-	घोडें
दुसरी	क	घोडचांक
तिसरी	नी	घोडचांनीं
चवथी	क	घोडचांक
पांचवी	कूय	घोडचांकूय
सवी	चो	घोडचांचो
सातवी	त	घोडचांत
आठवी	नो	घोडचांनो

टीप: १. **नी** प्रत्यय सातवे विभक्तीनूय चडसो जोडिल्लो दिश्टी पडटा.: घोडचांनी, रानांनी, मनांनी.

२. **नो** प्रत्ययाभायर **नू** प्रत्यय लावपाचीय चाल आसा.

ई. विभक्तीप्रत्यय

२०५. आतांमेरेन पळयले ते विभक्तीप्रत्यय अशे:

	एकवचन	भोववचन
पयली	०	०
दुसरी	क	क
तिसरी	न	नी
चवथी	क	क
पांचवी	कूय	कूय
सवी	चो	चो
सातवी	त	त
आठवी	०	नो

टीप: भोववचनांत नाम आकारान्त जाता आनी मागीर **आ** चेर अनुस्वार येता.

२०६. विभक्तीप्रत्यय इतलेच काय आनीक आसात? कांय विभक्तींत इतलेच. कांय विभक्तींत आनीक आसात.

ते अशे:

(i) **पांचवी विभक्ती:**

सून, थावन, थान, आन, च्यान, साकून, थाकून पासून, पासि, पास्ट

(ii) **सवी विभक्ती:**

जो, लो, गेलो,

चो, जो, लो, गेलो हे प्रत्यय **ओ** स्वरान **सोंपिल्ल्यान** लिंग वचनाप्रमाण ई, एं, ए, यो, यीं अशा स्वरांनी सोंपनात.

(iii) **सातवी विभक्ती:**

१. सोंपत्या अक्षराक **आ, ई, ए, अय** हे प्रत्यय लावन जाता.

आ: घर घर =आ—› घरा

तो **घरा** गेलो.

ई: कांसरपाल कांसरपाल +ई —› कांसरपाली

कांसरपाली मोटो उत्सव जाता.

ए: दिवचल दिवचल+ ए —› दिवचले

शणै गोंयबाबांचो जल्म **दिवचले** जालो

अय: मडकय मडकय + अय —› मडकय

तो **मडकय** जात्रेंक वता.

२. **अ** स्वरान सोंपपी कांय स्त्रीलिंगी नामां **ई** प्रत्यय जोडटात.

सकाळ सकाळीं

रात रातीं

तो आज **सकाळीं** मुंबय गेलो. तो **रातीं** आयिल्लो.

ह्या उतरांतलो अनुस्वार सातवे विभक्तींत **त** प्रत्यय लागतना आसता तसो आसा.

३. नामाच्या सामान्यरुपाक **आर, ईर, चेर** हे प्रत्यय लागतात.

आर: झाड झाडा- झाडा+ आर—› झाडार

कावळो **झाडार** बसला.

ईर: फाट फाटी- फाटी + ईर—› फाटीर

फाटीर मार. पोटार मारूं नाका.

चेर: माड माडा- माडा + चेर —› माडाचेर

रेंदेर **माडाचेर** चडटा

उ. सविकरणी तिसरी विभक्ती

२०७. आतांमेरेन अभ्यास केल्ल्या सगळ्या विभक्तींभायर आनीक एक विभक्तीरूप आसा. हें रूप सव्या विभक्तींतल्या रुपाक तिसरे विभक्तीचो **न** प्रत्यय लागून जाता.

(i) नाम : वाग

सवी विभक्ती : वागाचो

प्रत्यय लागचे पयलीं जाल्लें रूप : वागाच्या

तिसरे विभक्तीचो प्रत्यय लागून जाल्लें रूप : **वागाच्यान**

वागाच्यान कोल्याक खावंक जाता.

(ii) नाम : कोंबी

सवी विभक्ती : कोंबयेचो

प्रत्यय लागचेपयलीं जाल्लें रूप : कोंबयेच्या

तिसरे विभक्तीचो प्रत्यय लागून जाल्लें रूप: **कोंबयेच्यान**

कोंबयेच्यान वयर उडूंक जायना.

(iii) नाम : नुस्तें

सवी विभक्ती : नुस्त्याचो

प्रत्यय लागचे पयलीं जाल्लें रूप : नुस्त्याच्या

तिसरे विभक्तीचो प्रत्यय लागून जाल्लें रूप : **नुस्त्याच्यान**

नुस्त्याच्यान जमनीर जियेवं नजं.

उ. नामांवरीच सर्वनामांचीय विभक्तीरुपां जातात.

२०८. (i) **पुरुश सर्वनाम**

हांव / आमी

पयली	हांव	आमी
दुसरी	म्हाका	आमकां
तिसरी	हांवें	आमी
चवथी	म्हाका	आमकां
पांचवी	म्हजेपासून	आमचेपासून
सवी	म्हजो, म्हगेलो	आमचो, आमगेलो
सातवी	म्हजेर, म्हगेर, म्हज्यांत	आमचेर, आमगेर, आमच्यांत
आठवी	-	-

तूं/ तुमी

पयली	तूं	तुमी
दुसरी	तुका	तुमकां
तिसरी	तुवें	तुमी
चवथी	तुका	तुमकां
पांचवी	तुजेपासून	तुमचेपासून
सवी	तुजो, तुगेलो	तुमचो, तुमगेलो
सातवी	तुजेर, तुगेर, तुज्यांत	तुमचेर, तुमगेर, तुमच्यांत
आठवी	-	-

तो/ते

पयली	तो	ते
दुसरी	ताका	तांकां
तिसरी	ताणें	तांणी
चवथी	ताका	तांकां
पांचवी	ताचेपासून, ताजेपासून	तांचेपासून
सवी	ताचो, ताजो, तागेलो	तांचो, तांगेलो
सातवी	ताचेर, ताजेर, तागेर, ताच्यांत, ताज्यांत	तांचेर, तांगेर,तांच्यांत
आठवी	-	-

ती/त्यो

पयली	ती	त्यो
दुसरी	तिका	तांकां
तिसरी	तिणें	तांणी
चवथी	तिका	तांकां
पांचवी	तिचेपासून, तिजेपासून	तांचेपासून
सवी	तिचो, तिजो, तिगेलो	तांचो, तांगेलो
सातवी	तिचेर, तिजेर, तिगेर, तिच्यांत तिज्यांत	तांचेर, तांगेर, तांच्यांत
आठवी	-	-

तें/तीं

पयली	तें	तीं
दुसरी	ताका	तांकां
तिसरी	ताणें	तांणी
चवथी	ताका	तांकां
पांचवी	ताचेपासून, ताजेपासून	तांचेपासून
सवी	ताचो, ताजो, तागेलो	तांचो, तांगेलो
सातवी	ताचेर, ताजेर, तागेर, ताच्यांत ताज्यांत	तांचेर, तांगेर, तांच्यांत
आठवी	—	

२०९. (ii) **दर्शक सर्वनाम** आनी **संबंदी सर्वनाम**

दर्शक सर्वनाम **हो** आनी संबंदी सर्वनाम **जो** हांची विभक्तीरुपां **तो** ह्या पुरुश सर्वनामावरीच जातात.

हो/हे

पयली	हो	हे
दुसरी	हाका	हांकां
तिसरी	हाणें	हांणी
चवथी	हाका	हांकां
पांचवी	हाचेपासून, हाजेपासून	हांचेपासून
सवी	हाचो, हाजो, हागेलो	हांचो, हांगेलो
सातवी	हाचेर, हाजेर, हागेर, हाज्यांत	हांचेर, हांगेर, हांच्यांत
आठवी	-	-

ही/हचो

पयली	ही	हंचो
दुसरी	हिका	हांकां
तिसरी	हिणें	हांणी
चवथी	हिका	हांकां
पांचवी	हिचेपासून, हिजेपासून	हांचेपासून
सवी	हिचो, हिजो, हिगेलो	हांचो, हांगेलो
सातवी	हिचेर, हिजेर, हिगेर, हिच्यांत हिज्यांत	हांचेर, हांगेर, हांच्यांत
आठवी	-	

हें/हीं

पयली	हें	हीं
दुसरी	हाका	हांकां
तिसरी	हाणें	हांणी
चवथी	हाका	हांकां
पांचवी	हाचेपासून, हाजेपासून	हांचेपासून
सवी	हाचो, हाजो, हागेलो	हांचो, हांगेलो
सातवी	हाचेर, हाजेर, हागेर, हाच्यांत हाज्यांत	हांचेर, हांगेर, हांच्यांत
आठवी	-	-

जो/जे

पयली	जो	जे
दुसरी	जाका	जांकां
तिसरी	जाणें	जांणी
चवथी	जाका	जांकां
पांचवी	जाचेपासून	जांचेपासून
सवी	जाचो, जागेलो	जांचो, जांगेलो
सातवी	जाचेर, जागेर, जाच्यांत	जांचेर, जांगेर, जांच्यांत

जी/ज्यो

पयली	जी	ज्यो
दुसरी	जिका	जांकां
तिसरी	जिणें	जांणी
चवथी	जिका	जांकां
पांचवी	जिचेपासून	जांचेपासून
सवी	जिचो, जिगेलो	जांचो, जांगेलो
सातवी	जिचेर, जिगेर, जिच्यांत	जांचेर, जांगेर, जांच्यांत
आठवी	-	-

	जें/जीं	
पयली	जें	जीं
दुसरी	जाका	जांकां
तिसरी	जाणें	जांणी
चवथी	जाका	जांकां
पांचवी	जाचेपासून	जांचेपासून
सवी	जाचो, जागेलो	जांचो, जांगेलो
सातवी	जाचेर, जागेर, जाच्यांत	जांचेर, जांगेर, जांच्यांत
आठवी	-	-

२१०. (iii) **प्रस्नार्थी सर्वनाम**

	कोण	कितें
पयली	कोण	-
दुसरी	कोणाक	कितें
तिसरी	कोणें	कित्यान
चवथी	कोणाक	-
पांचवी	कोणापासून	कित्यापासून
सवी	कोणाचो, कोणालो, कोणागेलो	कित्याचो
सातवी	कोणाचेर, कोणागेर, कोणांत	कित्यार, कित्याचेर, कित्यांत
आठवी	-	-

२११. (iv) **आत्मवाचक सर्वनाम**

आपुण

पयली	आपुण
दुसरी	आपणाक
तिसरी	आपणें
चवथी	आपणाक
पांचवी	आपणापासून
सवी	आपणाचो, आपणालो आपणागेलो
सातवी	आपणाचेर, आपणागेर, आपणांत
आठवी	-

टीप: पुरुश सर्वनाम **तो**, दर्शक सर्वनाम **तो** आनी **हो** आनी संबंदी सर्वनाम **जो** हांचीं पयली विभक्ती सोडून हेर सगळ्या विभक्तींनी एकवचनांत **आ** मुळावण आनी भोववचनांत **आं** मुळावण हांच्या बदला **ए** आनी **एं** अशीं मुळावणां जावन मागीर विभक्तीप्रत्यय लागून जाल्लीं रुपांय घोळटात:

तेका	तेंकां
तेणें	तेंणी
तेचेपासून	तेंच्यांनी
तेचो	तेंचो
तेचेर	तेंचेर

वांटो : २ वाक्यविचार

भागः ६ : वाक्य

पाठ पंदरा

सादें वाक्य

२१२. वाक्य एका उतराचें आसूं येता, वा तें चड उतरांचें आसूं येता. एक पूर्ण विचार उकतो करपी उतरां-पुंज्याक वाक्य म्हणटात.

(i) बस.

(ii) येयात.

(iii) भुरगे खेळटात.

(iv) तें पळय घर.

(v) नाटकाक लोक जाल्लो तो सुमाराचो न्हय.

(vi) तुमी तुमगेले बुद्धीचो चिके उपयोग करूंक जाय.

२१३. वाक्य एका उतराचें आसता.

(i) तें उतर क्रियापद आसता. तेन्नाः

अ. तें आज्ञार्थांत आसता.

१. **बस.**	(तूं) बस.
२. **खेळात.**	(तुमी) खेळात.
३. **येवं?**	(हांव) येवं?

आ. तें क्रियापद संदर्भ धरून येता.

१. ....**खेळूं.**

म्हजो बाबुलो खेळटा. **खेळूं.**

२. ....**म्हणूं.**

तो कांतारां म्हणटा. **म्हणूं.**

(ii) तें उतर उमाळो दाखोवपी आसता.

अशें उतरूय संदर्भ धरून येता. पुण तो कसलेय तरी घडणुकेचो आसता.

अ. **पावस!**

पावस! हं एक उतरी वाक्य. पावस येवपाचो आसत, वा पावस पडिल्ल्यान भायर सरूंक मेळनासता, अशे कसलेयतरी घडणुकेक लागून **पावस!** अशें म्हळां.

आ. **सोरोप!**

सोरोप! सोरोप बिळांत आसा, वा तो घरांत आयला, वा तो दिश्टी पडला. सोरपाविशीं कितेंय तरी दिसलां आनी **सोरोप!** अशें म्हळां.

एक उतरी वाक्यांक फकत संदर्भाक लागुनूच अर्थ येता. हीं उतरां हरशींच आयलीं जाल्यार तांचो अर्थ उकतो जायना.

(i) पुतू तांचे फाटल्यान धांव धांव धांवलो. **खर्शेलो.**

(ii) दोगां म्हळयार कोण?
रघू आनी ताजी बायल?
न्हय.

(iii) **दोळे.** तांतूंत इंगळे केन्ना पेटलेच नात.

(iv) "**हांव?**" भिकूची वाळी वांकडी जाली.

(v) 'कांयच जायना बाय.'
'**खरेंच?**'

२१४. एकापरस चड उतरांचें वाक्य कितल्याय उतरांचें जावं येता.

अ. (i) पणस जाल्यार पणस!
(ii) सगळचा वाठाराक हाची नामना.
(iii) सकयलें मूळ धरून वयले तेंगशेमेरेन अशे कुचकुचीत पणस.

आ. (i) इतिहासांत घडिल्ल्या घडणुकांक लागून कोंकणी लोक जळींमळीं पातळ्ळे.
(ii) स्वाभिमानी लोक आपणाली भास केन्नाच सोडिनात.
(iii) आपणाल्या दायजाची वळख जणएकल्याक आसूंक जाय.

अ.- देखींतल्या वाक्यांनी क्रियापदां नात.

आ.- देखींतल्या वाक्यांनी क्रियापदां आसात.

२१५. वाक्यांत सगळचांत म्हत्त्वाचें उतर क्रियापद. अशें आसलें जाल्यारूय कोंकणी वाक्यांत क्रियापद आसताच अशें ना. हें चडशें करून **आसप** आनी **जावप** हीं क्रियापदां उपकारावपाचीं आसतात तेन्ना घडटा.

(i) तूं तर मोटो बळीश्ट.
तूं तर मोटो बळीश्ट (आसा.)

(ii) धर्तरेवयले इल्लेशे वस्तिचेरूय तुजो दोळो.
धर्तरेवयले इल्लेशे वस्तिचेरूय तुजो दोळो (आसा.)

(iii) सगळचा वाठाराक हाची नामना.
सगळचा वाठाराक हाची नामना (जाल्या.)

(iv) पोटांत पावतकूच बोंबलेमेरेन थंडाय.
पोटांत पावतकूच बोंबलेमेरेन थंडाय (जाता.)

२१६. वाक्याक दोन आंगां उरतात.
(i) पयलें आंग: **जाचेविशीं सांगलां तें.**
(ii) दुसरें आंग: **जें सांगलां तें.**

वाक्य: आमचो शेजारी पिटर काल मुंबय गेलो.

पयलें आंग:
जाचेविशीं सांगलांतें
आमचो शेजारी पिटर

दुसरें आंग:
जें सांगलां तें
काल मुंबय गेलो.

(i) पयल्या आंगाक **कर्त्याचें आंग** म्हणटात. हाकाच **कर्त्याचो पक्ष** वा **उद्देश्य** अशेंय म्हणटात.
(ii) दुसऱ्या आंगाक **क्रियापदाचें आंग** म्हणटात. हाकाच **क्रियापदाचो पक्ष** वा **विधेय** अशेंय म्हणटात.

२१७. वाक्यांत एक क्रियापद आसूं येता वा चड क्रियापदां आसूं येतात.
अ. वाक्यांत एकूच क्रियापद आसता तेन्ना अशा वाक्याक **सादें वाक्य** म्हणटात.
(i) तुमी अज्रंवर **जायात.**
(ii) देवान तांकां स्त्राप दिवन रोखडींच पोरसांतसून भायर **धांवडायलीं.**
(iii) ती तुजी धिटाय आज खंय **गेली**?
(iv) कालचो दर्या आज खंय **आसा**?
(v) एक कोटी परार्ध कोस आवांठाचो बोंबाडो तापून तातूंतसून इल्लोसो मनीस **लिकलिकलो!**

टीप: **क्रियापद** म्हणून सर्वसादारणपणान जेन्ना आमी म्हणटात तेन्ना ताचो अर्थ वाक्याचो अर्थ **पूर्ण** करपी क्रियापदाचें रूप. अशा हचा रुपाक **पूर्ण क्रियापद** म्हणटात.

आ. एकापरस चड क्रियापदां आशिल्ल्या वाक्याक **जोड वाक्य** म्हणटात.

(i) म्हाका तो मोयची आनी हुस्केची सावळ **घालतालो** आनी खावंक मीठ **दितालो.**

(ii) तांच्यो त्यो बोबो आयकून म्हज्या आंगार सामको कांटो उबो **रावलो** आनी म्हजें रगत जंयचें थंय **'शेंकेलें.**

(iii) आवयक उपाशीं रडत घराभायर धांवडावन परकेक लागीं **करची** आनी तिका पोळचांचे जेवण **घालचें** अशें धड मेंदूचो मनीस **सांगत** अशें म्हाका **दिसना.**

(iv) त्या वेळार मनशांचेर आनी मोनजातीचेर जो आकान्त **आयलो** तो हया ममानांतलो **न्हय.**

(v) कोंकणी भाशेचोच जयजयकार **जातलो** म्हणपाचें भौन भौन सांगून म्हजी लिखणी हांव आवय-भाशेचे दुसरे सेवेक लावंक **चल्लों.**

वाक्य

सादें | **जोड**

उतरां आपणाले अशे खाशेले पुंजे करून जायत्या फावटी वाक्यांत येतात. असल्या उतरांपुंज्यांक **वाक्यांश** म्हणटात.

सकयल दिल्ल्या देखींनी जाड टायपांत दिल्ले उतरांपुंजे वाक्यांश आसात.

(i) **संवसाराची जंयचे थुंय रेखिल्लेवरी मांडणी पळोवन** देवाचे कर्तृत्वदशेची, बुद्धिची आनी चतुरायेची तोखणाय दिसता.

(ii) **दोतोराचें म्हणणें आयकून** म्हाका बरें दिसलें.

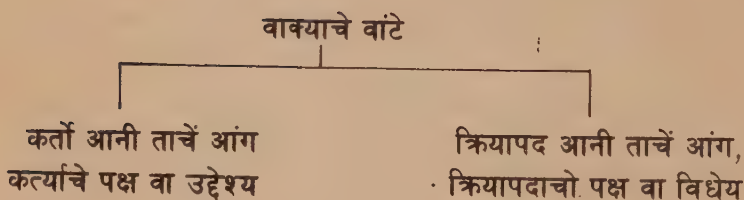
(iii) **मायेन थपथपिल्ले उले** ताच्या कानार पडत रावताले.

वाक्यांशांत जायत्या फावटी क्रियापदाचें रूप आसता. पुण हें रूप त्या उतरांपुज्यांचो अर्थ पुरो करूंक पावना. देखून्च अशा रूपाक अपूर्ण क्रियापद म्हणटात. अशीं रूपां (i) आनी (ii) हे देखींनी आयल्यांत. पयले देखींत **पळोवन** आनी दुसरे देखींत **आयकून** अशीं ही रूपां आसात. ती आपुण जावन उतरांपुज्यांचो अर्थ पुरो करूंक पावनात. देखून्च अशा उतरांपुज्यांक वाक्यांश म्हणटात.

२१८. वाक्याक दोन आंगां आसतात हें आमी पळयलां. हातूंतल्या दर एका आंगांत एक खास अशें उतर आसता. हें उतर त्या आंगांत सगळचांत म्हत्वाचें.

कर्त्याच्या आंगांत तें उतर **कर्तो** आसता जाल्यार क्रियापदाच्या आंगांत तें उतर **क्रियापद** आसता.

म्हणुनूच वाक्यांत **कर्तो** आनी **क्रियापद** हीं दोन सगळचांत म्हत्वाचीं उतरां आसतात.

वाक्यां

(i) तिणें आज म्हाका आकूळ पिकूळ केला.

(ii) फुडल्या आडचार तांबडयागुंज शेंकऱ्याचो व्हडलो कोंबो उबो रावन साद घालता.

(iii) शिटूक दोळचांच्या एका काळचा कुळकुळीत पोरान म्हळें, "बाप्पो."

(iv) शांबा नायकान आरमारीच्या खणांतलो एक पिकिल्लो फेणो काडून म्हज्या हातांत दिलो.

(v) म्हज्या भुरगेपणांत घरचीं मनशां म्हाका केळेकार म्हणटालीं.

उद्देश्य कर्तो आनी ताचें आंग	विधेय क्रियापद आनी ताचें आंग
(i) तिणें	आज म्हाका आकूळ पिकूळ केला.
(ii) तांबडचा गुंज शेंकऱ्याचो व्हडलो कोंबो	फुडल्या आडचार उबो रावन माद घालता.
(iii) शिटूक दोळचांच्या एका काळचा कुळकुळीत पोरान	म्हळें, 'बाप्पो.'
(iv) शांबा नायकान	आरमारीच्या सकयल्या खणांतलो एक पिकिल्लो फेणो काडून म्हज्या हातांत दिलो.
(v) घरचीं मनशां	म्हज्या भुरगेपणांत म्हाका केळेकार म्हणटालीं.

२१९. **एका** वा **चड** उतरांचें आसूं येता.

(i) **प्रसाद** पुस्तक वाचता.
(ii) **हांव** अनमनलों.
(iii) एक दीस **ती** वतली.

वयले देखींनी **प्रसाद, हांव, ती,** अशीं एकोडीं उतरांच त्या त्या वाक्यांचीं **कर्तो.**

(i) **प्रसाद, विनय** आनी **स्वाती** पुस्तकां वाचतात.
(ii) **गोरवां** आनी **म्हसरां** मळार चरतात.
(iii) **दादले, बायलो,** आनी **भुरगीं** फेस्ताक वतालीं.

हच्या देखींनी एकापरस चड उतरां त्या त्या वाक्यांत कर्तो.

कर्तो खंयच्याय रुपान आयलो जाल्यारूय मुळांत तो **नाम** आसता.
कर्तो आसपी उतरां अशीं आसूं येतात:

१. **नामः**

सोरोप बिळांत रावता.

सोरोपः कर्तो
सोरोपः नाम

२. **सर्वनामः**

हांव कश्ट करून जियेतां.

हांवः कर्तो
हांवः सर्वनाम

३. **विशेशणः**

ल्हान जाले म्हान.

ल्हानः कर्तो
ल्हानः विशेशण

४. **क्रियापदः** सादारण रूप

हांसप भलायेक बरें.

हांसपः कर्तो
हांसपः क्रियापदाचें सादारण रूप

५. **वाक्यांश:**

चड उलोवप मनशाक सोबना.

चड उलोवप: कर्तो

चड उलोवप: वाक्यांश

२२०. कर्तो नाम वा सर्वनाम आसता तेन्ना:

१. तो पयले विभक्तींत आसता, वा

२. तो तिसरे विभक्तींत आसता, वा

३. तो सविकरणी तिसरे विभक्तींत आसता, वा

४. तो चवथे विभक्तींत आसता.

अ. **नाम:**

१. **भुरगो** शाळेंत वता.

भुरगो: कर्तो: पयली विभक्ती

२. **भुरग्यान** अभ्यास केलो.

भुरग्यान: कर्तो: तिसरी विभक्ती

३. **भुरग्याच्यान** अभ्यास करूं येता.

भुरग्याच्यान: कर्तो: सविकरणी तिसरी विभक्ती

४. **भुरग्याक** अभ्यास करीन दिसता.

भुरग्याक: कर्तो: चवथी विभक्ती.

आ. **सर्वनाम:**

१. **तो** खेळूंक गेला.

तो: कर्तो: पयली विभक्ती

२. **ताणें** खेळपाचें सोडलें.

ताणें: कर्तो: तिसरी विभक्ती

३. **ताच्यान** खेळूं येता.

ताच्यान: कर्तो: सविकरणी तिसरी विभक्ती

४. **ताका** खेळूंक जाय.

ताका: कर्तो: चवथी विभक्ती

२२१. अकर्मक क्रियापदाचो तसोच सकर्मक क्रियापदाचो कर्तो पयले विभक्तींत आसता. फकत सकर्मक क्रियापदाच्या पूर्णकाळी रुपांत तो तिसरे विभक्तींत आसता.

सकर्मक क्रियापद आशिल्लीं वाक्यां:

अ. अपूर्ण काळी रुपां

(i) **तो** काम करता.

(ii) **तो** काम करतालो.

कर्तो पयले विभक्तींत आसता.

आ. पूर्ण काळी रुपां

(i) **ताणें** काम केलां.

(ii) **ताणें** काम केलें.

(iii) **ताणें** काम केल्लें.

कर्तो तिसरे विभक्तींत आसता.

कांय क्रियापदांचो कर्तो चवथे विभक्तींत आसता.

	क्रियापद
१. **म्हाका** तूं जाय. **म्हाका** लाडू जाय.	**जाय**
२. **तांकां** सोरो नाका. **आमकां** सोरो नाका.	**नाका**
३. **तुमकां** आमगेर येवंक फावना? **आमकां** नाटक पळोवंक फावता.	**फावप**
४. **कोणाक** कोणाचें पडलां! **भक्ताक** फकत भक्तीचें पडलां.	**पडप**
५. कांय **मनशांक** समाजांत वागूंक कळना. बरेंबास्कळ कितें तें **शाण्या मनशाक** कळटा.	**कळप**
६. **आमकां** जायतें **कळटा** अशें **आमकां दिसता**. **आपणाक** दिसता आपुण शाणो.	**दिसप**

कांय क्रियापदां मुळांत अकर्मक आसतात. मात केन्ना केन्ना तीं सकर्मक कशीं जावन येतात. अशा वेळार कर्तो चवथे विभक्तींत आसता आनी क्रियापद कर्मावरीआशिल्ल्यां उतराच्या लिंगवचनाप्रमाण रुपां थारायता.

	क्रियापद
१. बायलेक **धुंवळ आयली**. भुरग्याक **जोर आयलो**.	**येवप**
२. तांकां **भूक लागल्या**. तुका कसलें **पिशें लागलां?**	**लागप**

अशीं क्रियापदां स्थिती दाखोवपी आसतात.

२२२. वाक्यांत क्रियापद **पूर्ण क्रियापद** आसूं येता वा **अपूर्ण क्रियापदाक** बरोबर घेवन जाल्लें जोड क्रियापद आसूं येता.

(i) **पूर्ण क्रियापद**

१. साडी न्हेसून हेमा देवळांत **गेलें.**

२. त्या दिसा तें आनंदाच्या मळबार भोंवडी **मारतालें.**

३. देवळांत पांयां पडून हेमा घरा **आयलें.**

हचा देखींतलीं क्रियापदां **पूर्ण क्रियापदां** आसात.

(ii) अपूर्ण रुपांक बरोबर घेवन जाल्लें **जोड क्रियापद**

१. आमच्या आड आशिल्ले लोकूय आतां आमचे विचार घेवन मुखार **वचूंक लागल्यात.**

२. तुमी तुमचे बुद्दिचो चिके उपयोग **करूंक जाय.**

हचा देखींनी क्रियापद **जोड क्रियापद** जालां.

२२३. क्रियापद अकर्मक वा सकर्मक आसता हें आमी आदीं पळयलांच. सकर्मक क्रियापदाक कर्म आसता हेंय आमी पळयलां. कर्म हें अशा क्रियापद आशिल्ल्या वाक्यांतलो क्रियापदाच्या आंगाचो मुखेल वांटो. हचाभायर आनिकूय जायतीं उतरां वा उतरांपुंजे क्रियापदाचें आंग जातात.

खंयचीं उतरां वा उतरांपुंजे क्रियापदाचें आंग जातात तें पारखूंक क्रियापदाक कांय प्रस्न केल्यार पुरो.

वाक्यः आवयन आपले धुवेक, तिच्यो आवडीच्यों म्हुण पयर बांदोडचा करणांत घालून नेवऱ्यो व्हेल्यो.

कर्ताः आवयन क्रियापदः व्हेल्यो

प्रस्नः	जापः क्रियापदाचें आंग
१. कितें व्हेलें?	नेवऱ्यो
२. कोणाक व्हेल्यो?	आपले धुवेक
३. कित्याक व्हेल्यो?	तिचे आवडीच्यो म्हुण
४. कशो व्हेल्यो?	करणांत घालून
५. केन्ना व्हेल्यो?	पयर
६. खंय व्हेल्यो?	बांदोडचा

२२४. कर्म पारखूंक क्रियापदाक चड करून **कितें** असो प्रस्न करचो पडटा.

१. भुरगो **लाडू** खाता.

२. म्हजें बाय **पुस्तक** वाचता.

वयल्या दोनूय देखींनी जापो कशो मेळटात त्यो पळोवया.

प्रस्नः	जापः	
कितें खाता?	**लाडू**	लाडूः कर्म
कितें वाचता?	**पुस्तक**	पुस्तकः कर्म

२२५. सकर्मक वाक्यांत जायत्या फावटी आनीक एक कर्म आसता. क्रियापदाची करणी आडवटयां जाचेर घडटा तें उतर हें दुसरें कर्म. ताका **पालवी** वा **गौण कर्म** म्हणटात.

१. आवय **पुताक** काणी सांगता.

२. आवय **धुवेक** फुलां दिता.

हचा वाक्यांनी **पुताक** आनी **धुवेक** हीं उतरां पालवी कर्म.

कोणाक असो प्रस्न क्रियापदाक केल्याउपरान्त जाप म्हुण हीं उतरां आमकां सांपडटांत. पालवी कर्म पारखुपाची ही रीत.

२२६. **कितें** आनी **कोणाक** अशे प्रस्न करून कर्म आनी पालवी कर्म पारखितात. अशें आसलें जाल्यारूय हेविशीं कांय बारीकसाणो आसात त्यो अशोः

(i) वाग कोलो धरता.

(ii) वाग कोल्याक धरता.

पयल्या वाक्यांतः

वाग धरताः कितें वा कोण?

: कोलो

: कोलो- **कर्म**

दुसऱ्या वाक्यांतः

वाग धरताः कोणाक?

: कोल्याक

: कोल्याक- **कर्म**

कोणाक असो प्रस्न विचारून जाप मेळटा तिका पालवी कर्म म्हणटात. हें आमी हे पयलीं पळयलां. पुण वयलें देखींत तें कर्म जाता. हाचें कारण कितें?

पालवी कर्म स्वतंत्रपणान वाक्यांत येना. तें कर्मावांगडाच येता. क्रियापदाची करणी आदीं सरळ घडटा आनी उपरान्त जाय जाल्यार आडवटयां घडटा. देखून कर्म आसलेबगर पालवी कर्म आसूं नजं.

कर्म आशिल्लें उतर मनीस वा मोनजात आसत जाल्यार **कितें** असो **प्रस्न करिनासतना कोण** असो प्रस्न करतात. अशें प्राणीवाचक उतर वाक्यांत **कर्म आसता** तेन्ना तें उतर दुसरे विभक्तींत आसता. आनी देखुनूच **कोणाक** असो **प्रस्न करचो** पडटा.

(i) कोलो **गाढवाक** फसयता.

(ii) ताणें **शेजाऱ्याक** नागयलो. ________________ कोणाक

(iii) माजर **हुंदराक** खाता.

(iv) कावळो **शेडुचाक** धरता.

पाठ सोळा
कारक संबंद

२२७. वाक्यांत येवपी नामां वा सर्वनामां चड करून क्रियापदांकडेन नातें वा संबंद दवरून येतात. आनी अशे संबंद दवरतना जायत्या फावटी तांच्या रुपांत कांय बदल घडटात. अशा संबंदांक **कारक संबंद** म्हणटात आनी उतरांच्या रुपांक **विभक्तीरुपां** म्हणटात.

कारक संबंद स आसातः

१. कर्तो
२. कर्म
३. करण
४. संप्रदान
५. अपादान
६. अधिकरण

२२८. **हचाभायर संबंद** आनी **संबोधन** अशीं उतरांमदलीं आनीक दोन नातीं आसात. पुण हीं नातीं करणेक लागून जायनाशिल्ल्यान तांकां कारक संबंद म्हणनासतना **उपपदार्थ** म्हणटात.

२२९. **कारक :१: कर्तो**

(i) अकर्मक क्रियापद आशिल्ल्या वाक्यांत **कर्तो** सदांच **पयले विभक्तींत** आसता.

बाबुलो धांवलो.
सवणें मळबांत उडटा.
रेंदेर माडार चडटालो.
पाटी पुस्तकां घेवन **भुरगो** शाळेंत गेलो.
दर्या वेळो पळोवंक **लोक** आशेतात.

(ii) सकर्मक क्रियापद आशिल्ल्या वाक्यांत क्रियापदाचीं पूर्णकाळी रुपां सोडलीं जाल्यार हेर सगळ्या रुपांनी **कर्तो पयले विभक्तींत** आसता.

बाबुलो आंबो खाता.
माजर दूद चाट्टालें.
भुरगो पुस्तक वाचतलो.
गाय दूद दिता.
पाडेली नाल्ल पाडटा.

(iii) सकर्मक क्रियापद पूर्णकाळी रूपांत आसता तेन्ना **कर्तो तिसरे विभक्तींत** आसता.

बाबुल्यान आंबो खाला.
माजरान दूद चाटलें.
भुरग्यान पुस्तक वाचिल्लें.
गायेन दूद दिलां.
पाडेल्यान नाल्ल पाडल्यात.

(iv) कर्तो **सविकरणी तिसरे** विभक्तींत आसता.

बाबुल्याच्यान आंबो खावं येता.
माजराच्यान दूद चाटूं येता
भुरग्याच्यान पुस्तक वाचूं येता.
गायेच्यान दूद दिवं येता.
पाडेल्याच्यान नाल्ल पाडूं येतात.

(v) कर्तो **चवथे विभक्तींत** आसता.

बाबुल्याक आंबो जाय.
माजराक दूद आवडटा.
भुरग्याक पुस्तक नाका.
गायेक खावड जाय.
पाडेल्याक नाल्ल पाडूंक कळटा.

कारक :१: कर्तो

कारक	**विभक्ती**	**विभक्तीरूप**
कर्तो	पयली	बाबुलो
	तिसरी	बाबुल्यान
	सविकरणी तिसरी	बाबुल्याच्यान
	चवथी	बाबुल्याक

कारक :२: कर्म

२३०. क्रियापद सकर्मक आसता तेन्नाच वाक्यांत **कर्म** येता. वाक्यांत जायत्या फावटी कर्माबरोबर गौण कर्म येता. पूण **कर्म** हें फक्त मुखेल कर्माविशींच आसता.

कर्म दोन विभक्तीरुपांत येवं येता.

(i) पयले **विभक्तींत**:

तो **नुस्तें** गरयता.

आमी **वाग** पळयला.
ते **मांस** खातात.
सवणें **शेड्डो** व्हरता.
ती **म्हस** पोसता.

(ii) दुसरे विभक्तींत:

तो **नुस्त्याक** धरता.
आमी **वागाक** पळयला.
ते **मांसाक** आफुडनात.
सवणें **शेड्डुचाक** व्हरता.
ती **म्हशीक** पोसता.
तो **तिका** पोसता.

कारक :२: कर्म

कारक	**विभक्ती**	**विभक्तीरूप**
कर्म	पयली	नुस्तें
	दुसरी	नुस्त्याक
		तिका

कारक :३: करण

२३१. **करण** म्हळचार साधन. जंय जंय उतर साधन म्हुण आयिल्लें आसता थंय थंय ताचो अर्थ **करण** जाता. **कित्यान** वा **कसो** अशे प्रस्न करून **करण** पारखूंक सोपें जाता.

(i) आमी **पांयांनी** चलतात.

कित्यान चलतात?
पांयांनी
कशे चलतात?
पांयांनी
पांयांनी : करण

(ii) ताणें जिवाण्याक **बडयेन** माल्लें.

कित्यान माल्लें?
बडयेन.
कशें माल्लें?
बडयेन
बडयेन : करण

(iii) बाजारांत **स रुपयांनी** किलो साखर विकतात.

कशी विकतात?

(स) रुपयांनी.

रुपयांनी : करण

(iv) तो **उतराक** खरो न्हय.

हचा वाक्यांत **उतराक** हें **उतरान** हचाच अर्थान वापल्लां. देखून **उतराक** हाचो कारक अर्थ **करण** जाता.

आनीक कांय देखी:

१. हांवें ताका एकाच **फाराक** उडयलो.

२. एका **थापटाक** तो आड पडलो.

कारक :३: करण

कारक	**विभक्ती**	**विभक्तीरूप**
करण	तिसरी	पांयांनी
	चवथी	उतराक

कारक :४: संप्रदान

२३२. सकर्मक क्रियापदाच्या वाक्यांत गौण कर्म आसता. तेन्ना त्या उतराचो कारक संबंद संप्रदान आसता.

(i) बापूय **भुरग्याक** काम सांगता.

भुरग्याक : संप्रदान

(ii) हांवें **ताका** पयशे दिले.

ताका : संप्रदान

(iii) आजी **नातरांक** काणयो सांगता.

नातरांक : संप्रदान

(iv) भुरगीं **आवयक** वावर करूंक दिनात.

आवयक : संप्रदान

संप्रदान कारक संबंद आशिल्लीं हीं उतरां **चवथे** विभक्तींत आसतात.

कारक :४: संप्रदान

कारक	**विभक्ती**	**विभक्तीरूप**
संप्रदान	चवथी	भुरग्याक

कारक :५: अपादान

२३३. दोन गजालींमदलो संबंद उकतो जावन त्यो एकामेकांक पयसावतात. तेन्ना अशा संबंदाक **अपादान** म्हणटात.

(i) **अपादान** कारक संबंदांत उतर चड करून **पांचवे विभक्तींत** आसता.

१. तो **मुंबयच्यान** आयलो.

२. पावस **कुपांपासून** पडटा.

(ii) उतर कांय फावटी **चवथे विभक्तींत** आसता.

१. हांव पयर **मुंबय (क)** गेल्लों.

२. तो **अमेरिकेक** गेला.

(iii) उतर कांय फावटी **सवे विभक्तींत** आसता.

१. **हातचें** सुटलें म्हणटकच तें मेळूंक कठीण.

२. **कमराचें** पडटलें म्हणून म्हाळ पै फाटल्यान लोक वताले.

कारक :५: अपादान

कारक	**विभक्ती**	**विभक्तीरूप**
अपादान	पांचवी	मुंबयच्यान
	चवथी	मुंबय (क)
	सवी	हातचें

कारक :६: अधिकरण

२३४. वाक्यांत करणी **खंय** आनी केन्ना घडटा हें दाखोवपी संबंदाक **अधिकरण** म्हणटात. सुवात आनी वेळ दाखोवपी उतरांचो कारक अर्थ देखून्च अधिकरण आसता.

(i) तो अख्खें **शार** भोंवलो.

खंय भोंवलो?
शार (शारांत/ शारभर)
शार: पयली विभक्ती

आनीक कांय देखी:

ताणें सगळें **घर** सोदलें पुण ताका सत्री मेळ्ळी ना.
गोंय भोंवन गोंयची सुंदरकाय ते पळयतात.

(ii) हे **वटेन** कांटे जायते आसात.

कांटे **खंय** आसात?
हे **वटेन.**
वटेन: तिसरी विभक्ती

आनीक कांय देखी:

एके **देगेन** ताणें कावथे रोयल्यात. दुसरे **कडेन** ताणे गार्फां घाल्यांत.

(iii) म्हज्या **हाताक** कांटो तोपला.

कांटो **खंय** तोपला?
हाताक.
हाताक: चवथी विभक्ती

आनीक कांय देखी:

तळाक बोंथो पडला.
कांय नुस्तीं वयर जाल्यार कांय **तळाक** पेंवतात.

(iv) तो **रातचो** न्हिदना.

तो **केन्ना** न्हिदना?
रातचो
रातचो: सवी विभक्ती

आनीक कांय देखी:

तो **दिसाचो** खेळटा.
पयलींचे लोक **सकाळचे** च्या पियेनासले.

(v) हांव **सकाळीं** उठ्ठां.

हांव **केन्ना** उठ्ठां?
सकाळीं
सकाळीं: सातवी विभक्ती

आनीक कांय देखी:

हांव **मडकय** रावतां.
तो **दिवचले** आसता.

कारक :६: अधिकरण

कारक	**विभक्ती**	**विभक्तीरूप**
अधिकरण	पयली	शार
	तिसरी	वटेन
	चवथी	तळाक
	सवी	रातचो
	सातवी	सकाळीं

उपपदार्थ

१. संबंद

२३५. गोंयचीं भुरगीं माथें वयर करून वावुरतलीं.

गोंयचीं हचा उतराचो संबंद **वावुरतलीं** हचा क्रियापदाकडेन येना. ताचो संबंद **भुरगीं** हचा उतराकडेन येता. हचा संबंदांत उतर **सवे विभक्तींत** आसता.

उपपदार्थ :१: संबंद

उपपदार्थ	**विभक्ती**	**विभक्तीरूप**
संबंद	सवी	गोंयचीं

२. उलो

२३६. शाण्या, गायेक सोड.

शाण्या हचा उतराचो संबंद दुसऱ्या खंयच्याच उतराकडेन येना. **सोड** हचा क्रियापदाकडेन संबंद येता तो **तूं** हचा सर्वनामाचो. वयल्या वाक्यांत **तूं** हो कर्तो लिपिल्लो आसा.

शाण्या म्हळचार शाण्याक मारिल्लो **उलो.**

असो उलो मारतात तेन्ना उल्याचे पयलीं कांय उतरां वापरतात. तीं अशीं:

(i) आपल्या वांगडचो वा आपलेपरस ल्हान आसत जाल्यार वापरपाचीं उतरां:

आरे (पुरुशलिंग)
आगो (नपुंसकलिंग/ स्त्रीलिंग)

आरे शाण्या	आगो लिना
आरे बाबू	आगो बाय
आरे भावा	आगो भयणी

(ii) आपलेपरस व्हड वा भोवमान करपाचो आसल्यार वापरपाचीं उतरां:

आगा (पुरुशलिंग)
आगे (स्त्रीलिंग)

आगा शाणेमाम	**आगे** व्हनीबाय
आगा मेस्ता	**आगे** शामाय
आगा धनया	**आगे** भाटकान्नी

(iii) भोवमान करूंक नांवाआदीं वा उपरान्त **बाब** वा **बाय** लायतात.

१. भुरगो आसत जाल्यार आदीं:

बाब सॅबी	बाय रीटा
बाब रोहंन	बाय स्वाती
बाब युसूफ	बाय डायना

२. जाणटो आसत जाल्यार उपरान्त:

रामनाथबाब	रोझीबाय
ज्योकींबाब	शांताबाय
हसनबाब	ताईबाय

(iv) उलो आशिल्ल्या वाक्यांनी वाक्य सोंपतना कांय उतरां वापरतात. तीं अशीं:

१. आपल्या वांगडच्या वा आपलेपरस ल्हानांक लेखून:

मरे, रे (पुरुशलिंग)

मगो, गो (स्त्रीलिंग/ नपुंसकलिंग)

आरे शाण्या, तुका हांव सांगतां तें समजता **मरे**?

आगो लिना, तुका हें हांवे जायत्या फावटी सांगलां **मगो**.

आरे शाण्या, मन लावन शिकचें **रे**.

आगो शेंवत्या, तुवें फुलत रावचें **गो**.

२. आपलेपरस व्हडांक लेखून वा भोवमान करूंक वाक्य सोंपतना वापरतात तीं उतरां अशीं:

मगा, **गा**, (पुरुशलिंग)

मगे, **गे** (स्त्रीलिंग)

मूं (पुरुशलिंग/स्त्रीलिंग)

आगा राया, आमकां सुसेगूच ना **मगा**!

आगे शामाय, आमगेर दोशी धाडटली **मगे**?

आगा राया, आमकां कोण राखतलो **गा**?

आगे शामाय, तुवें सुसेग घेवचो **गे**!

राया, शामाय, हांव सांगतां तें तुमकां कळटा **मूं**?

पाठ : सतरा
अन्वय

२३७. क्रियापदांचो संबंद नामांकडेन येता. तेच भाशेन नामांचोय आपले मदीं संबंद येता. नामाच्या पुरुश-लिंग-वचनाक लागून क्रियापदांची वा त्या उतरांकडेन संबंद आयिल्ल्या हेर उतरांचीं तशीं रुपां जातात. हे रितीक **अन्वय** म्हणटात.

२३८. क्रियापद अकर्मक आसता तेन्ना ताचें रूप कर्त्याचो पुरुश, लिंग आनी वचन हचा तीन आंगांप्रमाण जाता.

पुरुशः पयलो पुरुशः

हांव खेळटां
हांव खेळटालों
हांव खेळटलों

दुसरो पुरुशः

तूं खेळटा
तूं खेळटालो
तूं खेळटलो

तिसरो पुरुशः

तो खेळटा
तो खेळटालो
तो खेळटलो

लिंगः पुरुशलिंगः

हांव **खेळटालों**
हांव **खेळ्ळों**
हांव **खेळटलों**

स्त्रीलिंगः

हांव खेळटालीं
तूं खेळ्ळी
ती खेळटली

नपुंसकलिंगः

हांव खेळटालें
तूं खेळ्ळें
ते खेळटलें

वचनः एकवचन

हांव खेळटालों

तूं खेळ्ळो

तो खेळटलो

भोववचन

आमी खेळटाले

तुमी खेळ्ळे

ते खेळटले

२३९. क्रियापद सकर्मक आसता तेन्ना पूर्णकाळी आनी कांय विध्यर्थी रुपां सोडलीं जाल्यार हेर सगळीं रुपां कर्त्याचो पुरुश, लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जातात.

(i) पुरुशलिंग : हांव खातालों

स्त्रीलिंग : हांव खातालीं

नपुंसकलिंग : हांव खातालें

(ii) एकवचन : हांव खातालों

भोववचन : आमी खाताले

एकवचन : हांव खातालें

भोववचन : आमी खातालीं

२४०. सकर्मक क्रियापदाच्या पूर्णकाळांतलीं रुपां **कर्माचें** लिंग आनी वचन हांचेप्रमाण जातात.

हांवें **आंबो खालो.**

ताणें **नेवरी खाली.**

तुवें **केळें खालें.**

हांवें **आंबे खाले.**

ताणें **नेवऱ्यो खाल्यो.**

तुवें **केळीं खालीं.**

२४१. क्रियापदाचो अन्वय कर्त्याकडेन आसता तेन्ना कर्तो एकापरस चड उतरांचो आसल्यारः

(i) सगळीं उतरां पुरुशलिंगी आसतात तेन्ना क्रियापद **पुरुशलिंगी** आनी **भोववचनी** जाता.

१. **बापूय** आनी **पूत** बाजारांत **भोंवले.**

२. **राम** आनी **लक्ष्मण** रानांत **गेले** तेन्ना लोकांक रडूंक आयलें.

३. **आंबे, पणस, काजू, लागले** म्हणटकच मन धादोसभरीत जाता.

४. शिंवासना भोंवतणी जायते दूत हात जोडून उबे आसले. तातूंत **गाब्रिएल, मिंगेल, राफाएल, इस्राफेल** आनी **इस्राएल** (हे) मुखेल **आसले.**

(ii) सगळीं उतरां स्त्रीलिंगी आसतात तेन्ना क्रियापद स्त्रिलिंगी आनी भोववचनी जाता.

१. **गायो, म्हशी, बोकड्यो** मळार **चरताल्यो.**

२. **तिच्यो धुवो** आनी **सुनो** गजाली **करताल्यो.**

३. वारो व्हांवतालो तशो **केळी** आनी **माडयो** आपल्याच नादांत **धोलताल्यो.**

४. त्या वरसा पावस पडलो ना आनी **बांयो** आनी **न्हंयो** आटून गेल्यो.

(iii) सगळीं उतरां नपुंसकलिंगी आसतात तेन्ना क्रियापद **नपुंसकलिंगी** आनी **भोववचनी** जाता.

१. हे बुट्टेंत **मनशां** ('मनशां' ह्या उतरांत बायलो आनी भुरगीं हांचो आसपाव जाल्ल्यान हें उतर नपुंसकलिंगी) **सावदां, सवणीं** आनी **जिवाणीं** घुस्मटून **मेलीं.**

२. **सुणीं** आनी माजरां **धांवलीं** तशीं सगळीं जाणां हांसूंक लागलीं.

(iv) कसलींय उतरां आसून तातूंत एकपसून उतर स्त्रीलिंगी आसलें जाल्यार क्रियापद नपुंसकलिंगी आनी भोववचनी जाता.

१. **अँथनी, ताची बायल** आनी **तिचो भाव** भोंवंक **गेलीं**

२. त्या राजाचो बोवाळ आयकून सगळे **चाखरमाने दादले-बायलो** धांवन **आयलीं.**

३. कांय म्हयन्यांच्या अंतरान **ताचीं आवय- बापूय** भायर **पडलीं.**

(v) वेगळ्या वेगळ्या लिंगांत उतरां आसलीं जाल्यार क्रियापदाक जें उतर लागींचें आसता ताच्या लिंग-वचनाप्रमाण क्रियापदाचें रूप थारता.

१. ताका सोरोप, विंचू आनी **सुर्णी चाबतार्ली.**
२. कावळे, नातकां, गीद आनी **गांजील** ताका **पिडटाले.**
३. ते न्हंयेंत रगत आनी **पूं व्हांवतालो.**
४. तिच्या धडांनी हाडकांच्यो राशी आनी रगतमांसाचो **बांबर भरिल्लो.**
५. भितर मोटीं मोटीं मानगीं आं करून बशिल्लीं आनी कांसव आनी **जळवो हुळहुळटाल्यो.**

२४२. क्रियापदाचो अन्वय कर्माकडेन आसता तेन्ना: कर्म एकापरस चड उतरांचें आसता तेन्ना हचा उतरांतल्या निमाण्या उतराचें जें लिंग- वचन तेंच क्रियापदाचें जाता.

१. ताणें तुमचे चाखरेक दीस, रात, चंद्र, सूर्य, नक्षत्रां आनी **समुद्र दिला.**

२. ताणें तुमचे खातीर धर्तरी आनी **मळब रचलें.**

३. तांचो सांबाळ करपाक ताणें दीस आनी **रात** लेगीत **पळयली ना.**

४. परंत तो अकस्मात रांदनींत उजो- **आग पेटोंवची** बंदिस्ती करीत म्हणपाचें कोणाच्या सप्नांतूय येवंक नासलें.

२४३. नाम (सर्वनाम) आनी विशेशण हांचो अन्वय.

(i) नामाक जोडून विशेशण वा सर्वनामिक विशेशण येता तेन्ना तें नामाच्या लिंग- वचनाप्रमाण आपलें लिंग- वचन थारायता. **ओ** स्वरान सोंपिल्ल्या सगळ्या विशेशणांक हो नेम लागू जाता.

१. जंय **सासणाचो वसंतरुतु.**

२. आमची **येवजणी वांजुट्टी,** देखून **असले गिरे** संवसारांत आसचे नात अशें आमकां दिसता.

३. **आमचे सारके दुबळे** निर्मणीचेर **मोटी हावळ** आयल्या.

४. शेंड्यावयल्या दांड्यांनी ती न्हवऱ्यांवांगडा **फुलयल्ले**

मोटे व्हडल्ले उबे सत्रेसारकीच दिसताली.

टीपः स्त्रीलिंगी नाम सामान्य रुपांत आसता तेन्ना ताका जोडून आयिल्लें विशेशण **ए** स्वरान सोंपता.

(ii) वाक्यांत विधी विशेशण येता तेन्ना तें कर्त्याच्या लिंग-वचनाप्रमाण आपलें रूप थारायता.

१. **कावळे** खंय एका काळार **धवे** आशिल्ले.

२. वचत थंय **आंबे पिके** दिसताले.

३. आमचें **बाय** शिकतच **'शाणें** जातलें.

४. **खांबे** कशे ते **उबे** आशिल्ले.

(iii) विशेशण वा सर्वनामिक विशेशण एकापरस चड नामांक लागता तेन्ना ताका लागीं आशिल्ल्या नामाच्या लिंग-वचनाप्रमाण तें आपलें लिंग- वचन थारायता.

१. बुद्धिच्या बळग्यान ताणें **आपले राखणेची** आनी सुखाची कितलीशीच मांडणी केल्या.

हे देखींत राखण हें उतर स्त्रीलिंगी आनी सुख हे नपुंसकलिंगी. दोगांयकूय सामान्यरुपांत येवचें पडलां. **आपलें** हचा सर्वनामिक विशेशणाक देखुनूच **राखण** हचा लागींच्या स्त्रीलिंगी नामाक लागून आपलें रूप **ए** स्वरी करचें पडलें.

२. यज्ञ यागांत **जीं लाकडां**, सावदां, समिधा आनी उदक पडटा तांचींच तीं मनशां जावन पेल्या लोकांत यज्ञ करतल्या लोकांक खातात.

३. तुमी जिते आसतनाय **तुमचो जीव** - नांव पोखरचो उद्योग तांणी एकसारको चलयला.

२४४. संबंदी अव्यय येतना घडपी अन्वय.

(i) नामामुखार संबंदी अव्यय येवचेपयलीं नामाचें सामान्यरूप जाता.

मनीस	मनशा	मनशा कडेन
लोक	लोकां	लोकां मदीं

(ii) पुरुश सर्वनामामुखार संबंदी अव्यय येता तेन्ना हें सर्वनाम आपल्या सवे विभक्तींतल्या रुपांत येता आनी उपरान्त **ए** स्वरान सोंपता.

हांव	म्हजो	म्हजे कडेन
तूं	तुजो	तुजे खातीर
तो	ताचो	ताचे पसत
आमी	आमचो	आमचे मदीं
तुमी	तुमचो	तुमचे सरीं
ते	तांचो	तांचे बगर

(iii) संबदी अव्यय साधीत (घडयल्लें) आसलें जाल्यार ज्या नामापसून तें तयार जालां त्या नामाच्या लिंगाप्रमाण सवे विभक्तींतलें सर्वनाम आपलें रूप थारायता.

	नाम	साधीत संबंदी अव्यय
पु.लि.	वांगड	वांगडा
	तळ	तळा
स्त्रीलि.	भास	भाशेन
	फाट	फाटीं
	फूड	फुडें
न.लिं.	मूख	मुखार
	पोंद	पोंदा

२४५. पुरुशलिंगी आनी नपुंसकलिंगी उतरांचें सामान्यरूप **आ** स्वरान सोंपता जाल्यार स्त्रीलिंगी उतरांचें **ए** स्वरान सोंपता. (प.वि. १८८, १८९)

देखून ज्या सर्वनामांमुखार वयलीं साधीत अव्ययां येतात तेन्ना तीं सर्वनामां त्या त्याप्रमाण **आ** वा **ए** स्वरान सोंपतात.

म्ह**ज्या** वांगडा
म्ह**जे** फाटीं
म्ह**ज्या** मुखार
तु**ज्या** वांगडा
तु**जे** भाशेन
तु**ज्या** मुखार
ता**च्या** तळा
ता**चे** भाशेन
ता**च्या** पोंदा

२४६. विभक्तींक लागून घडपी अन्वय.

(i) उतर सवे विभक्तींत आसता तेन्ना जाका लागून ही विभक्ती जावची पडली त्या उतराच्या लिंग-वचनाप्रमाण ताचें रूप जाता.

ए. व. पाडयाचो खूर (खूरः पुरुशलिंग)
पाडयाची शेंपडी (शेंपडीः स्त्रीलिंग)
पाडयाचें शींग (शींग : नपुंसकलिंग)
भो. व. पाडयांचे खूर
पाडयांच्यो शेंपडयो
पाडयांचीं शिंगां

(ii) अ. उतर जेन्ना खंयच्याय विभक्तींत आसता तेन्ना ताचेबरोबर येवपी विशेशणाचें रूप त्या नामाच्या सामान्य रुपावरी घडटा.

धवो घोडो
धव्या घोडयाक
घोडयान
घोडयाच्यान ....
धवी बोकडी
धवे बोकडेक
बोकडेन
बोकडेच्यान....
काळें सुणें
काळया सुण्याक
सुण्यान
सुण्याच्यान....

आ. संबंदी अव्यय नामामुखार येतना नामाचें जशें सामान्यरूप जाता तशेंच नामावरी घोळपी विशेशणाचेंय जाता.

१. काळया पाडयाखातीर तण हाड.
काळयाखातीर तण हाड.
२. शाण्या मनशाभाशेन आपणें चलचें.
शाण्याभाशेन आपणें चलचें.
३. ते पिशे बायलेकडेन उलोवं नाकात.
ते पिशेकडेन उलोवं नाकात.

पाठ : अठरा

प्रयोग

२४७. वाक्यांत क्रियापद कर्त्याक, वा कर्त्याक आनी कर्माक बरोबर घेवन **घोळटा. कांय** क्रियापदां अकर्मक आसतात. कांय सकर्मक आसतात. वाक्यांत क्रियापदाचें **रूप** जाता तें अशें:

अ. कर्त्याच्या पुरुश-लिंग-वचनाप्रमाण.

आ. कर्माच्या लिंग- वचनाप्रमाण.

इ. कर्त्याक आनी कर्माक कुशीक दवरून निखटें तिसरो पुरुशी नपुंसकलिंगी एकवचनी.

क्रियापदाचें रूप जावपाचे हे चालीक **प्रयोग** म्हणटात.

प्रयोग **तीन** आसात:

अ. **कर्तरी प्रयोग**

आ. **कर्मणी प्रयोग**

इ. **भावे प्रयोग**

अ. कर्तरी प्रयोग

२४८. क्रियापद कर्त्याच्या पुरुश- लिंग- वचनाप्रमाण रूपां धरता. कर्त्याप्रमाण क्रियापद **रूप** धरता देखून हचा प्रयोगाक **कर्तरी प्रयोग** म्हणटात.

हचा प्रयोगांत:

(i) अकर्मक क्रियापदाचीं सगळीं रूपां येतात.

(ii) सकर्मक क्रियापदाचीं पूर्णकाळी रूपां सोडून हेर सगळीं रूपां येतात.

(i) अकर्मक क्रियापदाचीं रूपां:

तो घरा **गेलो**	**ते** घरा **गेले**
ती घरा **गेली**	**त्यो** घरा **गेल्यो**
तें घरा **गेलें**	**तीं** घरा **गेलीं**

(ii) सकर्मक क्रियापदाचीं पूर्णकाळी सोडून हेर रूपां:

तो आंबो **खातलो**	**ते** आंबो **खातले**
तो पोपाय **खातलो**	**ते** पोपाय **खातले**
तो पेर **खातलो**	**ते** पेर **खातले**
ती आंबो **खातली**	**त्यो** आंबो **खातल्यो**
ती पोपाय **खातली**	**त्यो** पोपाय **खातल्यो**
ती पेर **खातली**	**त्यो** पेर **खातल्यो**

तें आंबो **खातलें** | **तीं** आंबो **खातलीं**
तें पोपाय **खातलें** | **तीं** पोपाय **खातलीं**
तें पेर **खातलें** | **तीं** पेर **खातलीं**

२४९. हचा प्रयोगांत कर्तो सदांच **पयले विभक्तींत** आसता. क्रियापद सकर्मक आसता तेन्ना **कर्म पयले विभक्तींत** आसता. पुण कर्म प्राणीवाचक उतर आसता तेन्ना तें दुसरेय विभक्तींत आसूं येता.

वाग एक **हरण** खाता.
वाग एका **हरणाक** खाता.

कोंबी **कीड** खाता.
कोंबी **किडीक** खाता.

कावळो **शिल्ली** व्हरता.
कावळो **शिल्लेक** व्हरता.

कर्तरी प्रयोगाच्यो कांय देखी:

१. **स्वाती आनी चित्रा** सांगातान **उदेतात.**
२. **कावळो** उदक हाडपाक **गेलो.**
३. ग्रीस देशांत **जेझन नांवाचो राजा** राज्य **करतालो.**
४. ओडलायण्या केंसांची एक **द्रौपदी आशिल्ली** आनी दुसरी खंय वसिष्ठाची बायल अरुंधती.

आ. **कर्मणी प्रयोग**

२५०. क्रियापद सकर्मक आसता तेन्नाच हो प्रयोग घडटा. हचा प्रयोगांत क्रियापद कर्माच्या लिंग- वचनाप्रमाण आपलीं रुपां थारायता. हें **पूर्णकाळी** रुपांच्या वेळार घडटा. तशेंच तें कांय **विध्यर्थी** रुपांच्या वेळारूय घडटा.

१. पूर्णकाळी रुपां:

ए. व.	भो. व.
(i) ताणें **आंबो खाला**	ताणें **आंबे खाल्यात**
ताणें **पोपाय खाल्या**	ताणें **पोपायो खाल्यात**
ताणें **पेर खालां**	ताणें **पेरां खाल्यांत**
तिणें **आंबो खाला**	तिणें **आंबे खाल्यात**
तिणें **पोपाय खाल्या**	तिणें **पोपायो खाल्यात**
तिणें **पेर खालां**	तिणें **पेरां खाल्यांत**

(ii) ताणें **आंबो खालो**	ताणें **आंबे खाले**
ताणें **पोपाय खाली**	ताणें **पोपायो खाल्यो**
ताणें **पेर खालें**	ताणें **पेरां खालीं**
तिणें **आंबो खालो**	तिणें **आंबे खाले**
तिणें **पोपाय खाली**	तिणें **पोपायो खाल्यो**
तिणें **पेर खालें**	तिणें **पेरां खालीं**
(iii) ताणें **आंबो खाल्लो**	ताणें **आंबे खाल्ले**
ताणें **पोपाय खाल्ली**	ताणें **पोपायो खाल्ल्यो**
ताणें **पेर खाल्लें**	ताणें **पेरां खाल्लीं**
तिणें **आंबो खाल्लो**	तिणें **आंबे खाल्ले**
तिणें **पोपाय खाल्ली**	तिणें **पोपायो खाल्ल्यो**
तिणें **पेर खाल्लें**	तिणें **पेरां खाल्लीं**

२. विध्यर्थी रुपां:

ताणें **आंबो खावचो**	ताणें **आंबे खावचे**
ताणें **पोपाय खावची**	ताणें **पोपायो खावच्यो**
ताणें **पेर खावचें**	ताणें **पेरां खावचीं**
तिणें **आंबो खावचो**	तिणें **आंबे खावचे**
तिणें **पोपाय खावची**	तिणें **पोपायो खावच्यो**
तिणें **पेर खावचें**	तिणें **पेरां खावचीं**

२५१. कर्मणी प्रयोगांत **कर्तो तिसरे विभक्तींत** आसता आनी **कर्म पयले विभक्तींत** आसता. पुण कर्म प्राणीवाचक उतर आसलें जाल्यार तें **दुसरे विभक्तींतूय** आसूं येता.

(i) वागान **रेडो खालो.**
वागान **रेडयाक खालो.**

(ii) वागान **म्हस खाली.**
वागान **म्हशीक खाली.**

(iii) वागान **रेडूक खालें.**
वागान **रेडकाक खालें.**

२५२. **उं** वा **ऊंक** कूस लागून जाल्लें धातूविशेशण अव्यय, पालवी क्रियापदाक घेवन घोळटा तेन्ना सवे विभक्तींत आशिल्लो कर्तो पयले विभक्तींत

आशिल्लेवरी सामान्यरूप घेता आनी ताका तिसरे विभक्तीचें **न** कूस लागता.

नामः **वाग**

सवी विभक्तीः **वागाचो**

पयले विभक्तीवरी जावन सामान्यरूपः **वागाच्या**

तिसरे विभक्तीचें **न** कूस लागूनः **वागाच्यान**

वाग- वागाचो- वागाच्या - वागाच्यान

(i) वागाच्यान रेडो मारूं येता.,
वागाच्यान रेडयाक मारूं येता.

(ii) वागाच्यान रेडे मारूं येतात.
वागाच्यान रेडयांक मारूं येतात.

वयल्या वाक्यांनी **वागाच्यान** हो कर्तो. तो सविकरणी तिसरे विभक्तींत आसा.

कर्मणी प्रयोगाच्यो कांय देखीः

१. तिणें सर्गांतलो **एक व्हडलो रूख** कातरून जेझनाक भेट म्हुण धाडून **दिलो.**
२. आर्गो मेस्तान त्याच रुखाचें **एक व्हड तारूं** बांदून **काडलें.**
३. बेरेनिसेन त्याच खिणाक **केंस** कातरून देवतेक **ओंपले.**
४. एक खेपे ताणें भगिरथाभशेन **एक काम केलें.**
५. तिडकीन ताणें **शाल** भिरकावन **माल्ली.**
६. ताणें सडसडीत रानांतलीं **झाडां-पेडां** हुमटावन **हाडलीं.**
७. थंय वाटेर व्हडेकारांनी **ताका लुटलो.**

कांय आडवादः

जेवप, पिवप, शिकप, ओंकप अशीं कांय सकर्मक क्रियापदां अकर्मक क्रियापदांवरी घोळटात.

जेवपः

हांव शीत **जेवलों**
ते शीत **जेवले**

पिवपः

तूं (पु.) दूद **पिलो**
तूं (स्त्री) दूद **पिली**
तें दूद **पिलें**

शिकपः

तो गणीत **शिकलो**
तें गणीत **शिकलें**
तुमी (न.) गणीत **शिकलीं**

ओंकपः

तो रगत **ओंकलो**
ती रगत **ओंकली**
ते रगत **ओंकले**

इ. भावे प्रयोग

२५३. भावे प्रयोगांत क्रियापदाचें रूप कर्त्याचेरूय आदरिल्लें नासता आनी कर्माचेरूय आदारिल्लें नासता. तें पुराय स्वतंत्र अशें तिसरो पुरुशी नपुंसकलिंगी एकवचनी उरता.

हचा प्रयोगांत कर्तो तिसरे विभक्तींत आसता.

२५४. क्रियापद अकर्मक आसतना वाक्य भावे प्रयोगांत आसूं येता.तेच भाशेन तें सकर्मक आसता तेन्नाय भावे प्रयोगांत आसूं येता. हचाचखातीर भावे प्रयोगाच्यो दोन परी आसात अशें म्हणटातः

१. अकर्मक भावे प्रयोग
२. सकर्मक भावे प्रयोग

१. अकर्मक भावे प्रयोगाच्यो कांय देखीः

(i) ताणें हांसचें
तिणें हांसचें
तांणी हांसचें

(ii) तुवें खूब भोंवचें
तुमी खूब भोंवचें

(iii) ताणें जाय जाय थंय वचचें
तांणी जाय जाय थंय वचचें
तुमी जाय जाय थंय वचचें

२. सकर्मक भावे प्रयोगाच्यो कांय देखीः

(i) ताणें खावचें
तिणें खावचें
तांणी खावचें

(ii) तुवें खूब वाचचें
तुमी खूब वाचचें
(iii) तुवें बरोवचें
तुमी बरोवचें
तांणी बरोवचें

२५५. वाक्यांत कर्म स्पश्टपणान दाखयल्लें आसता तेन्ना वाक्य भावे प्रयोगांत आसना.

(i) ताणें लाडू खावचो
तिणें लाडू खावचो
तांणी लाडू खावचो

ताणें पोपाय खावची
तांणी पोपाय खावची

(ii) तुवें कविता वाचची
तुवें पत्र वाचचें
तुमी चिटी वाचच्यों

(iii) तुवें पुस्तक बरोवचें
तुमी पुस्तकां बरोवचीं
तांणी चिटी बरोवच्यो

भावे प्रयोगाच्यो कांय देखी:

१. मृग दिश्टी पडटा तेन्ना बाणरज ताच्याकडेन **पळोवचें**.
२. चिरंगटून तें खोमशेंत **रिगचें**.
३. थंय सोमरस पियेतल्या गंधर्वांवांगडा हुस्क्या-मेकळें **नाचचें** आनी **खेळचें**. थंय रथार बसून **भोंवचें** आनी पांखां लावन सुकण्याभाशेन भुर्रकरून सर्गभर **उडचें**.

पाठ एकोणीस

अव्यय

२५६. नाम, सर्वनाम, विशेशण आनी क्रियापद हीं उतरां पुरुश- लिंग- वचन वा विभक्तींक लागून बदलतात. तांच्यांत **व्यय** जाता. म्हणजेच तांच्यांत विकार घडटा. देखून अशा उतरांक **विकारी** म्हणपाची चाल आसा.

२५७. हचा उतरांभायर आनिकूय उतरां भाशेंत घोळटात. तांच्यांत वयर सांगिल्ले बदल घडनात. तीं जशाक तशीं उरतात. तांच्यांत **व्यय** जायना. देखुनूच तांका **अव्यय** म्हणटात. तांच्यांत विकार घडना हचाखातीर तांकां **अविकारी** म्हणपाची चाल आसा.

अव्ययां चार तरांचीं आसात:

१. क्रियापद आनी विशेशण हांच्या अर्थाची व्याप्ति दाखोवपी. ताकां **क्रियाविशेशण अव्यय** म्हणटात.

२. नामाचो वा सर्वनामाचो संबंद ताच्या फुडल्या उतराकडेन करपाखातीर तेचभाशेन क्रियापदांचो सबंद जोडपाक आनीक एक उतर उपकारावचें पडटा. हें उतर चड करून पयल्या उतराचोच वांटो कशें जावन येता.

   अशा अव्ययाक **संबंदी अव्यय** म्हणटात.

३. उतरां वा वाक्यां जोडूंक वेगळीं उतरां उपकारावचीं पडटात. हीं उतरां **जोडपाचें** काम करतात.

   देखून तांकां **जोड अव्ययां** म्हणटात.

४. कांय उतरां उमाळे दाखोवपी आसतात. तांकां **उमाळी अव्ययां** म्हणटात.

अव्यय

क्रियाविशेशण	संबंदी	जोड	उमाळी

अ. क्रियाविशेशण अव्यय

२५८. क्रियाविशेशण अव्यय चड करून क्रियापद वा विशेशणाचे पयलीं येता. तें हचा दोन उतरांची व्याप्ति दाखयता.

१. तो भोंवतलो.

तो **फाल्यां** भोंवतलो
तो **पयस** भोंवतलो
तो **बेगीन** भोंवतलो
तो **खूब** भोंवतलो

२.   तो **दिसाचो** भोंवतलो
तो **गांवांगांवांनी** भोंवतलो
तो **कपल** भोंवतलो!

२५९. पयले देखींत आयिल्लीं क्रियाविशेशणां **भोंवतलो** हचा क्रियापदाची व्याप्ति चार तरांनी दाखयतात.

केन्ना, खंय, कसो, कितलो, अशी ही क्रियापदाची व्याप्ति जाता. अशी व्याप्ति दाखोवपी हचा क्रियाविशेशणांक तशीं तशीं नांवां दिल्लीं आसात.

(i) **केन्ना** ही व्याप्ति दाखोवपी क्रियाविशेशण **काळ** दाखयता. म्हुण ताका **काळवाचक क्रियाविशेशण अव्यय** म्हणटात.

(ii) **खंय** ही व्याप्ति दाखोवपी क्रियाविशेशण **सुवात** वा **जागो (स्थळ)** दाखयता. म्हुण अशा क्रियाविशेशणाक **स्थळवाचक क्रियाविशेशण अव्यय** म्हणटात.

(iii) **कसो** ही व्याप्ति दाखोवपी क्रियाविशेशण **रीत** दाखयता. म्हुण अशा क्रियाविशेशणाक **रितीवाचक क्रियाविशेशण अव्यय** म्हणटात.

(iv) **कितलो** ही व्याप्ति दाखोवपी क्रियाविशेशणांतल्यान **संख्या** वा **परिमाण** कळटा. अशा क्रियाविशेशणाक **संख्यावाचक** वा **परिमाणवाचक क्रियाविशेशण अव्यय** म्हणटात.

हीं सगळीं क्रियाविशेशणां मुळांत स्वतंत्र म्हुण तांकां **सिद्ध**

२६०. दुसरे देखींत आयिल्लीं क्रियाविशेशणां वयल्या खंयच्याय तरी एका पंगडांत बसतात.पुण तीं स्वतंत्र न्हय. तीं दुसऱ्या उतरांवयल्यान घडल्यांत. देखून तांकां **साधीत** वा **घडयल्लीं** म्हणटात.

(i) **दिसाचो** — दीस हचा नामावयल्यान जाल्लें क्रियाविशेशण. तें काळ दाखयता.

(ii) **गांवागांवांनी** — गांव हचा नामावल्यान द्विरुक्तीन तयार जालां. म्हळचार **गांव** हें उतर दोनदां उपकारावन हें उतर घडयलां. हें क्रियाविशेशण अव्यय हांगा सुवात म्हळचार स्थळ दाखयता.

(iii) **कपल** — कपल हें नाम. पुण हांगा तें न्हयकार सुचयता.

१. सिद्ध क्रियाविशेशण अव्ययां

हीं जायतीं आसात. हांगा फकत म्हत्वाचीं तीं दिल्यांत.

२६१. काळवाचक क्रियाविशेशण अव्ययः

कालवाचकः   आज, आतां, आदीं आयज, उपरान्त, अंदू,
काल, केन्ना, जेन्ना, तेन्ना, निकतो,
पयर , पयलीं, परां, पोरूं,
फाल्यां, मागीर, रोखडो, सध्या,
व्हदळ, हेदोळ, केंदोळ, शेकीं,
येरवां, तेरवां.....

सातत्यवाचकः अजून, आयजकाल, सदां, सदांकाळ, सदीं...

आवृत्तीवाचकः परत परत, भोवन भोवन....

२६२. स्थळवाचक क्रियाविशेशण अव्ययः

आयल्यान, खंय, जंय, थंय (थिंगा)
पयस, पेल्यान (पयल्यान), मदीं, मदें,
लागीं, वयर, सकयल, सकल,
हंय, हांगा (हिंगा), हांगासर, हांगोर, हिणयां
हंयसर, थंयसर......

२६३. रितीवाचक क्रियाविशेशण अव्ययः

अशें, आपशीं, एकदम, ओगी,
कशें, जुस्त, तशें, तेपरी, तेभाशेन,
बराबर, बेगीन, बेश्टें,
मुद्दम, मुजरत,
ल्हवू, हळू, हेभाशेन....

२६४. **परिमाणवाचक वा संख्यावाचक क्रियाविशेशण अव्ययः**

अदीक, आनीक, इल्लें, उणें,
खूब, चड, चिके, जबर, जास्ती,
थोडें, मातसो, साबार.....

२६५. क्रियाविशेशणांच्या हचा चार मुखेल तरां भायर आनीक क्रिया-विशेशणां आसात तीं अशींः

हयकारीः
हय, हां, हूं

न्हयकारीः
ना, न्हय, न्हीं,न्हूं

दुभावीः
एकादलो, घडये.....

अंतर दाखोवपीः
पयस, परयान, लागीं, थंयसून, हांगासून

प्रस्नार्थीः
कसो, केन्ना, खंय

सर करपीः
परस

२६६. **साधीत क्रियाविशेशण अव्यय:**

नामसाधीत:

दिसाचो, रातचो....
सकाळीं, फांत्यार.....

विशेशणसाधीत:

एकठांय, चडसो, मोठ्यान....

धातूसाधीत:

नाचत, नाचतना, नाचून......

अव्ययसाधीत:

केन्नापासून, खंयच्यान, तेन्नाच्यान.....

१. तुमी **आज** आमकां बरे. पुण **फाल्यां** तशेच उरतले म्हुण सागूं नजं.
२. मनीस सोंसता. पुण **सदांकाळ** सोंसूंक कशें जातलें?
३. **भोवन भोवन** आमी सांगतात, कोंकणी शिकात.
४. कालच्याक **जंय** फायचीच वंय, आयलां **थंय** तें स्वातंत्र्य न्हय, तें स्वातंत्र्य न्हय.
५. कांय गजाली **आपशीं** मेळनात.
६. आगा **मातसो** राव. हांव **फाटीं** उल्लां.

आ. संबंदी अव्यय

२६७. उतरां उतरां मदलें संबंद जोडून दाखोवचें खातीर कांय दुसरीं उतरां उपकारायतात. अशा उतरांक **संबंदी अव्ययां** म्हणटात. हीं उतरां नामां, सर्वनामां आनी क्रियापदां हांच्या उपरान्त येतात. तीं उपरान्त येवचे पयलीं नाम, सर्वनाम आनी क्रियापद हांच्यांत कांय बदल घडटात:

१. **नाम** : सामान्यरुपांत येता.

(i) राम

रामा-

संबंदी अव्यय : **वांगडा** रामा**वांगडा**

(ii) पूत

पुता-

संबंदी अव्यय : **सरीं** पुता**सरीं**

(iii) धूव

धुवे-

संबंदी अव्यय : **लागीं**

धुवे**लागीं**

२.**सर्वनाम** : सवे विभक्तींत येता आनी हें रूप **ए** स्वरान सोंपता.

(i) हांव

म्हजो- म्हजे-

संबंदी अव्यय : **कडेन**

म्हजे**कडेन**

(ii) तूं

तुजो- तुजे-

संबंदी अव्यय : **पसत**

तुजे**पसत**

(iii) आमी

आमचो- आमचे-

संबंदी अव्यय : **सरीं**

आमचे**सरीं**

३. **क्रियापद :**

(i) क्रियापदाचें सादारण रूप **आ**कारान्त जाता.

घडप घडपा-

नडप नड़पा-

व्हरप व्हरपा-

घडपा**पसत**

नडपा**खातीर**

व्हरपा**आर्दी**

(ii) धातूक **चे** प्रत्यय लागता.

कर- करचे-

हाड- हाडचे-

सांग- सांगचे-

करचे**पसत**

हाडचे**खातीर**

सांगचे**आर्दी**

टीपः १) **आ, इ, उ, ए,** अशे सोंपपी धातूंक **व** आनी मागीर **चे** लागता.

खा-	खाव	खावचे	खावचेपसत
न्हा-	न्हाव	न्हावचे	न्हावचेपसत
दि-	दिव	दिवचे	दिवचेपसत
घे-	घेव	घेवचे	घेवचेपसत
धु-	धुव	धुवचे	धुवचेपसत

२) **यन** सोंपपी धातूंतल्या **य** चें **व** जाता आनी **व** उपरान्त **चे** लागता

लाय-	लाव	लावचे	लावचेखातीर
रोय-	रोय	रोवचे	रोवचेखातीर
चोय-	चोव	चोवचे	चोवचेखातीर

(iv) क्रियापदाचीं अतिपूर्ण काळी रुपां एकारान्त जातात.

खाल्लो	खाल्ले-
	खाल्लेवरी
पडिल्लो	पडिल्ले-
	पडिल्लेकडेन

२६८. संबंदी अव्ययां खूब आसात. तीं दोन तरांची आसातः (i) सिद्ध आनी (ii) साधीत

तातूंतलीं मुखेल अशींः

(i) **सिद्धः**

आदीं, आयल्यान,
कडे, कडेन,
खातीर, खाला, खायल्यान,
ठांय (थांय) तळा, थाकून, थान, थावन,
परियान, पसत, पासून, पेल्यान (पयल्यान),
परमणें,
बगर, बरोबर,
भायर, भितर,

मागल्यान, मागीर, मदीं, मदें,
लागीं, लेगीत, लेगून,
वाचून, वयल्यान, वयर, विणें, विरयत, वेर,
शिवाय
सान, सवें, सकल, सकयल, सयत, सरशीं, सरीं,
सटयां....

(ii) **साधीत:**

पोंदा, फाटल्यान, फाटीं,
फुडें, फुडल्यान,
मुखार, वांगडा,

इ. जोड अव्यय

२६९. दोन वा चड उतरां वा वाक्यां जोडपी अव्ययांक **जोड अव्ययां** म्हणटात. जोड अव्ययांच्यो दोन जाती आसात.

१. जोड वाक्यांत उपकारायिल्लीं अव्ययां. हांकां **जोडी अव्ययां** म्हणटात.

२. मिश्र वाक्यांत उपकारायिल्ली अव्ययां. हांकां **पालवी जोड अव्ययां** म्हणटात.

१. जोडी अव्ययां

(i) **संयोजक** म्हळयार **एकठावपी**

आनी

१. हांव **आनी** तो इश्ट.
२. तो थंय वतलो **आनी** बसतलो.

(ii) **विरोध दर्शक** म्हळयार **विरोध** दाखोवपी:

परंत, पुण, पुणून,
बगर, मात, तरी, तरीयपुण....

१. तो नाटकाक बेगीन गेल्लो **पुण** वेळार पावलो ना.
२. वाटेर ताका वाग मेळ्ळो **तरीयपुण** तो भियेलो ना.

(iii) **पर्यायवाचक** म्हळयार **हें** वा **तें** अशें दाखोवपी:

घडये, जांव.... जांव,
नाजाल्यार, वा....

१. आपलें स्वत्व आपणें राखचें **नाजाल्यार** दुसऱ्यांचे पांगी जावचें.
२.तूं यो **वा** ना यो, हांव वतलों.

(iv) **परिणाम बोधक** म्हळ्चार परिणाम दाखोवपी:

म्हणटकूच, म्हणून, म्हुण, म्हुणटोच,
देखून, तशें जाल्यार, हे पासून, हे पासत,
कित्याक तर....

१. एकठांय जियेले **हे पसत** बऱ्याक पावले.
२. ते सुवार्थ नाशिल्ले लोक आसले **देखून** ते व्हड जावंक पावले.

२. पालवी जोड अव्ययां

२७०. मिश्र वाक्यांत उपकारायिल्ल्या अव्ययांक पालवी जोड अव्ययां म्हणटात.

(i) **स्वरूप दर्शक-** कितें तें सांगपी:

म्हणचे, म्हळ्चार....

१. दादी भायर पडलो **म्हळ्चार** दादी हो संवसार सोडून गेलो.
२. दादीन बरें काळींग केल्लें **म्हणचे** दादीन जायतो दुडू केल्लो.

(ii) **संकेत दर्शक-** संकेत दाखोवपी:

जर, जरतर, जरीय, जरीयतर, जाल्यार,
जर.... तर,
तर

१. तूं कश्ट करशी **जाल्यार** सुखाक पावतलो.
२. **जर** तूं घरांत हात पांगरून बसलो **तर** तूं कांयच जोडूंक पावचो ना.
३. सगळेंच म्हाका तोंडाकडेन जाय म्हळें **तर** तें कशें जातलें!

(iii) **कारण दर्शक-** कारण वा हेतू दाखोवपी:

कारण, कित्याक,
देखून, म्हणून, म्हुण, तेपसून, त्याखातीर

१.कोंकणी आमची भास **देखून** ती आमी शिकूंक जाय.
२. बापूय बडयता **तेपसून** तो घरांत येना.
३. दुडू खूब जोडलो **म्हुण** मनीस मोटो जायना.

(iv) **सवलत दाखोवपीः**

अशें आसतना,

जरी, जरीयतर, जांव, जरीय जाल्यार, जाल्यारूय

जांव तर

१. हांवें ताका आमगेर राव म्हुण सांगलें **अशें आसतना** तो उठून गेलो.

२. तुका हांवें गरज लागल्यार पुस्तक व्हर म्हळें **तरी** तुवें तें व्हेलें ना.

(v) **सर करपीः**

इतलो.... कि, (इतको.... कि)

जितलो.... तितलो, (जितको... तितको)

१. आमचो बाबुलो **इतलो** मस्तो **कि** ताका पातयेवंक नजं.

२. दुडू **जितलो** बरो **तितलो** नो घातमारोच.

(vi) **काळ दाखोवपीः**

उपरान्त, जेन्ना.... तेन्ना, तेन्ना,

फाटल्यान, फुडल्यान, मागीर....

१. हांव आपयतां **तेन्ना** तुका येवंक कितें जालां?

२. पावस पडून गेलो, **उपरान्त** सगळेकडेन थंडाय जाली.

३. हांव आदीं हें सगळें जाग्यार घालतां **मागीर** तूं तुका जायतें कर.

ई. उमाळी अव्यय

२७१. मनीस उलयतना आपले उमाळे उकते करून सांगता. खोस, धादोस्काय, दुख, अजाप, आनंद अशे जायते उमाळे उकते करून दाखयतना तो कांय उतरां उपकारायता. हचा उतरांक हरशीं तसो अर्थ कांयच नासता. पुण उमाळचांबरोबर तीं येतात. आनी उमाळे कसले म्हणपाचें चड उकतें करून दाखयतात. उमाळचांबरोबर हीं उतरां येतात देखून तांकां **उमाळी अव्ययां** म्हणटात. तांकां **उद्‌गारवाचक अव्ययां** वा **केवलप्रयोगी अव्ययां** अशेंय म्हणटात.

कोंकणी मनशाच्या तोंडांतल्यान येवपी मुखेल उमाळी अव्ययां अशीं:

(i) **अजापः** अब्बा! आं! बापाय **म्हज्या**!

(ii) **खोशीः** वा! शाबास!

(iii) **दुखः** आरेरे! कटा कटा! आवयस! आवयगे! च्-च्!

(iv) **रागः** चीप! ओग्गी!

(v) **मान्यताय:** बरें! शाबास!

(vi) **अमान्यताय:** शे! एं! चे-चे!

(vii) **धेंगसो:** आर्रर्र!

(viii) **घाण:** शी! थूत! हाक-थूत!

(ix) **वीट: आंवंय!** आंवंय- आंवंय!

(x) **शुभाशूभ:** थु-थु थुमेकाल!

२७२. कांय उतरां **उमाळी** अव्ययांवरी वाक्यांनी येतात. तांकांय उमाळी अव्ययां म्हणटात.

(i) **नाम:**

देवा! म्हजेर हें अरीश्ट कित्याक हाडलें!

आवय! कितलें म्हणून हे सोंसप!

(ii) **विशेशण:**

बरें! आतां तरी शाणो जाल्यार जालो!

(iii) **क्रियापद:**

वच! तोंड दाखोवं नाका!

(iv) **क्रियाविशेशण अव्यय:**

अशें! ही गजाल म्हाका खबर नासली!

२७३. अशीं उतरां उमाळी आसूं येतात. तशींच वाक्यां वा वाक्यांश उमाळी आसूं येतात. तेन्ना तांकां उमाळी अव्ययांच कशीं मानतात:

(i) तुका समजना संवस्कृत भास, तुका समजना म्हात्रभास, **कर्माचो भोग!**

(ii) **बापाय गा म्हज्या!** हो राक्षेसी उपाय जालो.

पाठ वीस
धातूविशेशण

२७४. क्रियापदाच्या धातूक कुसां लागून करणी स्वतंत्ररुपान म्हळचार पूर्ण क्रियापद जावन घोळटा. हाचो विचार पयलीं जालाच तेच भाशेन तें काळांत आनी अर्थांत कशें बांदिल्लें आसता ताचोय विचार जाला.

पुण करणेचीं फकत हींच रुपां भाशेंत घोळटात अशें न्हय. धातूक कुसां लागून आनिकूय रुपां घोळिल्लीं दिश्टी पडटात. मात तीं स्वतंत्रपणान विधेयांत येनात. करणेची पूर्णताय दाखोवंक तांकां दुसऱ्या 'पूर्ण क्रियापदां'चो पालव घेवचो पडटा. अशा हचा करणेच्या रुपांक **धातूविशेशणां** म्हणटात. हांकांच **कृदंत** म्हणटात. तातूंतलीं कांय कर्म जावन नामावरी घोळटात वा क्रियाविशेशण जावन घोळटात.

धातूविशेशण

क्रियाविशेशण	नाम	पालवी क्रियापदांक बरोबर घेवन क्रियापद

२७५. धातूविशेशण क्रियाविशेशण अव्यय जाल्लें आसता.

(i) तो **तापून** गेलो.

तापून: धातूविशेशण
कसो गेलो?
तापून: क्रियाविशेशण अव्यय

(ii) तो **तापतकच** घरांत सगळें थंड जाता.

तापतकच: धातूविशेशण
केन्ना थंड जाता?
तापतकच: क्रियाविशेशण अव्यय

(iii) तो **तापतना** तांबडोगुंज जाता.

तापतना: धातूविशेशण अव्यय
केन्ना तांबडोगुंज जाता?
तापतना: क्रियाविशेशण अव्यय

(iv) तो **तापतां तापतां** थांबलो.

तापतां तापतां: धातूविशेशण अव्यय
केन्ना थांबलो?
तापतां तापतां: क्रियाविशेशण अव्यय

(v) तो **तापल्यार** वायट.

तापल्यार: धातूविशेशण अव्यय

केन्ना वायट?

तापल्यार: क्रियाविशेशण अव्यय

२७६. धातूविशेशण **नाम** जावन घोळटा.

(i) **तापप** बरें न्हय.

तापप: कर्तो

(ii) ताका **तापूंक** कळना.

तापूंक: कर्म

२७७. धातूविशेशण पालवी क्रियापदाक बरोबर घेवन **जोड क्रियापद** जावन घोळटा. हाकाच **संयुक्त क्रियापद** म्हणटात.

तो **तापत** आसता.

तापत हें धातूविशेशण **आस-** ह्या पालवी धातूक बरोबर घेवन जोड क्रियापद जाता.

तापत आसता- चलतो वर्तमानकाळ

२७८. अशेच तरेन चलतो भूतकाळ आनी चलतो भविश्यकाळ जातात.

चलतो भूतकाळ:

अपूर्ण : तो तापत आसतालो

पूर्ण : तो तापत आसलो

चलतो भविश्यकाळ:

नितिशत : तो तापत आसतलो

आनीक कांय देखी:

चलतो वर्तमानकाळ :

१. हांव **पळयत आसता.**

२. साळू भितल्ल्यान तुवाल्याक उदक **अरसयत आसता.**

३. केशवमाम भिकणां **खायत आसता.**

चलतो भूतकाळ :

१. बायल वणटीक तेंकून मोन्यानी जाळ **विणीत आशिल्ली.**

२. तो मुखार आनी बायल फायल्यान, हे भाशेन दोगांय **चलत आसतालीं.**

चलतो भविश्यकाळ :

१. तो असोच **आडुत आसतलो.**

२. ते भर्जी **वायत आसतले.**

२७९. धातूविशेशणी रुपां धातूंक वेगळीं वेगळीं कुसां लागून जातात.

धातू	**कूस**	**धातूविशेशण**
ताप-	प	तापप
	ऊं	तापूं
	ऊंक	तापूंक
	अत	तापत
	अतना/अताना	तापतना/तापताना
	ल्यार	तापल्यार

२८०. ह्याभायर आनीक रुपां आसात. तीं अपूर्ण धातूविशेशणाक कुसां लागून जातात.

अ. धा. वि.	**कूस**	**धातूविशेशण**
तापत	की	तापतकी
	कीच	तापतकीच
	कच	तापतकच
	कूच	तापतकूच
	री	तापतरी

२८१. **ऊं** आनी **ऊंक** कुसां लागून जाल्ल्या धातूविशेशणांविशीं एक गजाल जाणा जावंक जाय ती अशी:

(i) कांय धातू **व** न सोंपतात. तांकां **ऊं** वा **ऊंक** लागता. तेन्ना **व** चेर अनुस्वार (ं) येता आनी **ऊ** ना जाता.

राव- + ऊं - रावं

राव- + ऊंक - रावंक

भोंव- + ऊं - भोंवं

भोंव- + ऊंक - भोंवंक

देंव- + ऊं - देंवं

देंव- + ऊंक - देवंक

(ii) **य** न सोंपपी धातूंचेर वयर सागलां तसोच अनुस्वार (ं) येता. मात **य** च्या बदला **व** जाता.

रोय- + ऊं	-	रोंव
रोय- + ऊंक	-	रोवंक
चोय- + ऊं	-	चोवं
चोय- + ऊंक	-	चोवंक
खोय- + ऊं	-	खोवं
खोय- + ऊंक	-	खोवंक

(iii) **अ** स्वर सोडून हेर स्वरांनी मोंपिल्ल्या धातूंक **व** लागता आनी ताचेर अनुस्वार (ं) येता.

खा- + ऊं	-	खावं
खा- + ऊंक	-	खावंक
दि- + ऊं	-	दिवं
दि- + ऊंक	-	दिवंक
धु- + ऊं	-	धुवं
धु- + ऊंक	-	धुवंक
लजे- + ऊं		लजेवं
लजे- + ऊंक	-	लजेवंक

कांय देखीः

अ. १. म्हाका आज हांगा **रावं** दी.

२. तांका दिसा उजवाडे घरा **पावं** दी.

आ. १. तांकां शेतां **रोवंक** जाय.

२. तांच्यांनी शेतां **रोवं** येतात.

पाठ एकवीस
वाक्यांत उतरां येवपाचो क्रम

२८२. कोंकणी वाक्य क्रियापदान सोंपता.

१. दोंगुल्लेचे तेंगशेर हांव उबो **आसां.**
२. उदेंतेक तांबडेंगुंज **जालां.**
३. वेंळ माथ्यार **येता.**

२८३. क्रियापद अकर्मक आसता तेन्ना कर्तो पयलीं आनी मागीर क्रियापद अशीं येतात.

१. सवणीं उडटात.
२. भुरगे हांसतात.
३. गोरवां चरतात.

२८४. क्रियापद सकर्मक आसता तेन्ना **कर्तो, कर्म** आनी **क्रियापद** अशा क्रमान उतरां येतात.

१. भुरगीं गितां म्हणटात.
२. तो एकाक सुखी आनी दुसऱ्याक दुखी करिना.
३. ती सुंदर फुलां आनी सोबीत बऱ्यो कळयो वेंचताली.

२८५. वाक्यांत पालवी कर्म आसता तेन्ना तें मुखेल कर्माआदीं येता.

१. आजी नातवाक काणयो सांगता.
२. बापूय भुरग्याक बूद दिता.
३. मुखेल सोयरे विद्यार्थ्यांक इनामां दितात.
४. पांग्यान सगळ्यांक वडे वांटले.
५. दुगेबाबान कालच्या सगळ्या मानायांक दिसवड्याचें भात दिलें.

२८६. विशेशण नामाआदीं आनी क्रियाविशेशण क्रियापदाआदीं येतात.

१. **आमची** आजी **सुपुल्ल्यो** काणयो **सवकासायेन** सांगता.
२. **म्हजो** भाव **पिके** पणस **फाल्यां** हाडटलो.

२८७. कर्त्याचें आंग जावपी उतरां कर्त्याचे पयलीं येतात.

१. **आमचो शेजारी** सांतान तारवार आसता.
२. **तेंगशेवयलें तांबशें आंतेर** वोतांत चकचकतालें.
३. **खोंपेचो** कडवो हाल्ल्यासारको जालो.
४. हद्या रानांत **एक आकांताचो राकेस कसो** शींव रावतालो.
५. मदीं **काळें किट्ट एक** कूप आसा.

२८८. कर्माचीं विशेशणां कर्माआदीं येतात.

१. स्वातीन **तीं सुंदर बरीं** फुलां घेतलीं.

२. सांतान **सोबीत आनी मोलादीक** वस्ती घेवन येतलो.

३. **कोण केदो, कितलो तेजिश्ट, कितलो पयसलो एक-एकल्याच्यो सगळचो** खबरी एकठांय केल्यात.

४. ताणें **एक पिंजकी** शेंदरी भाताचे पोटलेर घातली.

५. तिनसांजे शेतमालकान ताका **दिसवडचाचें एक कुडव भात आनी रुपया** रसांव दिलें.

२८९. विधेयविस्तार आसता तेन्ना **वेळ, सुवात, परिस्थिती, कारण** दाखोवपी उतरां अशा हचा क्रमान वाक्याचे सुरवातीक येतात.

१. एक दीस त्या गांवांत एक व्हड मनीस आयिल्लो.

२. पयर शेनवरा भिवान उदक लायल्लें.

३. अठराशें शेचाळीसांत हांगा केणां आनी पुंजुल्यांभायर आनीक कितेंय मेळटा जाल्यार पळोवपाक एकलो बशिल्लो.

४. **सकाळीं** उदकाचो थेंबलेगीत तोंडांत घालिनासतना तो घरांतल्यान भायर सरिल्लो.

५. वोंठावयल्यान सदा सर्वकाळ कोंग्यासारकी लाळ पाझरत आसताली.

२९०. कांय फावटी कर्तो वाक्याचे **सुरवेक** येता आनी मागीर वयर सांगलां तशीं उतरां क्रमान येतात.

१. **बाबुलो** थंयसून तरतरीत देवासरीं गेलो.

२. **जें** (पोरणें गांय) माना कोंकणांत म्हालगडें म्हणून गाजलें.

३. **शिकतल्यान** हेवटेन तेवटेन पळयनासतना आपलें शिकपाचें काम करीत रावंक जाय.

४. **उजवाड** काळखांत भरसून ताचेकडेन एकरूप जावंक लागिल्लो.

५. **विटको** भायले दोनूय कुडीचे हुंबरे हुबयत रांदचे कुडींत गेलो.

२९१. वाक्यांश कर्त्याचे पयलीं येता.

१. हातांत चार पैशे जातकर गोंया भाट घेवपाची इत्सा जावप आनी भाट घेतना ताजेबरोबर देमांदूय विकतो घेवप (हें) थारिल्लेंच आसता.

२. गांवचें वर्णन करतना थंयच्या कांय मनशांचे वर्णन करपाची चाल आसा.
३. गोंयकार मनीस उलयतना तुमी केन्नाय बारीक पळयात.
५. सांज- सकाळ दर्यांत बुडी मारून रेंवेची पांटी उखलपाचें काम ताका झेपलें ना.

२९२. वयर सांगल्यात ते नेम सर्वसादारण. कोंकणी वाक्य ह्याच नेमांनी बांदून आसूंक जाय वा बांदिल्लें आसा अशें न्हय. कोंकणी वाक्य लवकें आसता देखून तातूंत उतरां येवपाचो क्रम स्वतंत्र आसा.

वाक्याच्या ज्या वांटयाचेर भर दिल्लो आसा तो वांटो वाक्यांत पयलीं येता. हो भर उणो जायत वता तशे ते वांटे एका उपरान्त एक येतात.

(i) प्राणी प्राण्याक खाता.
(कर्तो-कर्म-क्रियापद.)

(ii) (सगळ्या) जिवांभितर **मनीस** आपुण चड बुदवंत म्हणटा.
(मनीसः कर्तो)

(iii) **तो** बुद्धिच्या बळग्यान वागा- वांसवेला सारक्या क्रूर सावदांक मानशेंत **भरता.**
(**तो**ः कर्तो, **भरताः** क्रियापद)

पाठ बावीस
जोड वाक्य

२९३. दोन वा चड वाक्यां एकामेकांक जोडून येतात आनी एकूच वाक्य जावन घोळटात तेन्ना अशा वाक्याक **जोड वाक्य** म्हणटात.

१. (i) **राम रानांत गेलो** आनी **थंय तो चवदा वरसां रावलो.**

(ii) **ब्रिटिशांनी मोटें साम्राज्य मेळयलें** पुण **तें तिगलें ना.**

(iii) **आवयभाशेकडेन आमची लागणूक आमी करूंक जाय** नाजाल्यार **आमी उबंत पडटले.**

(iv) **मनशाची इत्सा वाडत आसा** देखून **तो सुखी जावंक पावना.**

२. (i) जशे **करचें** तशें **भोगचें.**

(ii) **हांव तुमगेर आयिल्लों** तेन्ना **तूं खंय गेल्लो?**

(iii) **तुमी खूब बोवाळ करताले** म्हुण **हांव उलयलों ना.**

(iv) **पावस पडलो** तरीय **हांव येतलोंच.**

पयले देखींत आयिल्लीं वाक्यां **स्वतंत्र**. पुण तीं जोडल्यांत आनी एकूच वाक्य कशीं जाल्यांत. अशा वाक्यांक **जोड वाक्यां** म्हणटात.

दुसरे देखींत आयिल्ल्या वाक्यांत, एका स्वतंत्र वाक्याभायर दुसरें आसा. तें पालवी. अशा वाक्यांक **मिश्र वाक्यां** म्हणटात.

२९४. जोड वाक्यांत वाक्यां जोडपाच्यो **चार** तरा आसात.

(i) संयोजक

(ii) विरोध दर्शक

(iii) पर्यायवाचक

(iv) परिणामबोधक

२९५. **संयोजक**: संयोजक जोड वाक्यांत आयिल्लीं उपवाक्यां **आनी** ह्या संयोजक जोडी अव्ययान जोडिल्लीं आसतात.

१. हिंसेन पिडा रोग लागता.

२. अहिंसेन आरोग्य जाता.

संयोजक जोड वाक्य:

हिंसेन पिडा रोग लागता **आनी** अहिंसेन आरोग्य जाता.

आनीक कांय देखी:

१. तिनसांजचे कातरीर सीताबाय भुरग्यांक घेवन पंडवेर बशिल्ली **आनी** काणी सांगताली.

२. दीनाबाबान मान सकल घाली **आनी** तें नाल्ल सोलूंक बसलें.

३. मंगी **सक्काळीं** उठ्ठालें, काफी करतालें **आनी** मागीर बेबीक उठयतालें.

२९६. **विरोध दर्शक:** विरोधदर्शक जोड वाक्यांतलीं उपवाक्यां विरोध दर्शक जोडी अव्ययांनी जोडिल्लीं आसतात.

१. संवसारांत आमकां जायत्यो वस्ती नाशो जाल्लेवरी दिसतात.

२. त्यो खरेपणानशीं नाशो जायनात.

विरोध दर्शक जोड वाक्य:

संवसारांत आमकां जायत्यो वस्ती नाशो जाल्लेवरी दिसतात **पुण** त्यो खरेपणानशीं ना जायनात.

आनीक कांय देखी:

१. आवयन भुरग्याची काळजी घेवची **पुण** ही काळजी भंयांतल्यान उदेल्ली आसची न्हय.

२. तो अशेंच कितें तरी उलयता **पुण** ती ओग्गी रावता.

३. तांचें कितें जालें तें सारकें खबर ना **पुण** एका घरांत दोन बिराडां जालीं.

४. म्हज्या तोंडार एक सणसणीत गाळ आयिल्ली **पुण** ओगी रावलों.

५. ताजे ओंठ थरथरले **पुण** उतर फुटलें ना.

६. रुपा फाटल्या बांकार बसलें खरें **पुण** आतां ताका आकांताचो पेंच पडलो.

२९७. पर्यायवाचक जोड वाक्यांतलीं उपवाक्यां पर्यायवाचक जोडी अव्ययांनी जोडिल्लीं आसतात.

१. तुवें अभ्यास करचो पडटलो.

२. तूं वयर सरूंक पावचो ना.

पर्यायवाचक जोड वाक्य:

तुवें अभ्यास करचो पडटलो **नाजाल्यार** तूं वयर सरूंक पावचो ना.

आनीक कांय देखी:

१. पित्त जावं **नाजाल्यार** अजीर्ण जावं, काळजाची पिडा न्हय जातकच जालें.

२. संध्या दीस सुरू जावचे आदली आसूं वा दीस पडल्या उपरांतची आसूं, सदांच थंड, किण्ण खोल आसता.

२९८. **परिणामबोधक:** परिणामबोधक जोड वाक्यांतलीं उपवाक्यां परिणामबोधक जोडी अव्ययांनी जोडिल्लीं आसतात.

१. बापायन भुरग्याक माल्लो.

२. भुरगो घर सोडून गेलो.

परिणामबोधक जोड वाक्य:

बापायन भुरग्याक माल्लो देखून तो घर सोडून गेलो.

आनीक कांय देखी:

१. हांव उसरां पावलों देखून म्हाका बस चुकली.

२. आमचेर विस्वास दवल्लो ना देखून फसले.

अ. मिश्र वाक्य

२९९. मिश्र वाक्यांत एक मुखेल उपवाक्य आसता. आनी उरिल्लीं पालवी उपवाक्यां आसतात. पालवी उपवाक्यां एक वा चड आसूं येतात.

पालवी उपवाक्यां अर्थाचे नदरेन तीन तरांची आसतात.

१. पालवी नाम उपवाक्य

२. पालवी विशेशण उपवाक्य

३. पालवी क्रियाविशेशण उपवाक्य

१. पालवी नाम उपवाक्य

३००. साद्या वाक्यांत क्रियापद कर्त्याक, वा कर्त्याक आनी कर्माक बरोबर घेवन घोळटा. कर्तो आनी कर्म आशिल्लीं हीं उतरां नामां (सर्वनामां) आसतात.

३०१. **नाम** आशिल्ल्या उतरांचें हें काम मिश्र वाक्यांत **पालवी उपवाक्य करता**. देखून अशा पालवी उपवाक्याक **पालवी नाम उपवाक्य** म्हणपाची चाल आसा.

पालवी नांम उपवाक्य:

(i) **कर्तो**

१. **तुमी सोरो पियेतात तें** बरें न्हय.

२. **गोंय वेगळें उल्लें तें** बरें जालें.

(ii) **कर्म**

१. **मायेमोगान आमी रावचें अशें** तो आमकां सांगतालो.

२. विष्णून पळयलें, **हो आमकां सोंपेपणान आटापा येवपाचो ना.**

(iii) **विधानपूरक**

१. **आपलो भुरगो बरो जावचो** अशें दर एक आवयक दिसता.

२. आवयक दिसता **आपुण सांगता तें भुरग्यान आयकूंक जाय.**

वयल्या दोनूय वाक्यांत मुखेल क्रियापद **दिसता** हें सकर्मक न्हय. तातूंतल्यान जाल्लें विधान पूर्ण जायना. तें जावंक आनीक एका उतराची, उतरांपुंज्यांची वा वाक्याची गरज लागता. हांकां **विधानपूरक** म्हणटात.

(iv) **समानाधिकरण**

भारतीय सैन गोंयांत आयलें ही गजाल सगळ्याकडेन फांकली.

हचा वाक्यांतल्या मुखेल उपवाक्याचो कर्तो **ही गजाल.** पुण 'ही गजाल' हचा उतरांनी कर्तो उकतो जायना. तो उकतो करून दाखोवपी उपवाक्य आदीं आयलां.

आनीक कांय देखी:

१. **पाल पिसोळ्याक खाता** हें सत्य कोण नकळं?

२. **दर एका जल्मल्ल्या जिवाक मरण आसता** हें पूर्ण सत्य सगळ्यांक खबर आसा.

२. पालवी विशेशण उपवाक्य

३०२. मिश्र वाक्यांत कांय पालवी उपवाक्यां विशेशणां जाल्लेवरी काम करतात. तें मुखेल उपवाक्यांतल्या नामाचो वा सर्वनामाचो विशेश दाखोवन त्या नामाचे वा सर्वनामाचे व्याप्तीक शीम घालता. अशा हचा पालवी उपवाक्याक **पालवी विशेशण उपवाक्य** म्हणटात.

(i) **जे दीस रात, चलतना भोंवतना, उठ्ठना बसतना परमेश्वराचें नामस्मरण करतात** तांच्या जल्माचें सार्थक जाता.

(ii) **उरतलें** तें रूप धरतलें.

उरतलें हें पालवी उपवाक्य. हें उपवाक्य **तें** हचा सर्वनामाचो विशेश दाखयता. देखून तें विशेशणाचें काम करता. म्हणूनूच ताका पालवी विशेशण उपवाक्य म्हणटात.

३०३. पालवी विशेशण उपवाक्य चडकरून जो (जी, जें) हचा संबंदी सर्वनामान सुरू जाता. वयर दिल्ल्या देखींतलें पयलें पालवी विशेशण उपवाक्य **जो** सबंदी सर्वनामान सुरू जाता जाल्यार दुसऱ्या वाक्यांत तें **जो** सर्वनामान सुरू जावंक ना.

आनीक कांय देखी:

१. **हे जे स हजार तारे दोळ्यांक दिश्टी पडटात** तांचे जाणकारांनी स वांटे केल्यात.

२. हचा दोन गतींभायर तिका आनीक एक गती आसा, **जिका परांचन वा विषुवायन गती म्हणटात.**

३. पालवी क्रियाविशेशण उपवाक्य

३०४. मिश्र वाक्यांतलें जें पालवी उपवाक्य क्रियाविशेशण अव्ययाचें काम करता ताका **पालवी क्रियाविशेशण उपवाक्य** म्हणटात

(i) **हांव न्हिदिल्लों तेन्ना** चोरान सगळें चोरून व्हेलें.
(कालवाचक)

(ii) **जंय हांव वतां थंय** तूं म्हजे बरोबर येता.
(स्थळवाचक)

(iii) **जशें तुका दिसता तशें** तूं कर.
(रितीवाचक)

(iv) **नशीब काडटलो जाल्यार** धारिश्टच जाय.
(संकेत दर्शक)

(v) **पैशे नासले तरीय** लोक रिणां काडून फेस्तां करतात.
(विरोध दर्शक)

(vi) **तो भयांकृत दिसतालो म्हणून** ताजेसरीं वचूंक भुरगीं भियेतालीं.
(कारण दर्शक)

(vii) **म्हजो चलो इतलो मस्तो कि** तो कसोच आटापाक येना.
(सर करपी)

३०५. कोंकणींत चडशीं पालवी क्रियाविशेशण उपवाक्यां, वाक्याचे सुरवेक येतात. हाचें सगळयांत म्हत्वाचें कारण अशें:

वाक्यांत उतरां येवपाच्या सर्वसादारण क्रमाप्रमाण क्रियाविशेशण अव्यय पयलीं येता. देखुनूच क्रियाविशेशणाचें काम करपी उपवाक्य मिश्र वाक्यांत चडकरून पयलें येता.

टीपः संकेतदर्शक उपवाक्य **जाल्यार** हचा संकेत दर्शक अव्ययान सोंपता. मात जायत्या फावटी तें ताच्या आदल्या क्रियापदांत भरसता. ही गजाल अशें क्रियापद पूर्ण भूतकाळी रुपांत आसता तेन्नाच घडटा.

(i) ताणें काम **केलें जाल्यार** ताका दुडू मेळटलो.
ताणें काम **केल्यार** ताका दुडू मेळटलो.

(ii) तुमी **भोंवले जाल्यार** जायतें गिन्यान जोडटले.
तुमी **भोंवल्यार** जायतें गिन्यान जोडटले.

पाठ : तेवीस

वाक्यांच्यो जाती

३०६. वाक्यांच्यो चार जाती आसात.

(i) विधानार्थी
(ii) प्रस्नार्थी
(iii) आज्ञार्थी
(iv) उमाळी

३०७. वाक्य विधान करपाखातीर आसता तेन्ना ताका **विधानार्थी** वाक्य म्हणटात.

हें वाक्य दोन तरांचे आसता.

अ. हयकारी: हयकार दाखोवपाखातीर

आ. न्हयकारी: न्हयकार दाखोवपाखातीर

अ. हयकारी वाक्यांच्यो कांय देखी:

१. दुख उणें जावप हेंच सुख.

२. देवान निर्मिल्ल्या हचा संवसारांत जसो दीस उदेलो जाल्यार रातूय उदेता, उजवाड आसलो जाल्यार काळोखूय आसता, जीण आसली जाल्यार मर्णूय आसता, तेचवरी खंय, जंय 'बरें' आसता थंय 'वायट'य आसूंक जाय.

३. मनशाची जीण व्हांवत्या झऱ्यावरी नितळ आसची.

४. म्हजे प्रिय घरकान्नीबरोबर म्हजोय जीव गेल्लो तर बरें जातलें आसलें!

आ. न्हयकारी वाक्यांच्यो कांय देखी:

१. आमकां परकी भासांचें वजें माथ्यार **नाका**.

२. आमचे दोळे भंगूंक **नात**.

३. आमच्या दोळ्यांक वा बुद्धीक जाल्लो तो भास **न्हय**.

४. तांच्यांनी मेकळेपणान हें समजून घेवं **नजं**.

न्हयकारी वाक्यः

१. **नाका (त)**	हें न्हयकारी क्रियापद उपकारावन जाता.
२. **ना (नात)**	हें न्हयकारी कूस लागून जाता.
३. **न्हय**	हें न्हयकारी क्रियाविशेशण लागून जाता.
४. **नजं**	हें **जायना** हचा क्रियापदाचें दुसरें रूप उपकारावन जाता.

३०८. **प्रस्नार्थी वाक्यः**

वाक्य प्रस्न करपाखातीर आसता तेन्ना ताका **प्रस्नार्थी वाक्य** म्हणटात. हींय **हयकारी** आनी **न्हयकारी** आसतात. आनी विधानार्थी वाक्यां न्हयकारी जातात तेच भाशेन **प्रस्नार्थी** वाक्यांय न्हयकारी जातात.

१. तूं **कोण**?
२. तुका **कितें** जाय?
३. तूं **कित्याक** आयला?
४. तुका हांगा **कशें** दिसता?
५. तूं आतां **खंय** वतलो?
६. तूं म्हणटा हांगा बरें दिसता म्हणून?

प्रस्नार्थी वाक्यां जावपाच्यो तराः

(i) **कोण** आनी **कितें** हीं प्रस्नार्थी सर्वनामां उपकारावन जातात. (देखीः १ आनी २)

(ii) **कित्याक, कसो, खंय** हया प्रस्नार्थी क्रियाविशेशणांच्या आदारान जातात. (देखी ३, ४ आनी ५)

(iii) निखटोच प्रस्न करून जाता. (देखः ६)

कांय न्हयकारी प्रस्नार्थी वाक्यांच्यो देखीः

१. आमी नेट कित्याक करचो न्हय?
२. मागीर ती कशी आयली ना तर?
३ तुमकां तांतलें कितें समजना?
४. कोण कोण वचचो ना म्हणटा?
५. आमचें दुख्ख इल्लें तरी उणें जावचें ना?
६. परिस्थिती पेल्यान वचून ताका आपल्या विचारांचो धनी जावंक येना?

३०९. **खंय** उपकारावन जायत्या फावटी प्रस्नार्थी वाक्य जाता. पुण अशा वाक्यांनी **खंय** प्रस्नार्थी क्रियाविशेशण आसना.

१. तुजो चलो मुंबय **वतलो खंय?**
२. तो म्हज्या चल्याक म्हणटालो **खंय**.

पयले देखींतलें वाक्य प्रस्नार्थी. पुण हांगा सुवात विचारपाखातीर **खंय** उपकारावंक ना. तें खरेपण करपाखातीर उपकारायलां.

दुसरे देखींतलें वाक्य प्रस्नार्थी न्हय, तरी तातूंत **खंय** उतर आयलां. आपल्याक समजलां तें पुराय आसचेंना हचा दुभावान तें उपकारायलां. जायत्या फावटी ताचो अर्थ 'अशें म्हणटात' जाता.

तो वतलो **खंय.**

तो वतलो अशें म्हणटात.

३१०. आज्ञार्थी वाक्य

आज्ञार्थी वाक्यांत क्रियापद आज्ञार्थी आसता. हें वाक्य जशें हयकारी आसूं येता तशेंच तें न्हयकारीय आसता. न्हयकारी वाक्यांत आज्ञार्थी न्हयकारी रुपां आसतात.

१. सिरील, सुश्रुत वचात आनी कोणाक कितें जाय तें पळयात.
२. आमी गावंया, खेळुंया, नाचुंया.
३. तांकां जाय थंय ते वचूंत आनी जाय तें करूंत.
४. तुमी कायचे काय करूं नाकात.

३११. उमाळी वाक्यः

वाक्यांत उमाळो आसता तेन्ना ताका **उमाळी वाक्य** म्हणटात. हें वाक्य सोंपता तेन्ना उमाळी करू (!) घालची पडटा.

१. अब्बा! कसलो तर पणस हो!
२. थु. थु. थुमेकाल! तशें म्हणचें न्हय रे राया!
३. शी! सामको बुरसो मरे तूं!

उमाळी वाक्यांत उमाळी अव्यय आसुंकूच जाय अशें ना.

१. केद्या निग्रहाचीं उतरां हीं!
२. कितलें म्हुण सोंसचें!
३. कोण काळ आयलो रे तांचेर!

पाठ चोवीस
वाक्याचें पृथक्करण: वाक्याची विसकावणी

३१२. वाक्याचे घटक वेगळे वेगळे करून दाखोवप हाका वाक्याचें पृथक्करण वा विसकावणी म्हणटात.

अशी विसकावणी सोपेपणान जमची म्हणून एक आराखडो करून तातूंत वेगळे वेगळे घटक बसयतात.

वाक्य: शंकर आतां तिकेटी दिता.

विसकावणी:

उद्देश		विधेय			
			विधेय पूरक		
कर्त्याचो विस्तार	**कर्तो**	**विधेय विस्तार**	**कर्म**	**विधानपूरक**	**क्रियापद**
	शंकर	आतां	तिकेटी		दिता.

अशो तरेन सादें वाक्य, जोड वाक्य वा मिश्र वाक्य विसकावन वेगळे वेगळे घटक दाखोवंक मेळटात.

साद्या वाक्याची विसकावणी

वाक्यां:

१. पितुबाबान आपणालें लिखित कोंकणी भाशेंत बरोवन तयार केलें.

२. हचा दिसांनी पावस उटंगारांनी पडटा.

३. म्हाका वायट मनशाचें केन्ना वायट दिसना.

४. एक दीस दनपारच्या वेळार एक मनीस म्हाका सोदूंक आयलो.

वाक्य	उद्देश		विधेय			
				विधेय पूरक		
	कर्त्याचो विस्तार	कर्तो	विधेय विस्तार	कर्म	विधान पूरक	क्रियापद
१.	०	पितुबाबान	कोंकणी भाशेंत बरोवन, तयार	आपणालें लिखित	०	केलें
२.	०	पावस	उटंगारांनी, हचा दिसांनी	०	०	पडटा
३.	०	म्हाका	वायट मनशाचें, केन्ना	०	वायट	दिसना
४.	एक	मनीस	दनपारच्या वेळार, म्हाका सोदूंक	०	०	आयलो,

जोड वाक्यां:

१. सूर्यदेव आमोरेर अस्तमतेक मावळटासतना आपलें तेज उज्याक दिता आनी ताका लागून उज्याचें तेज परजळटा.
२. म्हज्या तोंडार एक सणसणीत गाळ आयिल्ली पुण वोगी रावलों.
३. आपली भास आपणें सांबाळून दवरची पडटा नाजाल्यार आपुण मुळां नाशिल्लें झाड जाता.
४. मनीस गिन्यान जोडटा कित्याक तर दैवान ताका तितली तांक दिल्या.

वाक्य क्रम	जोड वाक्याचो क्रम	जोड वाक्य	जोड अव्यय	उद्देश		विधेय			
				कर्त्याचो विस्तार	कर्तो	विधेयाचो विस्तार	विधेय पूरक		क्रियापद
							कर्म	विधान पूरक	
१	१	सूर्यदेव आंमोरेर मावळटासतना आपलें तेज उज्याक दिता	आनी	०	सूर्यदेव	आमोरेर, मावळटासतना, उज्याक	आपलें तेज	०	दिता
	२	ताका लागून उज्याचें तेज परजळटा.		०	उज्याचें तेज	ताका लागून			परजळटा
२	१	म्हज्या तोंडार एक सणसणीत गाळ आयिल्ली	पुण	एक सणसणीत	गाळ	म्हज्या तोंडार	०	०	आयिल्ली
		वोगी रावलों			(हांव)	वोगी			रावलों
३	१	आपली भास आपणें सांबाळून दवरची पडटा	नाजा-ल्यार	०	आपणें	सांबाळून	आपली भास		दवरची पडटा
	२	आपुण मुळां नाशिल्लें झाड जाता		०	आपुण	०	०	मुळां नाशिल्लें झाड	जाता

मिश्र वाक्यां:

१. दुसऱ्याक वाज येत अशें आपणें केन्ना उलोवचें न्हय.

२. संवसारांत रावनूय जो आपणाक तातूंत घुमपावन घेना तो हेरांपसून वयर सरता.

३.फोंडेच्यान बस सुटली तेन्ना दोगांय एकामेकांक पळोवन मुमुरखींच हांसलीं.

वाक्य क्रम	उप-वाक्याचो क्रम	उपवाक्य	उपवाक्याची जात	जोड अव्यय	उद्देश्य		विधेय				
					कर्त्याचो विस्तार	कर्तो	विधेयाचो विस्तार	विधेय पूरक		क्रियापद
								कर्म	विधान पूरक	
१	१	आपणें केन्ना उलोवचें न्हय	मुखेल उपवाक्य			आपणें	केन्ना		०	उलोवचें न्हय
	२	दुसऱ्याक वाज येत अशें	पालवी नाम उपवाक्य			दुसऱ्याक	०	०	०	वाज येत
२	१	तो हेरांपसर वयर सरता	मुखेल उपवाक्य			तो	हेरांपरस, वयर	०	०	सरता
	२	संवसारांत रावनूय जो·· आपणाक तातूंत घुसपाव घेना	पालवी विशेशण उपवाक्य			जो	तातूंत	आपणाक	०	घुसपावन घेना
३	१	दोगांय एकामेकांक पळोवन मुमुरखींच हांसली	मुखेल उपवाक्य			दोगांय	मुमुरखींच एकामेकांक पळोवन	०	०	हांसलीं
	२	फोंडेच्यान बस सुटली	पालवी क्रियाविशेशण उपवाक्य	तेन्ना		बस	फोंडेच्यान	०	०	सुटली

वांटो :३ ध्वनी विचार
भाग : ७
पाठ पंचवीस

वर्ण

३१३. दर एका अक्षरांत नाद आसता.

हो नादः

(i) एक तर निजाचोच आसता.

(ii) वा तो त्या अक्षरांत भरसल्लो आसता.

३१४. निजाचो नाद **मेकळो** आनी **सगळो** जाता. ताका **स्वर** म्हणटात.

कोंकणींतले स्वर अशेः

अ
आ
इ ई
उ ऊ
ऋ
ए
ऐ
ओ
औ

३१५. जो नाद निजाचो न्हय, आनी सगळो जावंक जाका स्वराचो आदार घेवचो पडटा ताका **व्यंजन** म्हणटात.

कोंकणींतलीं व्यंजनां अशींः

क्	ख्	ग्	घ्	ङ्
च्	छ्	ज्	झ्	ञ्
ट्	ठ्	ड्	ढ्	ण्
त्	थ्	द्	ध्	न्
प्	फ्	ब्	भ्	म्
य्	र्	ल्	व्	
श्	ष्	स्	ह	ळ्
		क्ष्	ज्ञ्	

३१६. ह्या व्यंजनांनी स्वर मेळयले म्हणटकच तांचे उच्चार मेकळे आनी सगळे जातात. हे स्वर मेळोवचे पयलीं पायमोडी (्) करू ना जाता.

क् + अ = क

क् + आ = का

क् + इ = कि

क् + ई = की

क् + उ = कु

क् + ऊ = कू

क् + ए = के

क् + ऐ = कै

क् + ओ = को

क् + औ = कौ

३१७. स्वर आनी व्यंजन मेळून **वर्ण** जातात. आनी ते मुळावे आवाज आशिल्ल्यान तांका **अक्षर** (म्हळचार जें ना जायना तें) म्हणटात.

स्वर आनी व्यंजनां हांचेभायर (ं) अनुस्वार आनी (:) विसर्ग अशे आनीक दोन वर्ण आसात.

क् + (ं) = कं

क् + (:) = कः

स्वरांचो आनी व्यंजनांचो उच्चार करतना तोंडाचो खंयचोय तरी भाग उपकारायिल्लो आशिल्ल्यान त्या त्या प्रमाण तें तें नांव स्वरांक आनी व्यंजनांक पडलां.

स्वरांचे पंगड

सुवात	**पंगडाचे नांव**	**स्वर**
कंठ (ताळो)	कंठ्य	अ, आ
तालू (ताळू)	तालव्य	इ, ई
मूर्धा (फोफो)	मूर्धन्य	ऋ
दंत (दांत)	दंत्य	-
ओष्ठ (ओंठ)	ओष्ठय	उ , ऊ
कंठ आनी तालू	कंठ्य तालव्य	ए, ऐ
कंठ आनी ओष्ठ	कंठौष्ठ्य	ओ, औ

अ. स्वरांचे उच्चार

१

स्वर : अ

३१८. कोंकणींत **अ** स्वर तीन तरांनी उच्चारतात.

(i) **अ** चो उच्चार पूर्ण जाल्लो आसता. अशा **अक उलयतें अ** म्हणटात.

(ii) **अ** चो उच्चार पूर्ण जाल्लो नासता. अशा **अक मोनें अ** म्हणटात.

(iii) **अ** चो ओडिल्लो उच्चार जाता. अशा **अक ओडटें अ** म्हणटात.

घर हचा उतरांतल्या **घ**, **र** हचा दोनूय अक्षरांनी **अ** स्वर आसा.

घ् + अ =घ

र् + अ = र

पुण हचा उतराचो उच्चार करतनाः

घ - तल्या **अ** चो पुराय उच्चार जाता. पुण **र** - तल्या **अ** चो पुराय उच्चार जायना. देखून **घ** - तल्या **अक उलयतें अ** म्हणटात आनी **र** - तल्या **अक मोनें अ** म्हणटात.

पणस हचा उतरांतल्या **प ण स** हचा तिनूय अक्षरांनी **अ** स्वर आसा.

प ं त **अ** चो उच्चार पूर्ण जाता.

स ं त **अ** चो उच्चार पूर्ण जायना.

ण ं त **अ** चो उच्चार ओडिल्लो जाता.

३१९. कोंकणींत **अ** स्वर मोनो केन्ना आसता हें कळ्ळचार हेर सगळेकडेन तो उलयतो आसा म्हणपाचें कळटलें.

ह्यो **अ** स्वर मोनो आसपाची चाल खास कोंकणीची जाल्ल्यान ताचो खोलायेन अभ्यास करचेली गरज आसा.

कोंकणी उतरांत **अ** स्वर मोनो केन्ना उरता?

एकापरस चड अक्षरी उतर **अ** स्वरान सोंपलें जाल्यार हो **अ** स्वर मोनो उरता म्हळचार त्या अक्षराचो उच्चार पूर्ण जायना. **मन, मान, मीन** हचा उतरांनी **न** हें सोंपतें अक्षर. हचा अक्षरांत **अ** स्वर आसा. पुण तो पूर्ण न्हय देखून हचा अक्षराचो उच्चार पूर्ण जायना. इतलेंच न्हय तर अर्दापरसूय तो उणो जाता.

नदर, नशीब, कानस

हचा उतरांतल्या **न** चो उच्चार करतना तो सगळो जाता.

उतरांत खंयचेयकडेन **अय, अव, आय, आव, इव, ईव, उय, ऊय, ऊव, एय, एव, ओय, ओव,** हे संदी-स्वर आयल्यार हातूंतल्या **य** आनी **व** हचा अक्षरांतल्या **अ** स्वराचो उच्चार जायना.

उलयता; **खव**ळी; **आयक** ; **पाव**स; **चिव**डो; **जीव**; **कुंव**लो; **सूय**; **वेय**; **देंव**चार; **सोय**रो; **फोव**.

जायत्या फावटी **आ, इ, उ, ए, ओ** हचा स्वरांउपरान्त **अ** सांदिनासतना मेकळेपणान येता. तेन्ना हे स्वर मोने उरनात आनी संदी-स्वर घडना. हें **व** अक्षराविशीं घडटा. **व**च्या उपरान्त **अ** स्वरी अक्षर येता तेन्ना **व** चो संदी-स्वर घडना.

भावज (भा- वज); सावज (सा- वज) ; दिवज (दि- वज)

पुण हचाच उतरांचे भोववचन जाता तेन्ना संदी- स्वर जाल्लो दिश्टी पडटा. तेन्ना **व** तलो **अ** मोनो उरता.

भावजो (भाव- जो); **साव**दां (साव- दां); **दिव**जां (दिव- जां)

३२०. क्रियापदांची तांच्या सादारण रुपांत निमाणचीं दोन अक्षरां **अ** स्वरान सोंपतात. हातूंतल्या निमाणच्या आदल्या **अ** चो उच्चार पूर्ण जाता जाल्यार निमाण्या अक्षरांत तो मोनो उरता.

निमाण्या आदलें अक्षर **व** आसलें जाल्यारूय ताका हो नेम लागू जाता.

फु**ट**प: **ट** - उलयतें **अ**
प - मोनें **अ**

ब**स**प: **स** - उलयतें **अ**
प - मोनें **अ**

दि**व**प: **व** - उलयतें **अ**
प - मोनें **अ**

भों**व**प: **व**- उलयतें **अ**
प- मोनें **अ**

३२१. तीन वा चड अक्षरी उतरांत निमाणें अक्षर **अ** सोडून दुसऱ्या खंयच्याय स्वराचें आसलें जाल्यार ताचेर नेट येता. देखून हचा उतरांतलें निमाणच्या आदलें अक्षर **अ** स्वरी आसलें जाल्यार हो स्वर मोनो उरता.

कापडां (काप- डां); **रुपडीं** (रुप- डीं)
निवळी (निव- ळी); तवशें (तव- शें)

३२२. कोंकणींत अ स्वरान सोंपपी अक्षराचो उच्चार पूर्ण जायना. तें मोनें उरता. तेचबरोबर आनीक केन्ना अ स्वरी अक्षर मोनें उरता हें हचा आदीं पळयलांच. हीं अक्षरां जशाक तशीं बरयतात. मात तांचो उच्चार करतना तो कसो जांव येता हें समजूंक तीं हांगा सकयल दिल्ल्या देखींनी ल्हान दाखयल्यांत.

तण; कान; दीस; मूय; पेर; गोड

आडवाद: नजं

म्हण- हचा धातूचो भूतकाळ म्हण

हेच भाशेन: सांग सांग

हातूंत सोंपत्या अक्षरांतलो अ स्वर पूर्ण आनी ओडटो आसा.

संदी-स्वरांचो उच्चार समजूंक तो कसो जाता तें हांगा सकयल दाखयलां:

प्युस; वयुर; कायल; दावल; दिवली; भोंवरो

३२३. तीन अक्षरी उतरांत सोंपतें अक्षर अ स्वर सोडून खंयच्याय दुसऱ्या स्वराचें आनी मदलें अ स्वरी आसता तेन्ना:

मान/गें; मुस/कां; तोप/रें;

३२४. चार अक्षरी उतरांतल्या अ स्वरी अक्षरांचो उच्चार:

(i) अशा उतरांतलीं मदलीं दोन अक्षरां अ स्वरी आसलीं जाल्यार अशा उतराचे दोन वांटे जाल्ले दिश्टी पडटात. पयल्या वांटचांत पयलीं दोन अक्षरां येतात. दुसऱ्या वांटचांत सोंपतीं दोन अक्षरां येतात.

पयल्या वांटचांतलें अशें अ स्वरी अक्षर मोनें उरता. जाल्यार दुसऱ्या वांटचांतलें पयलें अ स्वरी अक्षर उलयतें उरता.

वयर दिल्ले रितीप्रमाण हीं उतरां पळयात:

आडसर: आड/सर

दिवचल: दिव/चल

सायकल: साय/कल

आडखळ: आड/खळ

(ii) सोंपतें अक्षर **अ** स्वर सोडून खंयच्याय स्वरान सोंपिल्लें आसलें जाल्यार पयल्या वांटयांतलें सोंपतें **अ** स्वरी अक्षर मोनें उरता:

आड/सरां
दिव/चले
साय/कली
आड/खळी

चार अक्षरी क्रियापदांच्या सादारण रुपांतल्या मदल्या दोनूय अक्षरांचो संदी-स्वर जाता आनी तसो तो उच्चारतात.

उलोवप	आडावप
बरोवप	धाडावप
बसोवप	माडुवप

३२५. क्रियापदाचीं वेगळया वेगळया काळांतलीं रुपां जातात वा धातूविशेशणी अव्ययां जातात तेन्ना, वा हेर उतरांचे दुवे लागून जाल्लीं उतरां वयर दिल्ल्या नेमांत बसतात.

हांसता:	हांस/ता
हांसलो:	हांस/लो
हांसतलो:	हांस/तलो
हांसतना:	हांस/तना
हांसखुरो:	हांस/खुरो

३२६. पांच अक्षरी उतर चडशें थळावें नासता.

(i) तें नामांक लागिल्ल्या विभक्ती कुसांक लागून जाता.
(ii) तें धातूसाधीत आसता.
(iii) तें द्विरुक्तीन म्हळयार परतें परतें येवन जाल्लें आसता.
(iv) तें समासिक उतर आसता.

(i) मुंबयच्यान	-	मुंबय/च्यान
(ii) धरतकच	-	धर/तकच
(iii) लकलकप	-	लक/लकप
(iv) घरजांवय	-	घर/जांवय

ग

अ चो ओडिल्लो उच्चार

३२७. खंयच्याय उतरांत अेका खास अक्षराचेर नेट दवरून तें उच्चारतात. अशें नेट दिवन उच्चारिल्लें अक्षर कोंकणींत जायत्या फावटी ओडिल्लें आसता.

हें अक्षर् अ स्वरी आसत जाल्यार ताचो उच्चार ओडिंल्लो जाता.

पणसः	पण स
	ण चो उच्चार ओडिल्लो
तिडकः	तिड क
	ड चो उच्चार ओडिल्लो

अ चो धांपिल्लो आनी उकतो उच्चार

३२८. चडकरून पुरुशलिंगी आनी स्त्रीलिंगी उतरांतलो उलयतो अ धांपिल्लो आसता.

पु. लि.	स्त्रीलिं.
घँड	कातँर
चँर	खँण
नँळ	घँडवँण
मँण	फातँर
मँडवँळ	भँर
वँड	मँर

३२९. पुरुशलिंगी एकवचनी उतरांतलो अ स्वर भोववचनांत उकतो आसता.

भो. व.
घॅड
चॅर
नॅळ
मॅण
मॅडवॅळ
वॅड

३३०. नपुंसकलिंगी एकवचनी उतरांतलो अ स्वर उकतो उरता.

कॅणॅस
घॅर
तॅण
पॅद
वॅर
सॅपॅन

टीपः धांपिल्लो स्वर दाखोवंक (ˆ) अशी कुरू उपकारायल्या जाल्यार उकतो स्वर दाखोवंक (ˇ) अशी कुरू उपकारायल्या.

२.

ए स्वर

३३१. कोंकणींत एचे दोन उच्चार आसात. एक धांपिल्लो आनी दुसरो उकतो.

क

ए चो धांपिल्लो उच्चार

३३२. उतर पुरुशलिंगी आसता तेन्ना:

पुरुशलिंगीं उतर एकवचनी आसता तेन्ना ए स्वर धांपिल्लो उरता.

केंस:	कें̂स
पनेळ:	पने̂ळ
पदेर:	पदे̂र
रेंदेर:	रेंदे̂र
बेल:	बे̂ल

३३३. उतर स्त्रीलिंगी आसता तेन्ना:

१. चड स्त्रीलिंगी उतरांनी पयल्या आनी मदल्या अक्षरांतलो ए धांपिल्लो आसता.

केळ:	के̂ळ
उमेद:	उमे̂द
पानवेल:	पानवे̂ल
येवजण:	ये̂वजण

२. विभक्तीकुसां लागल्या उपरान्तूय ए स्वरी अक्षरांनी हो स्वर धांपिल्लोच उरता.

के̂ळीक
उमे̂दीन
पानवे̂लीक
ये̂वजणें̂त

मात सवे विभक्तींत अशें उतर आसता तेन्ना उपरान्तचें उतर पुरुशलिंगी भोववचनी आसलें जाल्यार सोंपतो ए उकतो जाता.

केळीचे गबे:	केळीचे गबें
उमेदीचे गडे:	उमेदीचें गडे
पानवेलीचे देंठ:	पानवेलीचें देंठ
येवजणेचे	येवजणेचें

३. संख्या विशेशणांनी **ए** स्वरी अक्षर धांपिल्लें उरता.

एक	ए̂क
एकवीसः	ए̂कवीस
तेवीसः	ते̂वीस
पंचेचाळीसः	पंचे̂चाळीस
सत्तेचाळीसः	सत्ते̂चाळीस

आडवादः **एक** हें संख्याविशेशण नपुंसकलिंगी नामाक धरून आयिल्लें आसता तेन्ना **ए** स्वराचो उच्चार उकतो जाता. मात पुरुश लिंगी आनी स्त्रीलिंगी उतरांक जोडून येता तेन्ना धांपिल्लोच उरता.

(न. लि.)	एक आयदनः	ए̌क
	एक घर :	ए̌क
(पु. लि.)	एक रेडो :	ए̂क
	एक बेबो :	ए̂क
(स्त्री लि.)	एक म्हस :	ए̂क
	एक कुल्ली :	ए̂क

४. विभक्तीरुपांत उतर येता तेन्नाः

सातवे विभक्तींतल्या **एर** कुसांतल्या **ए** चो उच्चार धांपिल्लो जाता.

शाण्या**गेर**ः	गे̂
न्हंये**चेर**ः	चे̂
झाडा**चेर**ः	चे̂

५. स्त्रीलिंगी नामाचें सामान्यरूप एकारान्त जाता तेन्नाः

ए स्वर धांपिल्लो उरता.

दिवली	दिव**ले**-	ले̂
सावली	साव**ले**-	ले̂
मावशी	माव**शे**-	शे̂

अशा नामाक जोडून येवपी विशेशण एकारान्त जाता. तातूंतलोय **ए** धांपिल्लो उरता.

म्हजे दिवले-	जे̂
तांचे सावले-	चे̂
मोगाचे मावशे-	चे̂

ख

ए चो उकतो उच्चार

३३४. पुरुशलिंगी उतर आसता तेन्नाः

(i) पुरुशलिंगी भोववचनी उतरांनी पयल्या, मदल्या, आनी सोंपत्या अक्षरांत **ए** स्वर आसलो जाल्यार तो स्वर उकतो उरता.

रेडेः	रेँडेँ
केंसः	केँस
पनेळः	पनेँळ
पदेरः	पदेँर
फेणेः	फेँणेँ

(ii) **एकवचनी** आनी **भोववचनी** पुरुशलिंगी उतरांक विभक्तीकूस लागतकच पयल्या आनी मदल्या **ए** चो उच्चार उकतो जाता.

रेडचांकः	रेँ
केंसांकः	केँ
पनेळांतः	नेँ

३३५. नपुंसकलिंगी उतर आसता तेन्नाः

(i) नपुंसकलिंगी उतरांनी पयल्या, मदल्या आनी सोंपत्या अक्षरांतलो **ए** चो उच्चार उकतो जाता.

तेल	तेँ
कदेल	देँ
मानगें	गेँ

(ii) विभक्तीरूपांत उतरां येतात तेन्ना.

१. सर्वनामांचे तिसरे विभक्तींत **ए चो** उच्चार उकतो जाता.

हावेँ, हाणेँ, तिणेँ, आपणेँ

२. सवे विभक्तीचीं पुरुशलिंगी भोववचनी कुसां **जे, चे, ले, गेले** हातूंतलो **ए** उकतो उरता.

म्हजेँ, आमचेँ, कोणालेँ, कोणागेलेँ

३. नपुंसकलिंगी उतरांनी सवे विभक्तीच्या **चें, लें, गेलें** हद्या कुसांतलो **ए** स्वर उकतो उरता.

फुलाचें	चेँ
रेषालें	लेँ
स्वातीगेलें	लेँ

३३६. उतर अव्यय आसता तेन्नाः

खंयच्याय अव्ययांत एस्वरी अक्षर खंयूय आयलें जाल्यार ताचो उच्चार उकतो जाता.

केन्ना	कें
जेन्ना	जें
फुडें	डें

३३७. धातूः

अकर्मक धातूंत ए स्वर आसल्यार **वर्तमान**, **भूत** आनी **भविश्यकाळांत** हो स्वर उकतो जाता.

देंव-

देंवता	दें
देंवलो	दें
देंवतलो	दें

धातूसाधितांतूय तो उकतोच उरता.

देंव-

देंवतना	दें
देंवत	दें

३.

ओ स्वर

३३८. **ए** चे जशे दोन उच्चार आसात तशेच **ओ** चेय दोन उच्चार आसातः क. धांपिल्लो आनी ख. उकतो.

क. ओ- चो धांपिल्लो उच्चार

३३९. उतर पुरुशलिंगी आसता तेन्नाः

पुरुशलिंगी एकवचनी उतरांनी सोंपत्या अक्षरांत **ओ** सोडून दुसरो कसलोय स्वर आसलो आनी पयल्या अक्षरांत **ओ** आसलो जाल्यार तो धांपिल्लो उरता.

मोर	मों
चोर	चों
मोरी	मों
चोरी	चों
मोनू	मों
चोलू	चों

टीप: **ओ** स्वरी अक्षरा उपरान्तचो स्वर **अ** सोडून दुसरो खंयचोय आसल्यार **ओ** स्वर उकतो उरता.

मोराक	मों
चोरान	चों
सोमार	सों

३४०. उतर स्त्रीलिंगी आसता तेन्ना:

चड स्त्रीलिंगी उतरांनी पयल्या आनी मदल्या अक्षरांनी **ओ** आसल्यार ताचो धांपिल्लो उच्चार जाता.

आदोळी	दों
माटोळी	टों
सोंड	सों
बोकडी	बों
रोंपली	रों

आडवाद:	खोंट	खों
	कोर	कों
	खोलाय	खों
	मोठाय	मों

हातूंत **ओ** उकतो उरता.

३४१. उतर विशेशण आसता तेन्ना:

अ आनी **ऊ** स्वरान्त विशेशणांतलो **ओ** चो चडकरून धांपिल्लो उच्चार जाता.

गोड आंबो	गों
गोड पोपाय	गों
गोड केळें	गों
कोडू कारातें	कों

३४२. धातू:

१. सकर्मक धातूच्या पयल्या अक्षरांत **ओ** आसल्यार ताचो उच्चार धांपिल्लो जाता.

चोर-

चोरता	चोˆ
चोरतालो	चोˆ
चोरतलो	चोˆ

२. सकर्मक धातूच्या धातूसाधितांतूय हो स्वर धांपिल्लो उरता.

चोरून	चोˆ
चोरतकच	चोˆ
चोरतना	चोˆ

ख.

ओ चो उकतो उच्चार

३४३. उतर पुरुशलिंगी आसता तेन्ना.

१. पुरुशलिंगी एकवचनी उतरांत सोंपत्या अक्षरांत **ओ** स्वर आसल्यार ताचो उच्चार उकतो जाता. तशेंच त्या उतरांत आनीक जितलीं अक्षरां **ओ** स्वरी आसतीत तितल्यांचोय उच्चार उकतो जाता.

आंबो	बोˇ
घोडो	घोˇ डोˇ
पोसो	पोˇ सोˇ
भोंवरो	भोंˇ रोˇ

२. पुरुशलिंगी एकवचनी उतरांनी सोंपतें अक्षर **ओ** स्वरी नासलें आनी पयल्या अक्षरांत **ओ** स्वर आसलो जाल्यार विभक्तीकुसां लागतात. तेन्ना **ओ** चो उच्चार उकतो उरता.

मोर	मो
मोरा-	मोˇ
मोराक	मोˇ
मोराच्यान	मोˇ
मोरान	मोˇ

३. पुरुशलिंगी **भोववचनी** उतरांनी सोंपत्या अक्षरांत **ओ** स्वर नासलो आनी पयल्या अक्षरांत **ओ** स्वर आसलो जाल्यार विभक्ती जावचे आदीं आनी विभक्तीकुसां लागतकच ताचो उच्चार उकतो जाता.

पोले	
पोल्यां-	पोॅ
पोल्यांक	पोॅ
पोल्यांनी	पोॅ
पोल्यांत	पोॅ.

३४४. उतर नपुंसकलिंगी आसता तेन्ना:

नपुंसकलिंगी उतरांतल्या अक्षरांत **ओ** स्वर आसल्यार ताचो उच्चार उकतो जाता. भोववचनांत आनी विभक्तीकुसां लागतात तेन्नाय तो उच्चार उकतोच उरता.

पोट	
पोटा-	पोॅ
पोटाक	पोॅ
पोटांत	पोॅ
पोटान	पोॅ

आडवाद: कोळमूळ, खोमीस, जोडवें - हातूंत **ओ** चो उच्चार धांपिल्लो जाता.

३४५. विभक्ती:

सवे विभक्तीचीं पुरुशलिंगी एकवचनी कुसां **जो**, **चो**,**लो**, **गेलो** हातूंतलो **ओ**चो उच्चार उकतो जाता.

मनशाचो	चोॅ
मनशालो	लोॅ
मनशागेलो	लोॅ
म्हजो	जोॅ
तुजो	जोॅ

३४६. धातू:

अकर्मक धातूच्या पयल्या अक्षरांत **ओ** स्वराचो उच्चार उकतो जाता.

धोल-

धोलता	धोˇ
धोलतालो	धोˇ
धोलतलो	धोˇ

भोंव-

भोंवता	भोंˇ
भोंवतालो	भोंˇ
भोंवतलो	भोंˇ

पुण कांय धातूसाधितांत हो उच्चार धांपिल्लो जाता.

धोलून	धोˆ
भोंवन	भोंˆ
धोलतकच	धोˆ
भोंवतकच	भोंˆ

पाठ सव्वीस

व्यंजन

३४७. कांय तत्सम उतरां सोडलीं जाल्यार कोंकणींत हीं व्यंज़नां चड करून उपकारायिल्लीं दिसनात:

ङ् ञ् ष्

कोंकणींत **ष** चें **श** जालां

भाषा- भाशा

विशेषण- विशेशण

उरिल्ल्या व्यंजनांचे पंगड अशे:

क् ख् ग् घ्

च् (छ्) ज् झ्

ट् ठ् ड् ढ्

त् थ् द् ध्

प् फ् ब् भ्

हातूंतलीं, दुसरे आनी चवथे उबे वळींतलीं व्यंजनां पयले आनी तिसरे वळींतल्या व्यंजनांचींच रुपां. मात तातूंत **ह** व्यंजन भरसल्लें आसता. **हच्या** उच्चारांत नेट दिल्लो आसता तेच भाशेन दुसऱ्या आनी चवथ्या व्यंजनांचेर नेट दिवचो पडटा. देखून तांकां **महाप्राण** म्हणटात आनी पयल्या आनी तिसऱ्या व्यंजनांक **अल्पप्राण** म्हणटात.

२. श् ष् स्

हांकां **उष्मवर्ण** म्हणटात.

३. य् व् र् ल्

हीं व्यंजनां उच्चार करतना स्वरांसारकीं आसतात देखून तांकां **अर्द-स्वर** म्हणटात.

४. ण् न् म्

हांचो उच्चार नाकांतल्यान जाता म्हणून तांकां **अनुनासिक** व्यंजनां म्हणटात.

५. ङ् आनी ञ्

हीं दोन अनुनासिक व्यंजनां मूळ संस्कृतांत आसात पुण कोंकणींत तीं चडशीं उपकारायनात. तांच्या जाग्यार अनुस्वार (ं) दितात.

आङ्ग- आंग

सञ्चार- संचार

३४८. स्वरांचो आनी व्यंजनांचो उच्चार करतना तोंडाचो खंयचोय तरी भाग उपकारायिल्लो आसता.

त्या त्या प्रमाण तें तें नांव तांकां पडलां.

सुवात	पंगडाचें नांव	व्यंजन
कंठ (ताळो)	कंठच	क् ख् ग् घ् ङ्
तालू	तालव्य	च् छ् ज् झ् ञ् य् श्
मूर्धा	मूर्धन्य	ट् ठ् ड् ढ् ण् र् ष् ळ
दंत (दांत)	दंत्य	त् थ् द् ध् न् स् ल् स
ओष्ठ (ओंठ)	ओष्ठच	प् फ् ब् भ् म् व्

क् ख् ग् घ् हांचो उच्चार संस्कृतांत करतात. तसोच तो कोंकणींत करतात.

कांय कडेन **ख** चें **फ** जाल्लें दिश्टी पडटा:

खोंट फ़ोंट

खेळ फेळ

व्यंजनांचो उच्चार

च, ज, आनी **झ** या व्यंजनानी **इ, ई** आनी **ए** स्वरी भरसतात तेन्ना तांचो उच्चार (च्य) (ज्य) (झ्य) असो जाल्लेवरी घडटा:

च	चीर	(च्यीर)
ज	जिरें	(ज्यिरें)
	म्हजेर	(म्हज्येर)
झ	झिरकता	(झ्यिरकलो)
	झेंपो	(झ्येंपो)

संख्याविशेशण **चार** हातूंत **च** चो उच्चार (च्य) जाता.

३४९. उतराचे सुरवेक सगळ्या स्वरांनी येवपी व्यंजनां:

क:	करप	कान	किरप	कुंवलो	केळें	कोण
ख:	खणप	खावप	खीर	खूर	खेळ	खोडो
ग:	गणीत	गावप	गीद	गुळो	गेलो	गोड
घ:	घर	घाल	घिरोप	घुंवप	घे	घोव
च:	चणो	चाब	चिबड	चुरो	चेर	चोर
ज:	जण	जाण	जीब	जुळप	जेवण	जोड
झ:	झर	झाड	झिरकता	झुंड	झेंड	झोंड
त:	तळें	ताक	तिखें	तूप	तेफळ	तोप
थ:	थडें	थार	थीर	थू	थेट	थोंटो
द:	दरवटो	दार	दिवो	दुखी	देर	दोर
ध:	धनी	धांव	धिरी	धुंवर	धेंगसो	धोंड
प:	परब	पार	पीर	पूड	पेट	पोट
फ:	फळ	फाट	फिलू	फूल	फेण	फोड
ब:	बरें	बाब	बिंबल	बुरांटो	बेबकी	बोंबील
भ:	भजीं	भाजी	भिरांत	भुरकटो	भेंडी	भोंवडी
य:	यम	याग	-	युग	येणावळ	यो
र:	रगत	रायू	रितें	रूं	रेंव	रोव
ल:	लज	लाख	लीक	लुंवणी	लेप	लोक
व:	वचप	वाचप	वीट	-	वेंचणूक	वोतो
श:	शबाय	शाणो	शीम	शूर	शेळ	शेळो
स:	सपण	साकर	सिताफळ	सुवात	सेवा	सोरो
ह:	हळद	हाल	हिवसाण	हून	हेल	होलमप

न आनी **म** हीं अनुनासिक व्यंजनां सुर्वेक सगळ्या स्वरांनी आयिल्लीं दिश्टी पडटात.

न:	नळी	नाक	नितळ	नुलयत	नेडें	नोनलो
म:	मळब	माळ	मिरयां	मूळ	मेरूं	मोव

३५०. तत्सम उतरां सोडलीं जाल्यार हेर उतरांनी सोंपत्याक व्यंजनां येनात तीं हीं:

घ छ झ ढ भ ह

घ चें ग जाता
छ चें श वा स जाता
झ चें ज जाता
भ चें ब जाता

वांटो : ४ उतरांची जडण आनी घडण

भाग : ८

पाठ सत्तावीस

संधी

३५१. भाशेंत उतरां येतात तीं :

(i) थळावीं आसतात वा

(ii) घडिल्लीं आसतात

३५२. उतरां घडपाच्यो तरा:

१. संधी जावन
२. दोन वा चड उतरां एकठांय येवन
३. उतराक फाटल्यान वा फुडल्यान दुवे लागून
४. द्विरुक्तीन म्हळ्चार उतर परतें परतें येवन
५. हेर

१

संधी

३५३. एका उपरान्त एक आयिल्ले वर्ण जायत्या फावटी एकठांय येवन एकामेकांत भरसतात. वर्णांचें भरसून वचपाचे हे तरेक संधी म्हणटात.

भरसून वचप कित्याक घडटा?

मनीस उलयतना केन्ना केन्नाय बेगीन उलयता आनी बेगीन उलयतना आपशींच एकामेकांक तेंकून आयिल्ले वर्ण एकामेकांत भरसतात.

जशें:

रामाची आवय
रामा आवय
रामावय

३५४. संधी तीन तरांनी जाता:

अ. स्वरांत स्वर भरसून: **स्वरसंधी**
आ. व्यंजनांत स्वर वा व्यंजन भरसून: **व्यंजनसंधी**
इ. विसर्गांत स्वर वा व्यंजन भरसून: **विसर्गसंधी**

अ. स्वरसंधी

३५५. पयल्या उतरांतल्या सोंपत्या अक्षरांतलो **अ** स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलें पयलें **अ** अशे दोन स्वर एकठांय येतात तेन्ना तांची संधी जाता आनी तयार जाल्लें अक्षर **आ** स्वरी जाता.

.....अ + अ....... = ... आ....

राम + अवतार = रामावतार

३५६. पयल्या उतरांतलो सोंपतो **अ** आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो **अ** हांची संधी जावन जाल्लें अक्षर **आ** स्वरी जाता.

.....अ + आ..... = ... आ ....

देव + आलय = देवालय

३५७. पयल्या उतरांतलो सोंपतो **आ** आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो **अ** हांची संधी जावन जाल्लें अक्षर **आ** स्वरी जाता.

.....आ + अ...... = ... आ ....

विद्या + अर्थी = विद्यार्थी

३५८. पयल्या उतरांतलो सोंपतो **आ** स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो **आ** एकठांय येवन जाल्लें अक्षर **आ** स्वरी जाता.

.....आ + आ..... = ... आ ....

महिला + आश्रम = महिलाश्रम

३५९. पयल्या उतरांतलो सोंपतो **इ** स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो **इ** स्वर एकठावन जाल्लें अक्षर **ई** स्वरी जाता.

....इ + इ..... = ...ई....

मुनि + इच्छा = मुनीच्छा

३६०. पयल्या उतरांतलो सोंपतो **इ** स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो **ई** स्वर एकठांय येवन जाल्लें अक्षर **ई** स्वरी जाता.

....इ + ई..... = ... ई ....

गिरि + ईश = गिरीश

३६१. पयल्या उतरांतलो सोंपतो **ई** स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो **इ** स्वर एकठांय येवन जाल्लें अक्षर **ई** स्वरी जाता.

....ई + इ.... = ... ई ....

देवी + इच्छा = देवीच्छा

३६२. पयल्या उतरांतलो सोंपतो ई स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो ई स्वर एकठांय येवन जाल्लें अक्षर ई स्वरी जाता.

....ई + ई..... = ...ई...

मही + ईश = महीश

३६३. पयल्या उतरांतलो सोंपतो उ स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो उ स्वर एकठांय येवन जाल्लें अक्षर ऊ स्वरी जाता.

..... उ + उ..... = ... ऊ....

गुरु + उपदेश = गुरूपदेश

३६४. पयल्या उतरांतलो सोंपतो ऊ स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो उ स्वर एकठांय येवन जाल्लें अक्षर ऊ स्वरी जाता.

......ऊ + उ..... = ...ऊ....

भू + उद्धार = भूद्धार

३६५. पयल्या उतरांतलो सोंपतो ऊ स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो ऊ स्वर एकठांय येवन जाल्लें उतर ऊ स्वरी जाता.

..... ऊ + ऊ..... = ... ऊ....

..... भू + ऊर्जित = भूर्जित

..... अ + अ..... = ... आ .....
..... अ + आ..... = ... आ .....
.....आ + अ..... = ... आ .....
.....आ + आ..... = ... आ .....
..... इ + इ..... = ... ई .....
..... इ + ई..... = ... ई .....
..... ई + इ..... = ... ई .....
..... ई + ई..... = ... ई .....
...... उ + उ..... = ... ऊ ......
...... उ + ऊ..... = ... ऊ ......
...... ऊ + उ..... = ... ऊ ......
..... ऊ + ऊ..... = ... ऊ ......

नेम: मोटवो वा लांब अशे एकामुखार एक स्वर आयल्यार तांची संधी जावन तेच जातींतलो लांब स्वर जाता. हे संधीक **दीर्घत्व संधी** म्हणटात. (दीर्घ : लांब)

३६६. पयल्या उतरांतलो सोंपतो **अ** वा **आ** स्वर आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो **इ** वा **ई** स्वर आसल्यार ते एकठांय जावन जाल्लें अक्षर **ए** स्वरी जाता.

.....अ + इ.....	=	... ए....
देव + इच्छा	=	देवेच्छा
.....अ + ई.....	=	.... ए....
गण + ईश	=	गणेश
....आ + इ.....	=	.... ए ....
यथा + इष्ट	=	यथेष्ट
.....आ + ई.....	=	.... ए ....
महा + ईश	=	महेश

३६७. पयल्या उतरांतलो सोंपतो स्वर **अ** वा **आ** आसलो आनी दुसऱ्या उतरांतलो पयलो स्वर **उ** वा **ऊ** आसल्यार ते एकठांय येवन जाल्लें अक्षर **ओ** स्वरी जाता.

......अ + उ.....	=	.... ओ ....
चंद्र + उदय	=	चंद्रोदय
.....आ + उ.....	=	.... ओ ....
समुद्र + ऊर्मि	=	समुद्रोर्मि
.....आ + उ.....	=	.... ओ....
महा + उत्सव	=	महोत्सव
.....आ + ऊ....	=	.... ओ....
गंगा + ऊर्मि	=	गंगोर्मि

नेम: **अ** वा **आ** स्वरांमुखार **इ** वा **ई** स्वर आसल्यार ते भरसून **ए** स्वर जाता तेचभाशेन त्या स्वरांमुखार **उ** वा **ऊ** स्वर आयल्यार ते भरसून **ओ** स्वर जाता. हे संधीक **गुणसंधी** म्हणटात.

३६८. आनीक कांय स्वरसंधी:

मत	+	ऐक्य	मतैक्य
सदा	+	एव	सदैव
जल	+	ओघ	जलौघ
परम	+	औषध	परमौषध

नेम: **अ** वा **आ** स्वरांमुखार **ए** वा **ऐ** स्वर आयल्यार ते भरसून **ऐ** स्वर जाता, तेच भाशेन तांच्या मुखार **ओ** वा **औ** स्वर आयल्यार ते भरसून **औ** जाता. अशे संधीक **वृद्धी** म्हणटात.

३६९. अति	+	अल्प	अत्यल्प
अति	+	आनंद	अत्यानंद
अति	+	उत्तम	अत्युत्तम
प्रति	+	एक	प्रत्येक
जाति	+	ऐक्य	जात्यैक्य
दधि	+	ओदन	दध्योदन
अति	+	अंत	अत्यंत
सु	+	अल्प	स्वल्प
हेतु	+	आभास	हेत्वाभास
अनु	+	इत	अन्वित
अनु	+	एषण	**अन्वेषण**

नेमः **इ** स्वरा मुखार हो स्वर सोडून दुसरेखंयचेयस्वर आयले जाल्यार ते **इ** त भरसून जाल्लें अक्षर **य** जाता आनी ज्या अक्षरांतल्या स्वरांत ते भरसल्यात **तें** अक्षर अर्द जाता (ल्य, त्य, ध्य...) आनी उपरान्त तशा तशा स्वराचें जाता.

हेचभाशेन **उ** स्वरांत हो सोडून दुसरो खंयचोच स्वर भरसलो जाल्यार जें अक्षर जाता तें **व** लागून जाता. पयल्या उतरांतलें सोंपतें अक्षर अर्द जाता.(स्व, त्व, न्व.....) अशे संधीक **यण** म्हणटात.

आ. व्यंजनसंधी

३७०. पयल्या उतरांतलें सोंपतें व्यंजन क् च् ट् त् प् आसलें आनी मुखार दुसऱ्या उतरांतलें पयलें अक्षर अनुनासिक आसलें जाल्यार अशा व्यंजनांबदला त्या त्या वर्गांतलें अनुनासिक येता.

वाक्	+	**मय**	वाङ्मय	(क् ङ्)
षट्	+	**मास**	षण्मास	(ट् ण्)
जगत्	+	**नाथ**	जगन्नाथ	(त् न्)

३७१. पयल्या उतरांतलें सोंपतें व्यंजन क् च् ट् त् प् आसलें आनी दुसऱ्या उतरांतलें पयलें अक्षर अनुनासिक सोडून स्वर वा घोष व्यंजन आसलें जाल्यार ताच्या जाग्यार त्या त्या वर्गांतलें तिसरें अक्षर येता.

दिक्	+	गज	दिग्गज	(क्	ग्)
अच्	+	आदि	अजादि	(च्	ज्)
षट्	+	आनन	षडानन	(ट्	ड्)
षट्	+	रिपु	षड्रिपु	(ट्	ड्)
सत्	+	आचार	सदाचार	(त्	द्)
अप्	+	ज	अब्ज	(प्	ब्)

३७२. पयल्या उतरांतलें सोंपतें व्यंजन त् आसल्यार

(i) मुखावयलें अक्षर स्वर, अघोष व्यंजन वा र् आयलें जाल्यार त् च्या बदला द् जाता.

सत्	+	आनंद	सदानंद	(त्	द्)
जगत्	+	ईश	जगदीश	(त्	द्)
भगवत्	+	गीता	भगवद्गीता	(त्	द्)
उत्	+	घाटन	उद्घाटन	(त्	द्)
भगवत्	+	भक्ति	भगवद्भक्ति	(त्	द्)
तत्	+	रुप	तद्रुप	(त्	द्)

(ii) मुखावयलें व्यंजन च्, छ् आसल्यार त् च्या बदला च् जाता.

सत्	+	चरित्र	सच्चरित्र	(त्	च्)
उत्	+	छेद	उच्छेद	(त्	च्)

(iii) मुखावयलें व्यंजन ज् आसल्यार त् च्या बदला ज् जाता.

उत्	+	ज्वल	उज्ज्वल	(त्	ज्)

(iv) मुखावयलें व्यंजन ल् आसल्यार त् च्या बदला ल् जाता.

उत्	+	लास	उल्लास	(त्	ल्)

(v) मुखावयलें व्यंजन श आसल्यार त् बदला च् आनी श् बदला छ जाता.

उत्	+	शिष्ट	उच्छिष्ट
उत्	+	श्वास	उच्छ्वास

(vi) मुखार ह् व्यंजन आसल्यार त्चें द् जाता आनी ह् च्या जाग्यार ध जाता.

तत्	+	हित	तद्धित
उत्	+	हार	उद्धार

३७३. पयल्या उतरांतलें सोंपतें व्यंजन म् आसल्यार

(i) मुखावयलें स्पर्श व्यंजन आसता तेन्ना म् च्या बदला अनुस्वार येता.

अलम्	+	कार	अलंकार
सम्	+	तोष	संतोष
स्वयम्	+	भू	स्वयंभू

(ii) मुखावयलें व्यंजन उष्म वर्ण आसता तेन्ना म च्या बदला अनुस्वार येता.

सम्	+	योग	संयोग
सम्	+	रक्षा	संरक्षा
स्वयम्	+	वर	स्वयंवर
सम्	+	सार	संसार
सम्	+	हार	संहार

इ. विसर्गसंधी

३७४. विसर्गान सोंपिल्ल्या उतरामुखार:

(i) च आयलें जाल्यार विसर्गाचो श (श्र) जाता.

निः + चल = निश्चल

(ii) त आयलें जाल्यार विसर्गाचें स जाता.

मनः + ताप = मनस्ताप

(iii) श वा स आयलें जाल्यार विसर्ग तसोच उरता. वा ताचें श वा स जाता.

दुः + शासन = दुःशासन / दुश्शासन

निः + संदेह = निःसंदेह / निस्संदेह

३७५. विसर्गाआदल्या अक्षराप्रमाण:

(i) विसर्गाआदलें अक्षर ज, ध वा ष आसलें जाल्यार विसर्गाचो कसलोच विकार जायना.

रजः + कण = रजःकण

अधः + पात = अधःपात

उषः + काल = उषःकाल

(ii) विसर्गाआदलो स्वर इ वा उ आसलो ज़ाल्यार विसर्गाचें ष् जाता.

निः + काम = निष्काम

निः + फळ = निष्फळ

दुः + कर्म = दुष्कर्म

(iii) विसर्गाआदलो स्वर अ आसलो आनी मुखांर घोष व्यंजन आसलें जाल्यार विसर्गाचो **ओ** जाता.

तेजः	+	मय	=	तेजोमय
अधः	+	गति	=	अधोगति
तपः	+	वन	=	तपोवन
तमः	+	गुण	=	तमोगुण

(iv) विसर्गाचे पयलीं अ, आ सोडून दुसरो खंयचोय स्वर आसलो आनी मुखार अ स्वर वा खंयचेंय घोष व्यंजन आसलें जाल्यार विसर्गाचें र जाता.

निः	+	जन	=	निर्जन
निः	+	बल	=	निर्बल
निः	+	आशा	=	निराशा
दुः	+	गुण	=	दुर्गुण
आशीः	+	वाद	=	आशीर्वाद

३७६. पयलें उतर र् न सोंपलें आनी मुखार अघोष व्यंजन आसलें जाल्यार र् चो विसर्ग जाता.

प्रातर्	+	काल	=	प्रातःकाल
अंतर्	+	पुर	=	अंतःपुर

पाठ अठ्ठावीस

समास

३७७. दोन वा चड उतरां एकामेकांक जोडून येतात आनी तांचे एक वेगळेंच उतर जाता. उतरां जोडून येवपाचे हे रितीक **समास** म्हणटात. **आनी** अशे तरेन घडून आयिल्ल्या उतरांक **समासिक उतरां** म्हणटात.

३७८. अशा उतरांत, जोडून येवपी उतरांमदल्या एका उतराक चड म्हत्व आसता वा दोगांयकूय समा म्हत्व आसता. त्या प्रमाण समासाची जात थारता.

समासाच्यो अशो चार जाती वा पंगड आसात:

(i) **पयल्या उतराक म्हत्व:** अशा समासाक **प्रथमपद प्रधान** म्हणटात. हाकाच **अव्ययीभाव** अशेंय म्हणटात.

(ii) **दुसऱ्या उतराक म्हत्व:** अशा समासाक **द्वितीयपद प्रधान** म्हणटात. हाकाच **तत्पुरुष** म्हणटात.

(iii) **दोनूय उतरां म्हत्वाचीं:** अशा समासाक **उभयपद प्रधान** म्हणटात. हाकाच **द्वंद्व** म्हणटात.

(iv) जोडून आयिल्ल्या खंयच्याय एका उतराक वा दोगांकूय खास म्हत्व नासता. मात तांचेपासून तयार जाल्ल्या उतराक नवो अर्थ मेळटा. अशा समासाक **अन्यपद प्रधान** म्हणटात. हाकाच **नव्यर्थी** वा **बहुव्रीहि** नांव दिलां.

३७९. ज्या मूळ उतरांक लागून समासिक उतरां घडटात तीं विसकावन सांगपाचे चालीक विग्रह वा फोडणिशी म्हणटात.

समास

प्रथमपद प्रधान (अव्ययीभाव)	द्वितीयपद प्रधान (तत्पुरुष)	उभयपदप्रधान (द्वंद्व)	अन्यपद प्रधान (नव्यर्थी बहुव्रीहि)

(i) **प्रथमपद प्रधान** (अव्ययीभाव)

३८०. हचा समासांतलें पयलें उतर म्हत्वाचें आसता. जायतेदां हें उतर अव्यय आसता.

प्रथमपद प्रधान समास जाल्लें अशें उतर वाक्यांत क्रियाविशेशणय अव्यय जावन घोळटा. आनी म्हणूनूच हचा समासाक अव्ययीभाव हें नांव दिलां.

हचा समासाच्यो कांय देखीः

१. **सदांकाळ**

'कोंकणी' भास कशी तें सांगूंक शणै गोंयबाब **सदांकाळ** वावुल्ले.

हचा वाक्यांत सदांकाळ हें क्रियाविशेशण. हचा उतरांतलें पयलें पद 'सदां' हें अव्यय. आनी तेंच हचा उतरांत चड म्हत्वाचें. देखून हचा समासाक **अव्ययीभाव समास** म्हणटात.

२. **आमरण**

आपलें मागणें सरकारान मानून घेवचें म्हुण सत्याग्रहींनी **आमरण** उपास करपाचें थारायलें.

हचा वाक्यांतलें **आमरण** हें उतर आ + मरण अशें जाता. **आ** हो संस्कृत उपसर्ग. संस्कृतांत उपसर्गांक अव्ययांभाशेनूच मानतात. हातूंत **आ** हाका चड म्हत्व आसा आनी देखून आमरण हो **अव्ययीभाव समास.**

(ii) **द्वितीयपद प्रधान** (तत्पुरुष)

३८१. ज्या समासांत दुसरें उतर म्हत्वाचें आसता ताका **तत्पुरुष** म्हणटात. ज्या उतरांक लागून हो समास घडटा तीं **नामां** वा **विशेशणां** आसतात. **तत्पुरुष** समासांत आसपाविल्लीं उतरां वेगळचा वेगळचा कारक संबंदान बांदिल्लीं आसतात. देखून त्या त्या कारक संबंदावयल्यान तत्पुरुष वळखुपाची चाल आसा.

३८२. तत्पुरुषांतली दोनूय उतरां जेन्ना पयलेच विभक्तींत आसतात तेन्ना ताका **कर्मधारय** म्हणटात.

तत्पुरुष

कर्मधारय	कर्म तत्पुरुष
	करण तत्पुरुष
	संप्रदान तत्पुरुष
	अपादान तत्पुरुष
	संबंद तत्पुरुष
	अधिकरण तत्पुरुष

(अ)

तत्पुरुष समासाच्यो कांय देखीः

१) **कर्म तत्पुरुषः**

वानरमारोः वानराक मारपी.
वानराक हें मार धातूचें **कर्म.** म्हणून हचा समासाक **कर्मतत्पुरुष** म्हणटात.

(ii) करण तत्पुरुषः

भक्तिवशः भक्तिन वश
भक्तीन हाचो कारक अर्थ **करण.** म्हणून हचा समासाक **करण तत्पुरुष** म्हणटात.

(iii) संप्रदान तत्पुरुषः

कृष्णार्पणः कृष्णाक अर्पण
कृष्णाक हाचो कारक अर्थ **संप्रदान.** म्हणून हचा समासाक **संप्रदान तत्पुरुष** म्हणटात.

(iv) अपादान तत्पुरुषः

ऋणमुक्तः ऋणापसून मुक्त
ऋणापसून हाचो कारक अर्थ **अपादान.** म्हणून हचा समासाक **अपादान तत्पुरुष** म्हणटात.

(v) संबंदी तत्पुरुषः

राजकुंवरः राजाचो कुंवर
राजाचो हाचो कारक अर्थ **संबंदी.** म्हणून हचा समासाक **संबंदी तत्पुरुष** म्हणटात.

(vi) अधिकरण तत्पुरुषः

घरजांवयः घरांतलो जावय
घरांतलो हाचो कारक अर्थ **अधिकरण.** म्हणून हचा समासाक **अधिकरण तत्पुरुष** म्हणटात.

समासिक उतर	विग्रह	तत्पुरुष	आनीक कांय देखी
(i) वानरमारो	वानराक मारपी	कर्म	मनीस खायरो
(ii) भक्तिवश	भक्तीन वश	करण	तोंडपाठ कश्ट्साध्य ईश्वरनिर्मित
(iii) कृष्णार्पण	कृष्णाक अर्पण	संप्रदान	नेत्रांजन परपीडा क्रीडाभुवन
(iv) ऋणमुक्त	ऋणापसून मुक्त	अपादान	हुस्क्यामेकळो रोगमुक्त पदच्युत
(v) राजकुंवर	राजाचो कुंवर	संबंदी	केळफूल योगाभ्यास देवपूजा विद्याभ्यास
(vi) घरजांवय	घरांतलो जांवय	अधिकरण	घरमाजर रानकोंबो कलाकुशल

कर्मधारय समास

३८३. कर्मधारय समासांत दोनूय उतरां पयले विभक्तींत आसतात.

१. म्हादेवः म्हा (म्हळ्चार मोटो) असो देव

२. चंद्रमुखः चंद्रासारकें मुख. (मुख म्हळचार तोंड)

१. **म्हादेवः** हया समासांत **देव** हया उतराचो **विशेश** दाखयला. म्हणून हया समासाक **विशेशता-वाचक कर्मधारय समास** म्हणटात.

३८४. विशेशता- वाचक कर्मधारय समासाचे आनीक तीन ल्हान पंगड जातात ते अशेः

(i) **निळाकाशः** निळें आकाश. (आकाश म्हळचार मळब) **निळें** हें पूर्वपद (पयलें उतर) तें विशेशण. म्हणून हया समासाक **विशेशण पूर्वपद** म्हणटात.

(ii) **पुरुषोत्तम:** उत्तम पुरुष. **उत्तम** हें विशेशण. हचा समासांत तें **उत्तरपद** (निमणें उतर) म्हणून हचा समासाक **विशेशण उत्तरपद** म्हणटात.

(iii) **काळेकिट्ट:** **काळे** हें विशेशण, **किट्ट** हेंय विशेशण. म्हळचार दोनूय उतरां विशेशणां. म्हणून हचा समासाक **विशेशण उभयपद म्हणटात.** (उभय म्हळचार दोनूय)

२. **चंद्रमुख:** हचा समासांत मुखाक (तोंडाक) चंद्रासारकें म्हळां. म्हणजेच 'मुखा'क चंद्राची **उपमा** दिल्या. म्हणून हचा समासाक **उपमावाचक कर्मधारय समास** म्हणटात.

३८५. उपमावाचक कर्मधारय समासाचे आनीक तीन ल्हान पंगड जातात ते अशे:

(i) **कमलनयन:** कमळासारके **नयन** (नयन म्हळचार दोळे) दोळचांक कमळाची उपमा दिल्या. **कमळ** हें उतर समासांत पयलें आयलां. म्हणून हचा समासाक **उपमान पूर्वपद** म्हणटात.

(ii) **नरशींव:** शिंवासारको **नर** (नर म्हळचार मनीस) मनशाक शिंवाची उपमा दिल्या. हचा समासांत **शींव** हें उतर निमणें आयलां. म्हणून हचा समासाक **उपमान उत्तरपद** म्हणटात.

(iii) **विद्याधन:** विद्या हेंच **धन**. हीं दोनूय पदां एकामेकांत भरसल्लीं आसात. देखून हचा समासाक **रूपक उभयपद** म्हणटात.

३८६. विशेशतावाचक आनी उपमावाचक कर्मधारय्र समासाच्यो आनीक कांय देखी:

१. विशेशतावाचक:

(i) विशेशण - पूर्वपद:

चोरखण: चोर म्हळचार गुपीत असो जो खण तो.

सद्गुण

नील- कमल

(ii) विशेशण- उत्तरपद:

घननीळ: निळो असो जो घन तो (घन = कूप)

(iii) विशेशण- उभयपद:

काळोकिट्ट: काळो आनी त्याभायर किट्ट असो.

धवोफुल्ल

श्यामसुंदर

२. उपमान- वाचक:

(i) उपमान- पूर्वपद:

वज्रलिखणी: वज्रासारकी लिखणी

वज्रदेह

कमलमुख

(ii) उपमान- उत्तरपद:

मुखचंद्र: चंद्रासारकें मुख (मुख = तोंड)

भवसागर

चरणपल्लव

(iii) रुपक- उभयपद:

कालसर्प: कालावरी आनी तेचबरोबर सोर्पाभाशेन.

द्विगु

३८७. द्विगु समास म्हळचार कर्मधारय समासूच. पुण तातूंतलें पयलें पद संख्याविशेशण आशिल्ल्यान हचा समासाक **द्विगु** नांव दिलां.

(i) **नवरात्र:** नव म्हळचार णव. रात्र म्हळचार रात. णव रातींचो पुंजो.

(ii) **त्रिलोक:** त्रि म्हळचार तीन. तीन लोकांचो पुंजो.

(iii) **पंचवटी:** पंच म्हळचार पांच. पांच वडांचो पुंजो.

आनीक कांय देखी:

त्रिभुवन पंचपदी षडरिपू

मध्यमपद लोपी

३८८. ज्या कर्मधारय समासांत पयल्या उतराचो दुसऱ्या उतराकडेन संबद उकतो करून दाखोवंक आनीक एक उतर उपकारावचें पडटा त्या समासाम **मध्यमपद लोपी** समास म्हणटात.

(i) **पर्णकुटी:** पर्ण म्हळचार पान. कुटी म्हळचार खोंप.
पानांनी **बांदिल्ली** खोंप.

(ii) **कमलमुख:** कमल म्हळचार साळीक. मुख म्हळचार तोंड.
साळकासारकें **आशिल्लें** तोंड.

(iii) **वज्रलिखणी:** वज्रासारकी **आशिल्ली** लिखणी.

(iii) **उभयपद प्रधान** (द्वंद्व)

३८९. हचा समासाचे तीन पंगड जातात.

१. इतरेतर द्वंद्व: विग्रहाच्या वेळार हचा समासांत **संयोजक जोडी अव्यय** घालचें पडटा.
अर्थाचे नदरेन दोनूय पदां म्हत्वाची आसतात.

आवयबापूय: आवय **आनी** बापूय.
बायलभुरगीं: बायल **आनी** भुरगीं
रामलक्ष्मण: राम **आनी** लक्ष्मण

२. वैकल्पिक द्वंद्व: विग्रहाच्या वेळार **पर्याय वाचक जोडी अव्यय** घालचें पडटा. अर्थाचे नदरेन दोनूय पदांमदलें एक खंयचेंय जाय जाल्लें आसता.

खरेंफट: खरे **वा** फट
बरेंवायट: बरें **वा** वायट
पापपुण्य: पाप **नाजाल्यार** पुण्य

३. समाहार द्वंद्व: हातूंत समास घऱ्तोवपी उतरांभायर आनिकूय तसल्याच उतरांचो आसपाव जाता.

भाजीपालो: भाजी, पालो आनी हेर भाजी करपाचे जिनस.
घरदार: घर आनी घरसंवसाराक लागपी गजाली.

(iv) **अन्यपदप्रधान** (बहुव्रीहि)

३९०. हचा समासांत खंयचेंच पद मुखेल आसना. हचा समासिक उतरांचो अर्थ वेगळोच जाता. हें नवें उतर **विशेशण** जावन वाक्यांत घोळटा.

१. **प्राप्तधनः** जाका धन प्राप्त जालां असो.
२. **जितेंद्रियः** जाणें इंद्रियां जिखल्यांत असो.
३. **निर्धनः** जाचेपसून धन गेलें असो.
४. **तपोबलः** जाचें तप हेंच बल असो.(बल म्हळचार घटाय)
५. **निर्विकारः** जाच्यांतले विकार गेले असो.

हचा भायर **अ** आनी **स** उपसर्ग लागून बहुव्रीहीच्यो आनीक दोन जाती जातात.

अ लागून जाल्ल्याक **नञ** बहुव्रीहि म्हणटात. जाल्यार **स** लागून जाल्ल्याक **सह** बहुव्रीहि म्हणटात.

(i) नञ बहुव्रीहिः

अज्ञानः जाका ज्ञान ना असो.
अटळः जें टळना तें.
अमापः जाचें माप करूं नजं अशें.

(ii) सह बहुव्रीहिः

सनाथः जाका नाथ आसा तो (नाथ = धनी)
सहृदयः जाका हृदय आसा तो (हृदय =काळीज)
सपत्नीकः जाणें पत्नीक बरोबर घेतल्या असो.
(पत्नी = घरकान्न)

-

पाठ एकोणतीस

उतराक पयलीं आनी उपरान्त दुवे लावन घडिल्लीं उतरां

३९१. उतराक ताचे पयलीं कूस वा दुवो लागिल्लो आसता. अशा दुव्याक **उपसर्ग** म्हणटात. उतराक ताच्या उपरान्त कूस वा दुवो लागिल्लो आसता. अशा दुव्याक **प्रत्यय** म्हणटात.

अ. उपसर्ग लागून घडिल्लीं उतरां

३९२. कोंकणी मूळ संस्कृतांतल्यान आयिल्ल्यान जायते उपसर्ग मूळ संस्कृतांतले आसात. त्याभायर खास कोंकणी उपसर्ग आनी हेर भाशांतले उपसर्ग लागून जाल्लीं उतरां कोंकणींत जायतीं आसात.

अशे उपसर्ग लागून जाल्लीं उतरां

अ- अचळ, अचळय, अचूक, अज[illegible], अजाण, अटळ, अदृढ, अढळ. अबुद्धी, अमान्य, अमाप ....

अड/ आड- अडचण, अडचप, आडखळ, आडगत, आडगांव, आडनांव, आडमार्ग, आडमेळें, आडांबो, आडरान, आडवाद....

अण- अणकार, अणजाण, अणभव...

अन/ अनु- अनवळखी, अनवाळो, अनुमान, अनुरुप, अनुस्वार, ...

अप- अपकार, अपकीर्त, अपघात, अपंग, अपजय, अपभ्रंश, अपराध अपलाप, अपशब्द, अपसरण, अपसत्य, अपेस....

अभि- अभिनंदन, अभिप्राय, अभिमान, अभिलाश, अभिशोक, अभ्यास, अभ्युदय.....

अव- अवकळा, अवकृपा, अवगत, अवगूण, अवघड, अवचित, अवचिन्न, अवजड, अवतार, अवदिसा, अवधान, अवरोध, अवलंब, अवलक्षण, अवसर, अवसान, अवस्था, अवज्ञा ....

आ- आकलन, आक्रोश, आकंठ, आकुंचित, आगमन, आग्रो, आचरण, आचारवाणो, आभास, आमरण, आलोचन, आवर्तन, आक्षेप....

उत् (उद्)- उत्कर्श, उत्तम, उत्तेजन, उत्पत्ति, उत्पन्न, उत्पात, उन्नती, उद्वेग, उद्ध्वस्त, उल्हास, उस्वास, उश्शाप,.....

उप- उपकार, उपचार, उपदेश, उपभोग, उपमर्द, उपयोग, उपास...

दूर/ दुस- दुरूत्तर, दुर्गुण, दुर्घट, दुर्जन, दुर्दशा, दुर्बल, दुर्बोध, दुर्भाग्य, दुर्भिक्ष, दुर्लभ, दुर्लक्ष, दुश्कर्म, दुच्छिन्न, दुस्सह.....

नि- निबंध, निरस, निकामी ....

निर/ निस- निर्णय, निरर्थक, निरंतर, निर्धन, निरपराध, निर्भय, निरस, निरक्षर, निरोगी, निर्लज्ज, निराधार, निश्काळजी, निश्कलंक .....

परा- पराकाश्टा, पराभव, पराक्रम, पराजय, परामर्स ....
परि- परिचय, परिपाठ, परिणाम....
प्र- प्रकरण, प्रकृति, प्रकार, प्रख्यात, प्रजा, प्रभाव, प्रमुख, प्रवेश, प्रसाद....

प्रति- प्रतिकार, प्रतिक्रिया, प्रतिकूल, प्रतिनिधी, प्रतिपक्ष, प्रतिपादन, प्रतिपाळ, प्रतिबंध, प्रतिमा, प्रतिष्ठा, प्रतिस्पर्धी, प्रतिज्ञा.....
वि- विकळाप, विकार, विक्राळ, विख्यात, विचल, विजोड, विद्वाट, विदेश, विधवा, विध्वंस, विवाद, विसव, विज्ञान....
स- सकस, सगोत्र, सदळ, सफळ, सभोंवतणी, सरस.....
सम्- संकल्प, संक्रांत, संकोच, संगम, संगीत, संग्रह, संचय, संचार, संताप, संतोष, संधान, संपादन, संसार, संस्कार, संशय, संहार....
सर- सरकार, सराद, सरदार, सरचिटणीस....
सु- सुकृत, सुगम, सुग्रास, स्वल्प, स्वागत, सुभाषित. सुलभ,सुलक्षणी, सुजाण....
बे- बेकार, बेदम, बेमान, बेमुर्वत.....

३९३. संस्कृतांतलीं कांय विशेशणां आनी अव्ययां उपसर्ग जावन आयिल्लीं दिश्टी पडटात.

अधस्- अधःपात, अधाशी, अधोगती...
अलम्- अलंकार....
कु- कुकर्म, कुचाळी, कुपथ्य, कुबुद्धि, कुरुप, कुसंग....
न- नकळत, नावड, नुलयत.....
पुनर्- पुनर्जल्म, पुनर्विवाह.....
सत- सतकर्म, सत्कार्य, सज्जन, सदाचार, सद्गुरू, सद्वर्तन, सद्भाव....
सह- सहज, सहवास, सहकुटुंब, सहपरिवार.....

आ. प्रत्यय लागून घडिल्लीं उतरां

३९४. प्रत्यय लागून घडिल्लीं उतरां दोन तरांचीं आसतात.

१. धातूक प्रत्यय लागून जाल्लीं.

२. नाम, सर्वनाम, विशेशण आनी अव्यय हांकां लागून जाल्लीं.

१. धातूक प्रत्यय लागून जाल्ल्या उतरांक **कृदंत** म्हणटात.

२. नाम, सर्वनाम, विशेशण आनी अव्यय हांकां प्रत्यय लागून जाल्ल्या उतरांक **तद्धित** म्हणटात.

१. कृदंत

३९५. धातूक प्रत्यय लागून **नाम** जाता.

प्रत्यय	**धातू**	**नाम**
अ	रड-	रड
(हो प्रत्यय	मोड-	मोड
अ- कारान्त	ओड-	ओड
धातूंक लागून		
नाम जाता.)		
(सोंपत्या आदलो	खांक-	खांक
स्वर **आ** आसत	झांक-	झांक
जाल्यारूय तो	दाग-	दाग
तसोच उरता)	लास-	लास
(सोंपत्या **अ** स्वरा	कुट-	कूट
आदलो स्वर **इ**	चिर-	चीर
वा **उ** आसलो	पिक-	पीक
जाल्यार नामांत	पिळ-	पीळ
ते दीर्घ जातात.)		
	तुट-	तूट
	फुट-	फूट
	भुल-	भूल
	लुट-	लूट
(सोंपत्या आदलो	खेळ-	खेळ
स्वर **ए** आसल्यार	झेल-	झेल
तो नामांत धांपतो	मेळ-	मेळ
जाता.)		

(सोंपत्या आदलो स्वर **ओ** आसल्यार तो नामांत तसोच उरता.)	ओड-	ओड
	जोड-	जोड
	मोख-	मोख
	मोड-	मोड
	सोद-	सोद
आय	लढ-	लढाय
आरी	पुज-	पुजारी
	माप-	मापारी
	रंग-	रंगारी
आव	उठ-	उठाव
	चड-	चडाव
	देख-	देखाव
	पाड-	पाडाव
	रिग-	रिगाव
ई	उड-	उडी
	चोर-	चोरी
	थाप-	थापी
	थुक-	थुकी
	दड-	दडी
	बुड-	बुडी
	रड-	रडी
ऊण	पागर-	पांगरूण
	हांतर-	हांतरूण
ओ	थार-	थारो
	भुरक-	भुरको
ण	धांक-	धांकण
	न्हा-	न्हाण
	न्हेस-	न्हेसण
	वळ-	वळण
	शिव-	शिवण

णार	पाळ-	पाळणार
	पोस-	पोसणार
	रच-	रचणार
	राख-	राखणार
णारो	जेव-	जेवणारो
	बरय-	बरयणारो
णी	कर-	करणी
	किस-	किसणी
	फोड-	फोडणी
	मोड-	मोडणी
	लोळ-	लोळणी
	वांट-	वांटणी
णूक	घड-	घडणूक
	पिड-	पिडणूक
	वाग-	वागणूक
	वेंच-	वेंचणूक
णें	कांत-	कांतणें
	गाळ-	गाळणें
	घे-	घेणें
	दवर-	दवरणें
	धर-	धरणें
	लाट-	लाटणें
ती/ टी	गळ-	गळटी
	झड-	झडटी
	भर-	भरती
	सुक-	सुकती
तें	चर-	चरतें
	भर-	भरतें
रो (री, रें)	कांप-	कांपरें
	मुत-	मुतरी

३९६. धातूक प्रत्यय लागून **विशेशण** जाता.

प्रत्यय	**धातू**	**विशेशण**
ईक	खर्च-	खर्चीक
	त्रास-	त्राशीक
	रुच-	रुचीक
	सोंस-	सोंशीक
ईत	पड-	पडीत
	फळ-	फळीत
	बुड-	बुडीत
ओ	पिक-	पिको
	सुक-	सुको

२. तद्धित

३९७. **नामा** पसून तयार जावपी क्रियापदः

प्रत्यय	**नाम**	**क्रियापद**
आवप	खत	खतावप
	दूख	दुखावप
	मोल	मोलावप
	सूख	सुखावप
एवप	आशा	आशेवप
	पानो	पानेवप
	लोड	लोडेवप
प	घाण	घाणप
	परमळ	परमळप
वप	फट फटो	फटोवप

३९८. गुणविशेशणापसून तयार जावपी क्रियापदः

आवप/ एवप	उणें	उणावप
	निवळ	निंवळावप
	पातळ	पातळावप
	पिसो	पिसावप
	भेरो	भेरावप/भेरेवप
	रुंद	रुंदावप

३९९. संख्याविशेशणापसून तयार जावपी क्रियापद:

आवप	एक	एकावप
ठवप	एक	एकठावप

४००. सर्वनामापसून तयार जावपी क्रियापद:

आवप	आपुण	आपणावप

४०१. नामापसून नाम:

आडी	वावर	वावराडी
आवळ	खाण	खाणावळ
	पत्र	पत्रावळ
	पीक	पिकावळ
	पील	पिलावळ
	रुख	रुखावळ
णो	भर	भरणो
	जळवण	जळवणो
	नागवण	नागवणो
कार	भाट	भाटकार
	गोंय	गोंयकार
	पसरो	पसरकार
	भुरगो	भुरग्याकार
दार	काम	कामदार

४०२. मूर्त नामापसून अमूर्त नाम:

आगत	इश्ट	इश्टागत
आय	सोब	सोबाय
टाण	दर्ब	दर्बटाण
	नरक	नरकटाण
पण	मनीस	मनीसपण
	सोयरो	सोयरेपण
साण	किल्ल	किल्लसाण
	घाम	घामसाण

४०३. नामापसून विशेशण:

ई	नाटक	नाटकी
	पातक	पातकी
ओ	पोजड	पोजडो
	जीव	जिवो
आवो	घर	घरावो
	थळ	थळावो
	मूळ	मुळावो
की	घात	घातकी
यो	खाड	खाडयो
	दांत	दांतयो
	लाळ	लाळयो

४०४. नामापसून क्रियाविशेशण:

आर	मूख	मुखार
ईं	फाट	फाटीं

४०५. क्रियाविशेशणापसून नाम:

आय	खोल	खोलाय
	घट	घटाय
	दाट	दाटाय
	पिसो	पिसाय
	रुंद	रुंदाय
	लांब	लांबाय
साण	गोरो	गोरसाण
	घट	घटसाण
	मोव	मोवसाण
	खार	खारसाण
पाण	काळो	काळपाण
	गोरो	गोरपाण
वीक	व्हड	व्हडवीक
तिकाय	ल्हान	ल्हानतिकाय

४०६. विशेशणापसून विशेशण:

आचो	बरो	बऱ्याचो
एलो	बरो	बरेलो
	खरो	खरेलो

४०७. विशेशणापसून क्रियाविशेशण:

ओगो	ओगी
मोटो	मोटचान
मोनो	मोन्यानी

४०८. कांय खास प्रत्यय: (**च**, **य**, **सो**)

(**च** प्रत्यय सगळ्या उतरांक लागता. तो खात्री दिवपाखातीर वापरतात.)	नाम:	आंबो	आंबो**च**, आंबो**य**, आंबा**सो**
		ताळी	ताळी**च**, ताळी**य**, ताळी**सो**,
		पान	पान**च**, पान**य**, पान**सो**
(**य** प्रत्यय 'आनीक' अशें भर दिवन सांगपाखातीर आसता.)	सर्वनाम:	हांव	हांव**च**, हांव**य**, हांव**सो**
		म्हजो	म्हजो**च**, म्हजो**य**, म्हजो**सो**
		आपुण	आपुण**च**, आपुण**य**, आपुण**सो**
(**सो** प्रत्यय सर जोडपाखातीर वापरतात.)	विशेशण:	कोडू	कोडू**च**, कोडू**य**, कोडू**सो**
		खरो	खरो**च**, खरो**य**, खरो**सो**
		बरो	बरो**च**, बरो**य**, बरो**सो**
	क्रियापद:	केला	केला**च**, केला**य**, केला**सो**
		खाल्लो	खाल्लो**च** खाल्लो**य**, खाल्लो**सो**
		खातलो	खातलो**च**, खातलो**य**, खातलो**सो**
	धातूसाधीत अव्यय:	म्हणूंक	म्हणूंक**च**, म्हणूंक**य**, म्हणूंक**सो**
	अव्यय:	देखून	देखुनू**च**, देखुन**य**, देखून**सो**,
		तेन्ना	तेन्ना**च**, तेन्ना**य**, तेन्ना**सो**,
		पयर	पयर**च**, पयर**य**, पयर**सो**,

(टीप: उतर अकारान्त आसता तेन्ना उच्चाराचे नदरेन जायत्या फावटी अ स्वर ऊ जाता आनी उपरान्त ताका **च** वा **य** प्रत्यय लागता.
जशें: आपुणूय, पयरूच, हांवूच)

पाठ तीस

द्विरुक्तीन जाल्लीं उतरां

४०९. कोंकणींत दोन अक्षरी उतरां परतीं परतीं येवन तांचीं नवीं उतरां जातात. अशेतरेन नामां, विशेशणां, क्रियापदां जाल्लीं जायतीं उतरां कोंकणींत आसात.

कच	कचकच	कचकचीत	
खत	खतखत	खतखतीत	खतखतप
गड	गडगड	गडगडीत	गडगडप
घड	घडघड	घडघडीत	घडघडप
	खतखतो		
	गडगडो		
कुच	कुचकुच	कुचकुचीत	कुचकुचप
कुड	कुडकुड		कुडकुडप
कल	कलकल		कलकलप
कर	करकर	करकरीत	करकरप
	कुडकुडो		
	कलकलो		

४१०. कांय फावटी उतरां समाहाराचे नदरेन वापरतात. हातूंत उतर दुसऱ्या फावट येता तेन्ना सुरवेच्या अक्षराबदला **बि** येता.

खावपबिवप, न्हावपबिवप, रोवपबिवप, धुवपबिवप
पणसबिणस, चणेबिणे.

४११. कांय उतरां दुसरीं कांय उतरां बरोबर घेवन घोळटात. पुण ह्या दुसऱ्या उतरांतलो नाद पयल्या उतरांतल्या नादाकडेन जुळिल्लो आसता वा ताचेकडेन संबंदीत आसता.

१. **नाम:**

आटेविटे, आवयबापूय, गिन्यानमत,
घरदार, घोवबायल, जेवणखाण,
दांडेखुंटे, दुडूआडको,
बायलभुरगो, भाटांबेसां, भावभयण,
तानभूक, नाकदोळो, पावसगीम,
रातदीस, शेजारसांबार, सोयरेधायरे, हातबोट.

२. **सर्वनामः**

आमचो तुमचो, असो तसो, असलो तसलो,
कोण ना कोण, कोणाचो कोण, कोणाच्या कोणाक,
कित्याय कितें,
जाचें ताका, म्हजें म्हाका, ताजें ताका,
हो तो, हांकां तांकां, हाजो ताजो,
हातूंत तातूंत....

३. **विशेशणः**

काळोकिट्ट, धवोफुल्ल, तांबडोगुंज, पाचवोचार
तांबडेंरगत, मोटोबारीक, तरणोधाकटो,
तीखउजो, वांकडो तिकडो.....

४. **अव्ययः**

वयर सकलय, फाटींफुडें हांगा थंय....
(हीं उतरां वेगळीं वेगळीं अशीं कांय फावटी बरयल्लीं आसलीं जाल्यारूय तीं एकठांय उच्चारतात.)

आधारावळ

१. कोंकणिची व्याकरणी बांदावळ, शणै गोंयबाब, गोमंतक छापखानो, गिरगांव मुंबै ४, १९४९.
२. कोंकणी नादशास्त्र, शणै गोंयबाब, गोमंतक छापखानो, गिरगांव, मुंबै ४, १९४०.
३. कोंकणीची उतरावळ- तिजी जोडणूक आनी घडणूक, बाकीबाब बोरकार, कोंकणी भाशा मंडळ (गोंय).
४. कोंकणी व्याकरण, प्रो. आर. के. राव, कोंकणी लेंग्वेज इंस्टिस्टयूट, करनाकोडम, कोचीन, १९७७.
५. मुळावें कोंकणी व्याकरण (पयलें पुस्तक), कोंकणी भाशा मंडळ (गोंय), १९६९.
६. मुळावें कोंकणी व्याकरण (दुसरें पुस्तक), कोंकणी भाशा मंडळ (गोंय), १९६९.
७. मराठी व्याकरण, मोरेश्वर सखाराम मोने, चित्रशाळा प्रकाशन, पुणे २.
८. प्रौढबोध मराठी व्याकरण, रामचंद्र भिकाजी जोशी, नारायण पेठ, पुणे, १९२५.
९. सुगम मराठी व्याकरण- लेखन, मो. रा. वाळंबे, गो. य. राणे प्रकाशन, टिळक रस्ता, पुणे ३०, १९७४.
१०. संक्षिप्त हिंदी व्याकरण, कामताप्रसाद गुरू, काशी नागरिणी प्रचार सभा.
११. संस्कृत प्रवेश : राजाराम दामोदर देसाई, पुणे २, १९३७.
१२. The Formation of Konkani, S. M. Katre, Deccan College, Post Graduate and Research Institute, Poona, 1966.
१३. Gramatica Portuguesa, Ullysses Machado, Sociedade Editorial e Livraria Limitada, Livraria Rodrigues, Lisboa.
१४. Konknnichem Gurupustok, Crescencio Francisco Monteiro, Saligao, 1962.
१५. The Sanskrit Dhatupathas– A Critical Study, G.B. Palsule, Deccan College, Post Graduate and Research Institute, Poona, 1961.
१६. Konknni Nadxastr vo Romi Lipient Boroupachi Rit, Joaquim Antonio Fernandes, 1972.
१७. Konkani– A Language, Dr. Jose' Pereira, Karnataka University, Dharwar, 1971.
१८. Gramatica para o Ensino da Lingua Materna, Irineu Pimenta, Livraria Figueirinhas, Porto.

१९. Gramatica Da Lingua Concani, V. J. Janin Rangel, Bastora', Goa, 1933.
२०. Elementos Gramaticais da Lingua Concani, Conego Jose de S. Rita e Sousa, Lisboa, 1929.
२१. A Handbook of English Grammar, R.W. Zandvoort, The English Language Book Society and Longman Group Ltd.

पारिभाशिक उतरांचो कोंकणी- इंग्लीश कोश

क्रियापद - Verb
काळ - Time; Tense
अर्थ- Mood
वर्तमान- Present
भूत- Past
भविश्य- Future
विधानार्थ- Indicative
संकेतार्थ- Conditional
आज्ञार्थ- Imperative
विध्यर्थ- Subjunctive
कर्तो- Subject
कर्म- Object
गौणकर्म- Indirect Object
कूस- Ending
धातू- Root
धातूविशेशणी मुळावण- Adjectival root base
सादारण रूप- Infinitive
अपूर्णकाळ- Imperfect tense
अतिपूर्ण काळ- Pluperfect tense
नित्शित भविश्यकाळ- Definite future tense
अनित्शित भविश्यकाळ- Indefinite future tense
अकर्मक- Intransitive
सकर्मक- Transitive
साधित- Derivative
प्रयोजक- Causative
अणकारी- Imitative
नामधातू- Noun root
दोडी प्रयोजक- Re-causative
नाम- Noun
समूर्त नाम- Concrete noun
अमूर्त नाम - Abstract noun
जातीवाचक नाम- Common noun
व्यक्तिवाचक नाम- Proper noun
रासनाम- Collective noun
लिंग- Gender
पुरुशलिंग- Masculine
स्त्रीलिंग- Feminine
नपुंसकलिंग- Neuter
वचन- Number
एकवचन- Singular
भोववचन- Plural
सर्वनाम- Pronoun
पुरुश- Person
पुरुश सर्वनाम- Personal pronoun
दर्शक सर्वनाम- Demonstrative pronoun
संबंदी सर्वनाम- Relative pronoun
प्रस्नार्थी सर्वनाम- Interrogative pronoun
आत्मवाचक सर्वनाम- Reflective pronoun
अनित्शित सर्वनाम- Indefinite pronoun
विशेशण- Adjective
गुणविशेशण- Adj. of quality
संख्याविशेशण- Adj. of quantity.
धातूविशेशण- Verbal adjective.
विशेशणी सर्वनाम- Adjective pronoun
सर्वनामी विशेशण- Pronominal pronoun
विधी- विशेशण- Predicative adjective
विभक्ती- Declension
पयली विभक्ती- First declension
दुसरी विभक्ती- Second declension
तिसरी विभक्ती- Third declension
चवथी विभक्ती- Fourth declension
पांचवी विभक्ती- Fifth declension

सवी विभक्ती- Sixth declension
सातवी विभक्ती- Seventh declension
आठवी विभक्ती- Eighth declension
सामान्यरूप- Base/ oblique form
वाक्य- Sentence
वाक्यांश- Phrase
उपवाक्य- Subordinate clause
जोड वाक्य- Compound sentence
मिश्र वाक्य - Complex sentence
उद्देश्य- Subject
विधेय- Predicate
कारक उपपदार्थ- Case
कर्तो- Nominative
कर्म- Accusative
करण- Instrumental
संप्रदान- Dative
अपादान- Ablative
संबंद- Genitive
उलो- Vocative
अन्वय- Concord
अव्यय- Invariable word
क्रियाविशेशण अव्यय- Adverb
संबंदी अव्यय- Postposition
जोड अव्यय- Conjunction
उमाळी अव्यय- Interjection
संयोजक- Copulative
विरोध दर्शक-Adversative
विभाजक- Alternative
परिणामबोधक- Illative.
पालवी जोड अव्यय- Subordinate conjunction

संकेत- Conditional
कारण- Causal
परिणाम- Consequence
कबुली- Concession
हेतू- Purpose
सर करपी- Comparative
काळ दाखोवपी- Temporal
स्थळवाचक- Of place
प्रयोग- Construction
कर्तरी- Subject Predicate agreement
कर्मणी- Object Predicate agreement

भावे- Predicate independent of Subjet and object
पृथक्करण- Analysis

अक्षर- Letter
वर्ण- Alphabet
स्वर- Vowel
व्यंजन- Consonant
कंठ्य- Guttural
तालव्य- Palatal
मूर्धन्य- Cerebral
दत्य- Dental
ओष्ठ्य- Labial
संदी स्वर- Diphthong
उपसर्ग- Prefix
प्रत्यय- Suffix

सुची

हे सुचींतले नंबर विधानांचे